

XXII. ROČNÍK

Cena / 0,70 €

BIBIANA

revue

o umení pre deti a mládež

4
/ 2015

Zuzana STANISLAVOVÁ

PRÓZY PŮVODNÉ, PRÍBEHY VÝBORNÉ
(Tvorba pre deti a mládež 2014, I) / 1

BIBIANA v Srbsku / 10**Martin KLIMOVIČ**

OSTROVČEKY POÉZIE
(O básnickej tvorbe pre deti 2014) / 12

Zuzana STANISLAVOVÁ

POSLANIE: ROZPRÁVKAR
(K životným jubileám Jána Uličianskeho
a Daniela Heviera) / 24

Iveta GAL DRZEWIECKA

CYKLY A RECYKLÁCIE SLOVENSKEJ
ILUSTRÁCIE
(Pôvodná ilustrátorská tvorba
pre deti a mládež 2014) / 27

Iveta GAL DRZEWIECKA

CHVÁLA ZAMOTANÝCH OBRAZOV
(K nedožitému 80. jubileu Albína
Brunovského) / 40

Lenka DZADÍKOVÁ

NAPÍSAI A ZREŽÍROVALI
(Divadelná tvorba pre deti 2014) / 45

Adela MITROVÁ

NA PULZE PŮVODNEJ MEDIÁLNEJ DRÁMY
PRE DETI A MLÁDEŽ 2014 / 53

Milena ŠUBRTOVÁ

Zlatá stuha nově uvázaná / 63

RECENZIA / 65

Ján Kačala / Ed. L. Liptáková
a M. Klimovič: Encyklopédia jazyka
pre deti.

Miloš ONDRÁŠ

VEDECKÝ SEMINÁR O TVORBE PRE DETI
A MLÁDEŽ 2014 / 68

OBSAH 22. ROČNÍKA / 70**Výstavy v BIBIANE / 72**

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY. Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava,
tel. 02/ 54 41 84 88; IČO 00 682 357

Obálka a typografická úprava: Dušan Babjak

Tlač: DOLIS, s. r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Banšellova 4, 821 04 Bratislava,
tel. 02/ 43 41 46 65

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Na 1. a 4. strane obálky reprodukcie ilustrácií Albína Brunovského.

Číslo vyšlo v novembti 2015

ISSN 1335-7263

zuzana stanislavová

***Tvorba
pre deti
a mládež
2014, I***

V pôvodnej próze pre deti a mladých v súčasnosti pokračujú pozitívne trendy z posledných rokov. Svedčí o tom skutočnosť, že ročná „žatva“ príbehov určených do rúk deťom a mládeži pravidelne prináša niekoľko originálnych, v prípade debutantov povedzme sľubných príspevkov, ktoré stvárajú svet rovnako úspešne mimetickými metódami, ako aj prostredníctvom fantastiky či náročnejšej symboliky. V tom zmysle sa v súčasnej próze pre deti a dospelých profilujú dve zodpovedajúce línie tvorby s pozvoľným prechodom medzi nimi. Navzájom sa odlišujú nie z axiologického, ale z poetologického hľadiska. Pravdaže, kvalitných príbehov pribudne každoročne len niekoľko – a nebolo to inak ani v roku 2014. Viaceré z tých minuloročných prinášajú univerzálne platnú výpoveď o stave ľudskej duše a dnešného človečstva, iné zásadným spôsobom oslovujú predovšetkým špeciálne potreby formujúceho sa mladého človeka, tlmočia je-

Prózy pôvodné, príbehy výborné

ho životné pocity zo sveta; pozoruhodnú estetickú hodnotu môžu však mať aj také prózy, ktoré kultivovane vychádzajú v ústrety tvorivo-hravým potrebám detí, poskytujúc im dávku pohody a optimizmu.

UNIVERZALITA AKO TVORIVÝ PROGRAM

Ako som naznačila vyššie, v prozaickej tvorbe sa stretávame s dielami, ktoré sa svojimi významami a zmyslom neobracajú len k mladému adresátovi, ale naplňajú univerzálnejšie ambície. Imaginatívnym príbehom odкрývajú súvislosti týkajúce sa ľudskej existencie a jej zmyslu, kultúrnej a humánnej identity človeka či problémov ľudskosti súčasnej civilizácie vôbec. Adresovanie takýchto príbehov mladému čitateľovi (a ich výtvarný dizajn) má teda skôr orientačnú funkciu; nevylučuje dospelého recipienta.

Povedané zaiste platí o textovo-obrazovej publikácii **Daniela Pastirčáka** O kresbe, čo ožila (Slovart). Významová orientácia autorových kníh pre mladých (*Damianova rieka* a *Čintet alebo*

More na konci sveta) doposiaľ smerovala k závažným morálnym problémom súčasnosti, pričom ich filozofickú interpretáciu realizoval pomocou nie jednoduchej metaforiky a symboliky. Aj jeho nová kniha pre deti má náročnejší filozofický plán. Zároveň je viditeľná snaha zdisciplinovať naráciu, oslobodiť štýl od redundantných či ornamentálnych výrazov, ktoré jeho knihy pre mladých občas zatažili. Rozprávanie o božskom princípe lásky, stvorenia a riadenia stvoreného a o nemožnosti človeka pokúšať sa o to isté bez následkov sa tak stalo výrazovo úsporným, architektonicky kompaktným a kompozične jednoduchým. To tvorí vhodný kontrapunkt k zložitosti tematizovanej problematiky, k mýtiskej metafore rozdielu medzi stvorením a tvorením. Napriek náročnej metaforike próza zostala recepcie prístupnou pre deti, ale zároveň ponúka bohaté podnety pre dospelú aktivitu dospelého čitateľa.

Pastirčákovmu posolstvu o láske je blízka najnovšia próza **Daniela Heviera**. Tohto empatického humanistu mimoriadne znepokojujú veci, ktoré dokážu dieťa frustrovať, rovnako ako sociálno-patologické javy, ktoré poznamenávajú dnešný život. V predmetnom rámci zvykne vystúpiť z hraníc estetického tvarovania problému a siahnuť aj po priamočiarejšie štylizovanej výpovedi. Príbeh **Svet zachránia rozprávky** (Trio Publishing) svojím zmyslom reaguje na xenofóbiu narastajúcu v súčasnej komplikovanej dobe, ale rovnako naliehavo aj na s tým súvisiace ohrozenie bytostnej podstaty dobra a lásky a na silu tradícií vo vzťahu k zachovaniu si vlastnej humánnej identity. Posolstvo príbehu je vyjadrené imaginatívne, prostredníctvom funkčne využitej intertextuality a prepojenia reálneho princípu s fantastikou tak, aby výsledný efekt čitateľa katarzne zasiahol. V tom smere autor premyslene pracuje najmä

s odkazmi na H. CH. Andersena. Aluzívne sa dotýka osobnosti tohto rozprávkara – v rámci pomenovania postáv teda nie náhodou bezdomovec, rozprávkar nesie meno Anders; nie náhodou je bezdomovec a nie náhodou zabudol na vlastnú identitu. Ak navyše vezmeme do úvahy aj zrkadlovým písmom zaznamenanú autorovu „dedikáciu“ čitateľovi, je v postave Andersa tak trochu zakódovaný aj on sám. Sujetové narážky, paralely, resp. citátové odkazy nájdeme však najmä v súvislosti s protagonistami príbehu (Krištof a Zaraza) a rozprávkami Statočný cínový vojačík (paralela medzi protagonistovým problémom s nohou a vojačíkom bez nohy; statočnosť oboch postáv), Dievčatko so zápalkami (paralela dievčiny Zarazy s Andersenovým dievčatom prostredníctvom priestoru i zdroja a funkcie svetla) a Snehová kráľovná (paralela na úrovni postáv i sujetového vyjadrenia zápasu dobra so zlom). Motív chladu, ktorý hrozí zahaliť svet a ktorý má svoj pôvod v reprezentantoch zla, a zápas s ním môže asociovať aj príbeh malej Momo z prózy Hodiňový kvet M. Endeho. A zaiste nie náhodou zohrá v Hevierovej próze opäť svoju rolu symbol srdca a krvi. Lyrický príznak, ktorý navodzuje už tematizovaná problematika, je zintenzívnený veršovanými komentármi, slúžiacimi jednak ako prológ, v dvoch ďalších prípadoch zasa ako anticipácia uzlových bodov sujetového konfliktu. Vytvárajú latentný dojem, akoby celý príbeh o zápase lásky s nenávisťou spieval potulný spevák. Ak v slovenskej próze pre deti a mladých možno dnes hovoriť o kvalitnej postmoderne, Daniel Hevier k nej určite patrí.

Dve knihy **Jána Milčáka** z minuloročnej produkcie potvrdzujú prítomnosť esteticky náročne koncipovaného tvorivého programu u tohto autora, ako aj skutočnosť, že sa v nej vyhranili

LUBOSLAV PALO / Daniel Hevier: *Veľké Bum a malé Bum*

dve metodologicky modifikované línie. Jedna z nich sa začína jeho prozaickou knižnou prvotinou *Rozprávka o Marianke* a je charakteristická väčším dôrazom na epický moment; do tejto línie možno zaradiť knihu *Jonatán malý ako omrvinka*. Druhá línia jeho tvorby sa začína *Chlapcom Lampášikom* a autor tu viac alebo menej (dá sa povedať, že čím bližšie k súčasnosti, tým viac) rezignoval na epické zosieťovanie lyricko-symbolických asociácií a ich filozofických podtex-

tov; do tejto línie patrí kniha *Starec, ktorý lietal*.

Príbehy prvého typu, teda aj *Jonatán malý ako omrvinka* (Goralinga), sú vytvorené esteticky pôsobivou súhrou reálnych a realistických prvkov s prvkami fantazijnými. Schopnosť bezproblémovo komunikovať s detským čitateľom nie je narušená, čo zaiste podnecuje aj animovaný kontext hovoriacich zvierat, ktorý má pre deti čitateľnú funkciu vyjavovať okružlu celistvosť sveta. Celkový harmo-

nický pocit vytvára vonkajšková i vnútorná krása postáv, množstvo príjemných vizuálnych i auditívnych asociácií a v tematickej rovine motívy umenia. Epická línia prózy je skromnejšia, ale stále dobre čitateľná. Dôraz sa však sústreďuje na evokáciu vzájomným porozumením naplnených vzťahov, nezištného priateľstva, radosti zo života a z prítomnosti bytostí, s ktorými si rozumieme. I v tomto diele zostávajú postavy milčakovsky jemné, duchovne noblesné. Je to kniha, akej zvykneme hovoriť krásna, kultivujúca ľudskú dušu; kniha, v ktorej cítime zjednotenie, komplexnosť aj intenzitu funkčne využitých estetických prvkov.

V knihe ***Starec, ktorý lietal*** (Trio publishing) však estétstvu až adorácii krásy chýba súhra spomínaných prvkov. Navonok sa to prejavuje elimináciou epickej nite a vysokou dominantnosťou asociatívnosti, v dôsledku čoho lyrický živel sujet „hatí“ až neutralizuje. Príbeh sa teda stáva fragmentárnym v takej miere, že ho vnímame už len ako súbor podnetov na vyvolanie zmyslových predstáv (ktoré ako jednotlivosti sú z hľadiska imaginácie väčšinou skutočne pôsobivé), prípadne podnetov pre filozofujúce úvahy (zrejme však dosť odťažité od detskej skúsenosti a detského sveta). Náznakovosť spôsobuje, že posolstvo zašifrované v texte sa stáva ťažko čitateľným. A tak možno vysloviť oprávnenú obavu, že kniha (aj zásluhou dizajnu) zostane skôr krásnym artefaktom než spontánne vyhladávaným čítaním detí...

Napokon v tejto „univerzálnej“ kategórii knižných novínok spomeňme jednu z najkrajších kníh roka 2014, príbeh ***Orfeus a Eurydika***, ktorý podľa starogréckeho mýtu prerozprávala **Beata Panáková** (Perfekt). Po knihe Dafnis a Chloé tak zopakovala naratívne striedmu, ale esteticky mimoriadne účinnú stylizáciu starovekého ľúbostného príbehu,

spolahnúc sa na latentnú lyrickosť témy o láske s tragickým koncom. Sugestívne podaný príbeh bez zbytočného výrazového ornamentalizmu je esteticky kongeniálny s ilustráciami I. Zámečníkovej a doplnený zasväteným doslovom autorky. Nielenže kultivuje estetické čítanie mladého čitateľa, ale rozširuje aj poznanie prameňov, z ktorých vyrastala európska kultúra.

SILA REALISTICKY MODELOVANEJ NARÁCIE

Hoci v aktuálnej (nielen pôvodnej, ale i prekladovej) tvorbe pre deti a pre mladých prevláda fantazijno-imaginatívny princíp a pod jeho gesciou každý rok príde na trh niekoľko mimoriadne podnetných próz pre mladých, v posledných rokoch sa pravidelne objavujú aj výnimočne kvalitné príbehy vystavané na čisto mimetickom, realistickom princípe.

V tomto okruhu tvorby predstavujú osobitý tón étericky jemné, lyricky krehké príbehy **Jany Bodnárovej** – tentoraz v jedenástich miniprózach nazvaných ***Dita, 30 mušiek svetlušiek*** a iné príbehy (Perfekt). Bodnárová sa sústreďuje na vyjadrenie postrehov a pocitov detských postáv, resp. na záznam objavov, ktoré vykonajú, vzťahov, v ktorých sa prejavia. Pocitovosť je v realite bezpečne ukotvená nenápadným príbehom, integrujúcim detaily a asociácie do celistvej výpovede. V takto modelovanom epickom svete deti citlivo vycítia slabosť iných bytostí a bez zaváhania poskytnú pomoc – či je to exotický motýľ, ktorý vyletel z botanickej záhrady a hrozí mu zamrznutie, alebo slepý harmonikár vystavený útoku výrastkov, zatúlaný papagáj, hluchý pes alebo stratený medveď. Vždy ide zároveň o odkrývanie zázračna v každodennosti postupmi podobnými snívaniu alebo fantazijnému ozvláštneniu všednos-

ti. Zmyslová báza metaforiky sa opiera o detskú skúsenosť a vnímanie jednotlivých dimenzií sveta.

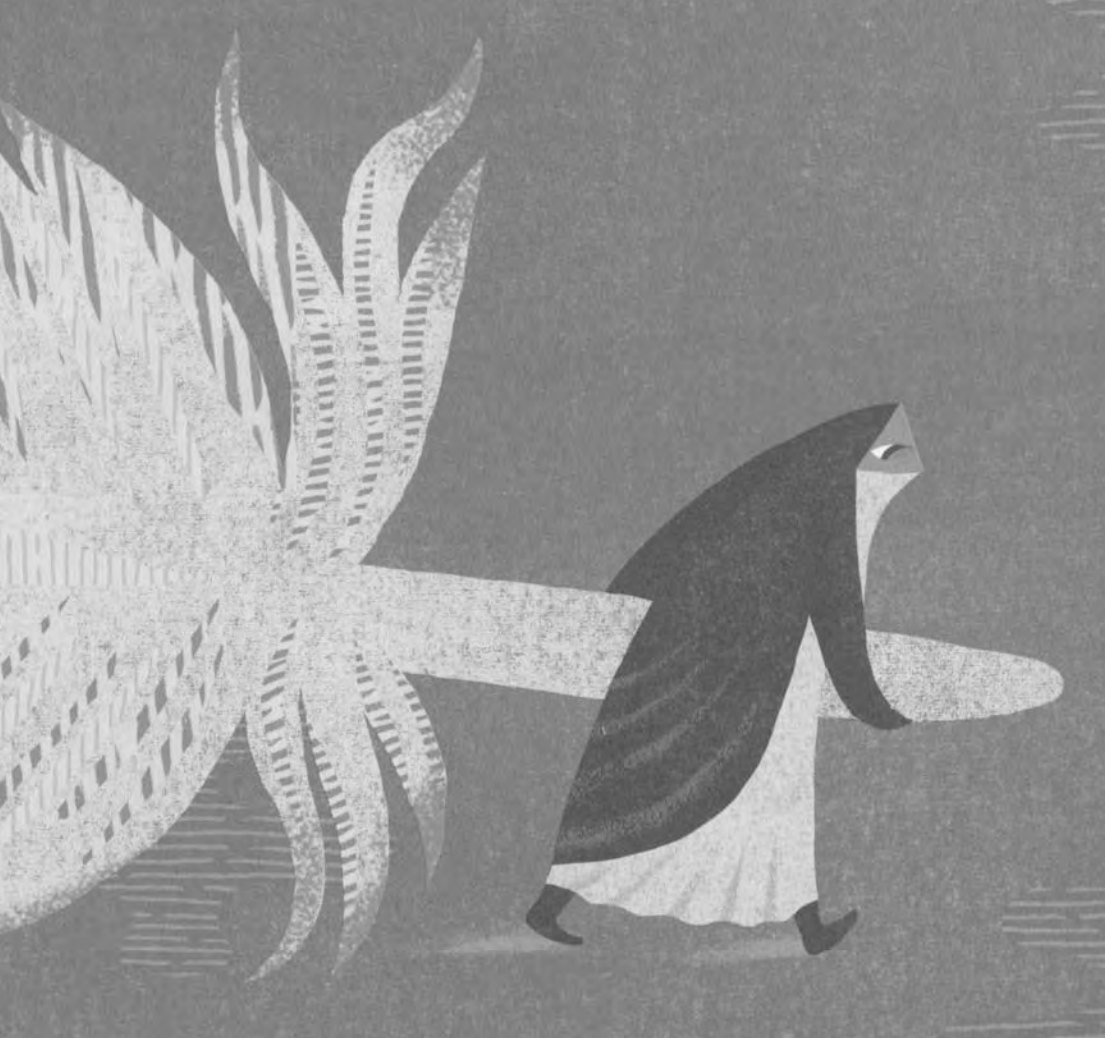
Do sledovanej kategórie tvorby patria aj príbehy **Tone Revajovej**. Tretia časť jej vydarenej série o desaťročnom dievčatku **Tvoja Johanka** (Slovart) volne nadväzuje na predchádzajúce dva zväzky (Johanka v Zapadáčiku a Zlom väz, Johanka, obe 2013). To, čo predbežnú trilógiu (už tetralógiu) spája, je (okrem hrdinky) fenomén túžby a „nedostače“ viazanej na najobyčajnejšie veci života, ktorých prítomnosť si zvlášť dobre uvedomíme vtedy, keď nám chýbajú. V najnovšej časti je to nevyhnutnosť opäť nadväzovať nové sociálne kontakty (a spoznávať tak rozličné typy ľudí) v novom prostredí, ale aj túžba vlastniť mailovú adresu a potreba kontaktu s otcom. Jedno sa splní (vlastný počítač a mailová adresa), druhé je na najlepšej ceste, aby sa splnilo (rozbehne sa komunikácia s otcom), pridanou hodnotou je črtajúci sa matkin partner. Okrem dispozície nahmatávať prirodzené radosti a starosti dospievajúcich detí a zobraziť ich bez vyumelkovanosti na tvorbe T. Revajovej fascinuje presvedčivý, živý hovorový jazyk a rovnako presvedčivo stvárnené, nesentimentálne, pritom vrúcne vzťahy k ľuďom s dávkou akurátne odhadnutej detskej kritickej sebareflexie.

V súvislosti s nasledujúcimi dvoma prózami môže človeku prísť na um porekadlo – nechvál' deň pred večerom. V oboch prípadoch ide totiž o veľmi mladé debutantky, ktoré svoju autorskú kvalitu musia potvrdiť až ďalšími knižkami. Obidve však vytvorili príbehy pre dospievajúcich, ktoré patria k tomu najlepšiemu z minulého roka a sú svedectvom o prítomnosti sľubnej miery literárneho talentu. A tak si zaslúžia pozornosť v tomto kontexte napriek možnému riziku, že ich ďalšia literárna púť sa môže

vymknúť z dobre naštartovanej trate (či sa tak stane alebo nestane, to majú vo svojich rukách).

Pre mladšie ročníky dospievajúcich napísala (podľa poznámky na obálke údajne ako dvanásťročná) prózu **Rodinu si nevyberieš** (Ďateľ) **Denisa Dobrovodová**. Príbeh vyznieva ako autentická výpoveď tínedžerky, ešte dieťaťa, o živote rodiny, v ktorej (podľa viacerých indícií) spoznáваме rodinu jej otca Ľ. Dobrovodu (aj na základe jeho kníh Ja malkáč a Ja veľkáč) – aspoň čo sa týka charakterov a vzťahov (stará mama, otec, určitá nepraktickosť dospelých, „taliansky“ typ manželstva a pod.). Pre naráciu je charakteristická úprimnosť, predčasná zrelosť (skôr naratívna ako zmyšľaním: autenticky detská naivita našťastie zostáva zachovaná a zároveň je zreteľný nadhľad nad ňou, napr. pri fantazírovaní alebo pri reflektovaní srdcových záležitostí). Centrom diania je život v rodine, v ktorej funguje svojrázny otec, nevelmi praktická matka, rozmaznaná mladšia sestra a tichý najmladší braček. V takejto situácii si hrdinka občas pripadá ako popoluška. Väčšina príbehu sa odohráva na dovolenke v Egypte, kde si (spočiatku trocha buričsky naladená) protagonistka uvedomí, čo sa v živote javí ako hodnota – a čo ňou skutočne je. Prísľubom do budúcnosti je vcelku dobrá narácia – aj keď sa autorka v súvislosti s niektorými epizódami opakuje (príklad: opakovaný komentár týkajúci sa jedenia starej mamy na jednej strane síce zintenzívňuje tento rozmer postavy ako jej charakterizačný príznak, ale spôsob, akým sa na to upozorňuje a aký má zvýrazniť dojem spontánnosti rozprávania, v skutočnosti pôsobí redundantne). Celkovo je to svieža, veľmi súčasná narácia so schopnosťou modelovať postavy i dramatické dejové momenty.

Príbeh **Kamilly Šebestovej Generá-**

DANIELA OLEJNÍKOVÁ / Daniel Pastirčák: O kresbe, čo ožila

cia MY (Culture Positive – Citadella) je určený kategórii „mladých dospelých“. Ako píše na prebale Ľubomír Feldek, výpoveď Šebestovej je šokujúco úprimná. S drsnou autenticitou približuje svet bratislavských tínedžerov, ktorý svojou úpadkovosťou pôsobí nesmierne smutne: zabávať sa v poňatí tejto mládeže znamená pohybovať sa v parte orientovanej na alkohol, drogy, sex s príležitostnými partnermi, ponocovanie v pochybných baroch a puboch, vnímať školu ako rozčuľujúcu príťaž, žiť v akomsi mátoživom, mámivom polovedomí, strácať postupne vzťah ku všetkému, čo bolo ke-

dysi vzácne, ale vo svetlých chvíľach si predsa len ešte uvedomovať svoj zostup na dno. Východiskom sa zdá byť láska k človeku; chlapec však sklame, stará mama zasa zomiera. Napokon sa skutočným východiskom z marazmu stane sila vlastnej osobnosti, vlastného rozhodnutia a láska – k životu, k pamiatke starej mamy, k rodičom. To je však už druhá časť príbehu – o tom, ako sa protagonistka postupne dostáva z krážov závislostí. V tomto smere sa autorka nevyhla určitým konvenčne romantickým momentom (napr. spracovanie ľúbostného motívu, prirýchlá náprava výsled-

kov v škole, happy end na gréckej pláži). Ale prechod z tvrdej drsnej reality k pozitívnemu obratu predsa len nie je taký náhly, aby nebol vcelku presvedčivým zobrazením vnútorného zápasu (aj keď s miernym pátosom, napr. v súvislosti s motívom Boha alebo postavy Mimy). Mladá autorka má nespochybniteľný pozorovací talent a ako rozprávačka dokáže presvedčivo a s nadhľadom vypovedať o tom, čo má odpozorované i nažité v posledných desaťročiach. Miera optimizmu, ktorú svojím rozprávaním poskytl, je rovnako autentická ako miera rozčarovania. Ponúknutý obraz života sa dospelým nemusí (nebude) páčiť. Netreba si však pred ním zakrývať oči: je tu a je aj taký.

Prevažne realistické postupy prezentujú aj zborníky poviedok, ktoré každoročne pripravuje vydavateľstvo Perfekt. Najnovší ***Ovečky v čerešňovom sade***. ***Poviedky pre deti a nástročné*** opäť zostavil Peter Karpinský. Poviedky i tentoraz mapujú radosti, starosti a trápenia detí, vzťahy medzi nimi aj vzťahy s dospelými. Autori si všímajú svetlé i temné stránky života, ale podstatné je, že prózam nikdy nechýba optimistické vyznenie, a tak nachádzajú a upevňujú v detskom svete pozitívne hodnoty.

ZMYSLUPLNOSŤ ZÁBAVNOSTI

Príbehy, ktoré sledujú zámer poskytnúť detskému čitateľovi kvalitnú a pritom duchaplnú zábavu, sú v knižnej produkcii pre deti vítaným artiklom. Hoci táto kategória prozaickej tvorby pre deti je každý rok vysoko frekventovaná, vôbec nie je ľahké takýto zámer esteticky hodnotne naplniť. Vždy totiž ide o balansovanie na hrane, z ktorej sa dá veľmi ľahko sklznúť do komercie a triviality.

K príbehom, ktoré takémuto nebezpečenstvu zásluhou objavného riešenia

sujetu odolali, patrí nová próza **Andrey Gregušovej Marína a povalači** (Slovart), jeden z najlepších rozprávkových príbehov minulého roka. Autorka vtipne realizovala konfiguráciu mimetického a fantazijného princípu, pričom svet rozprávkovej animácie a svet ľudskej reality nechala od seba dôsledne a originálne oddelené. Zdrojom komiky sú okrem inteligentných situačných gagov najmä dve veci. Jednak je to spôsob charakterovej a jazykovej individualizácie protagonistov (pavúka – najvážnejšieho z nich, komára – používajúceho parazitickú časťicu „však“, netopiera – vzhľadom na svoj pôvod používajúceho základné francúzske výrazy) s vtipnou etymológiou výrazov (povalači – lebo žijú na povale; meno Marína, lebo jej prikrývka farbou pripomína more). Druhým zdrojom humoru je dôkladná aplikácia animálneho aspektu videnia, zvyklostí a zákonitostí animálneho sveta na ľudský svet (skúsenosť typu mať brlôžtek, byť divý – lebo iný, byť skrotený – teda rovnaký, kŕmiť niekoho a pod.). Komický efekt v tomto smere umocňuje aj predsádka knihy štylizovaná do podoby náučných hesiel súvisiacich s krotením „divých“ dievčatiek. Tajomnosť príbehu súvisí s postavou dievčatka, ktoré má očividne nejaké trápenie v rodine, preto uteká na povalu, ba v štvrtej časti knihy sa ta vyslovene nastahuje. Podstata problému však zostane iba naznačená (aj v tomto smere autorka dôsledne akceptuje aspekt svojich troch hrdinov) a na základe toho sa dajú veci predpokladať, ale nie dokázať. Priateľstvo troch kamarátov a ich dobrodružstvá s „krotením“ dievčatka a starostlivosťou oň sa končia odsťahovaním dievčatka a uložením sa na zimný spánok – pospolu, lebo samotnému by každému bolo otupno. Vtipný a zábavný príbeh výbornej rozprávačky hovorí o priateľstve, o potrebe blízkej bytosti aj

o dobrodružnosti, ktorú možno objaviť kdekoľvek.

Príjemným prekvapením minulého roku bol debut **Marky Staviarskej Marínka Somarinka. Ako nakrútiš film, aj keď nie si dospelák** (ZumZum produktion). V rámci zábavného rozprávania o dievčatku Marínke s vtipne motivovanou prezývkou Somarinka autorka, ktorá sama profesionálne pracuje v prostredí filmárov, skĺbila zážitkovosť (zábavnosť) s poznatkami o tom, ako vlastne vzniká film, aké rozličné profesie sa na jeho vzniku podieľajú, čo sa deje pred a čo po jeho natočení a pod. Kompaktnosť dobrodružno-zábavného prázdninového príbehu (rodina, kamarátstva, prázdninové zážitky, dobre odpozorovaná pôvabná naivita detského uvažovania a vyjadrovania) a poznávacieho plánu textu (fázy a postup prípravy a výroby filmu až po premiéru) dosiahla autorka tým, že oboje efektívne vybudovala na tematizácii procesu tvorby filmu. Aktivitu v tomto smere ponechala deťom, čo jej umožnilo veľmi prirodzene zapracovať do textu informatívny rozmer: fakt, že detské postavy mnohým termínom a pojmom nerozumejú, mnohé kroky si predstavujú naivne, mnohé veci musia objavovať alebo sa aj zmýlia, vytvoril totiž veľmi dobré podložie jednak na to, aby sa veci vysvetlili, jednak na vznik prirodzeného epického diania. Dospelí v tomto kontexte pôsobia ako prirodzení facilitátori detského konania. Autorka neskĺzla do triviálnosti (čo býva pri kontaminácii príbehovosti náučnosťou častý výsledok), ale vytvorila živé, svieže dielo, v ktorom sa zábavnosť a informatívnosť organicky dopĺňajú.

Kniha **Zuzany Csontosovej Zatúlak Gombík** (Proti prúdu-Nota bene) je v kontexte najlepších kníh roka 2014 hodna pozornosti najmä z tematického hľadiska. Zameriava sa totiž na problematiku bezdomovcov, ktorá je v kontex-

te našej detskej literatúry doposiaľ reflektovaná len okrajovo. V prvej, príbehovej časti autorka vhodne uchopila túto tému prostredníctvom animálneho rozprávača, túlavého psa Gombíka. Zvolila si jednoduchú, tak trocha reportážnu naráciu so sporadickým, funkčným uplatnením naivného nazerania na svet (ktoré má veľa spoločného s detským pohľadom). Predovšetkým animálny rozprávač a jeho špecifiká zachraňujú text od toho, aby sprítomňovanie početných starostí a zriedkavých, malých radostí ľudí žijúcich na ulici vyznelo príliš priamočiaro. Emocionálnu pôsobivosť textu umocňuje fenomén vzťahu psa a človeka, v ktorom sa spriehľadňuje aj potreba mať blízku bytosť, ale tiež problémy, nebezpečenstvá, aké na ulici číhajú. Autorke sa teda podarilo pre deti primeraným spôsobom vyjadriť osudy i pocity tých, čo žijú na ulici, a v závere príbehu sa vyhnúť lacno optimistickému riešeniu situácie protagonistov príbehu. Druhú časť publikácie pripravila etnologička Nina Beňová, ktorá sa dlhodobo venuje problému bezdomovcov. Zamerala sa na vysvetlenie podrobností zo života predmetnej society, príčin a špecifik jej životného štýlu formou interview detí s tromi autentickými bezdomovcami, ktorí boli ochotní porozprávať o sebe. Bezpochyby je to zaujímavý projekt a zaujímavá knižka.

Hravá zábavnosť príbehov môže byť však aj celkom dominantná a vytvárať rozmarný až absurdný, pritom kultivovaný príbeh obohatený len nenáročným poznávacím rozmerom, ako je to v dvoch rozprávkových knihách **Marty Hlušikovej**. Konvenčnejší charakter (z hľadiska motívov aj tvorivej metódy) má úsmevný cyklus príbehov o škriatkovi žijúcom vo vežových hodinách **Vežovníček** (Vyd. Maticе slovenskej). Vtipným čítaním pre deti je najmä jej druhá kniha, **Strelené rozprávky** (CPress Brno),

vystavaná na absurdných nápadoch (vy-sávač spievajúci džez; bytôstky čajovníč-kov vyskakujúce z čajovej pary; tvrdohla-vé nohavice; vzbura klobúkov a pod.). Naratívne svižné príbehy sú sympatic-ké primerane zabudovanou sebaíroniou rozprávačky a popri dobrej zábave ne-vtieravo upozorňujú na „dušu“ vecí, kul-tivujú schopnosť čitateľov pozornejšie a hlavne ozvláštnene vnímať svet a zdan-livo všedné veci v ňom.

Malým predčitateľom je určená no-vá autorská knižka výtvarníka Ľubosla-va **Paľa Tim** a **Pim. Veľká nuda** (TRIO Publishing). Spúšťačom prostého, ku-mulatívne komponovaného príbehu je detská naivita dvoch leňošiach myšia-čikov. Na repliku mamy: „A čo tak ro-biť niečo užitočné!“ nasleduje vzdorovi-tá reakcia: „My radšej urobíme niečo NE-

UŽITOČNÉ!“ Pokračovanie je o tom, ako podarená figurálna dvojica spraví niekoľ-ko absurdných neužitočných úkonov, až napokon mimovoľne, v snahe realizovať „ten správny nápad“ (čo v interpretácii malých hrdinov znamená nudiť sa) vyko-najú viacero užitočných počinov. Nako-niec zaspia so slovami: „Nudenie je vlast-ne ťažká práááca...“ Príbeh možno pre-čítať ako elementárne upozornenie na zmysluplnosť ľudského úsilia a na to, že bez práce vlastne nedokážeme jestvovať.

Produkcia detských prozaických kníh v roku 2014 bola bohatá. Na tomto mies-te sme však venovali pozornosť len vy-braným prózam, ktoré pokladáme za najvydarenejšie. Globálnejší pohľad na ostatné (dobré, priemerné i podprie-merné) ponúkame v pokračovaní.

Sponzorský dar pre 1. detské audiocentrum

V Detskej fakultnej nemocnici s poliklinikou na Limbovej ulici v Bratisla-ve počas podujatia *Okrúhly stôl k problematike detí s poruchou sluchu*, kto-rý sa uskutočnil 10. septembra 2015, odovzdal riaditeľ BIBIANY, medzi-národného domu umenia pre deti, Ing. Peter Tvrdoň sponzorský dar pre 1. detské audiocentrum prof. MUDr. Janky Jakubíkovej, CSc. v Bratislave. Tvorí ho kolekcia ilustrácií, ktoré ocenila detská porota Bienále ilustrácií Brati-slava za posledných 11 ročníkov bienále. Zástupcovia BIBIANY zároveň odovzda-li chorým deťom na detskom lôžkovom oddelení ORL rozličné propagačné pred-mety.

(gl)

BIBIANA v Srbsku

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, nadviazala na tradíciu spolupráce so slovenskou komunitou žijúcou v Srbsku. 17.septembra tohto roku riaditeľ BIBIANY Ing. Peter Tvrdoň a PhDr. Ľubica Ďurišinová z MK SR otvorili v Erdeviku výstavu Ocenení ilustrátori na BIB-e v roku 2015. Pri tejto príležitosti tamojšej školskej knižnici pribudlo 70 kníh, dar slovenských vydavateľov. Na druhý deň pokračovali v prezentácii výstavy v dedinke Bingul'a a v okresnom meste

Šíd. Tu v Slovenskom národnom dome po skončení slávnostného večera, na ktorom sa zúčastnili deti i dospelí, odovzdali miestnej knižnici 80 nových kníh, tiež od rôznych slovenských vydavateľov. Poslednou zastávkou tohtoročného podujatia BIBIANA v Srbsku bola vernisáž výstavy v Galérii Babka v Kovačici. Vernisáž výstavy rozospieval detský spevácky zbor, ktorý je súčasťou folklórneho súboru Detská svadba.

(gl)

Kovačičské slniečka

Peter Tvrdoň v Galérii Babka s kovačickými deťmi

Lubica Ďurišinová potešila borgulské deti Slniečkom

martin klimovič

Ostrovčky poézie

*O básnickej tvorbe
pre deti a mládež
v roku 2014*

V roku 2014 sa v mori knižnej produkcie pre deti a mládež objavilo niekoľko zaujímavých básnických ostrovčekov. Pri niektorých knižkách šlo o osvedčených autorov s dlhoročnou tradíciou v poézii pre deti a mládež a takmer pravidelným príspevkom (Hevier, Rojček, Turan, Dragulová-Faktorová, Pavlovič), niekde o oživenie básnických reminiscencií po viac ako desaťročí (Wagnerová, Šmelko). Rok 2014 zaznamenal aj snahu osloviť detského čitateľa cez veršovanú tvorbu nadviazaním na svoje debuty v rokoch 2012 či 2013 (Náhliková, Ďuričová, Pavlíková). Našli sa aj pokusy presedlať z prózy pre dospelých a deti na poéziu pre deti (Horecký, Repčiak), opakovaný pokus básnika pre dospelých ponúknuť deťom svoju poetiku (Hatala), no aj autorské inšpirácie v tvorivých postupoch inonárodných literatúr v slovenskej poézii pre deti (Gavura – Čorejová a hostia). O najnovšej tvorbe týchto, no i ďalších autorov, budú nasledujúce riadky.

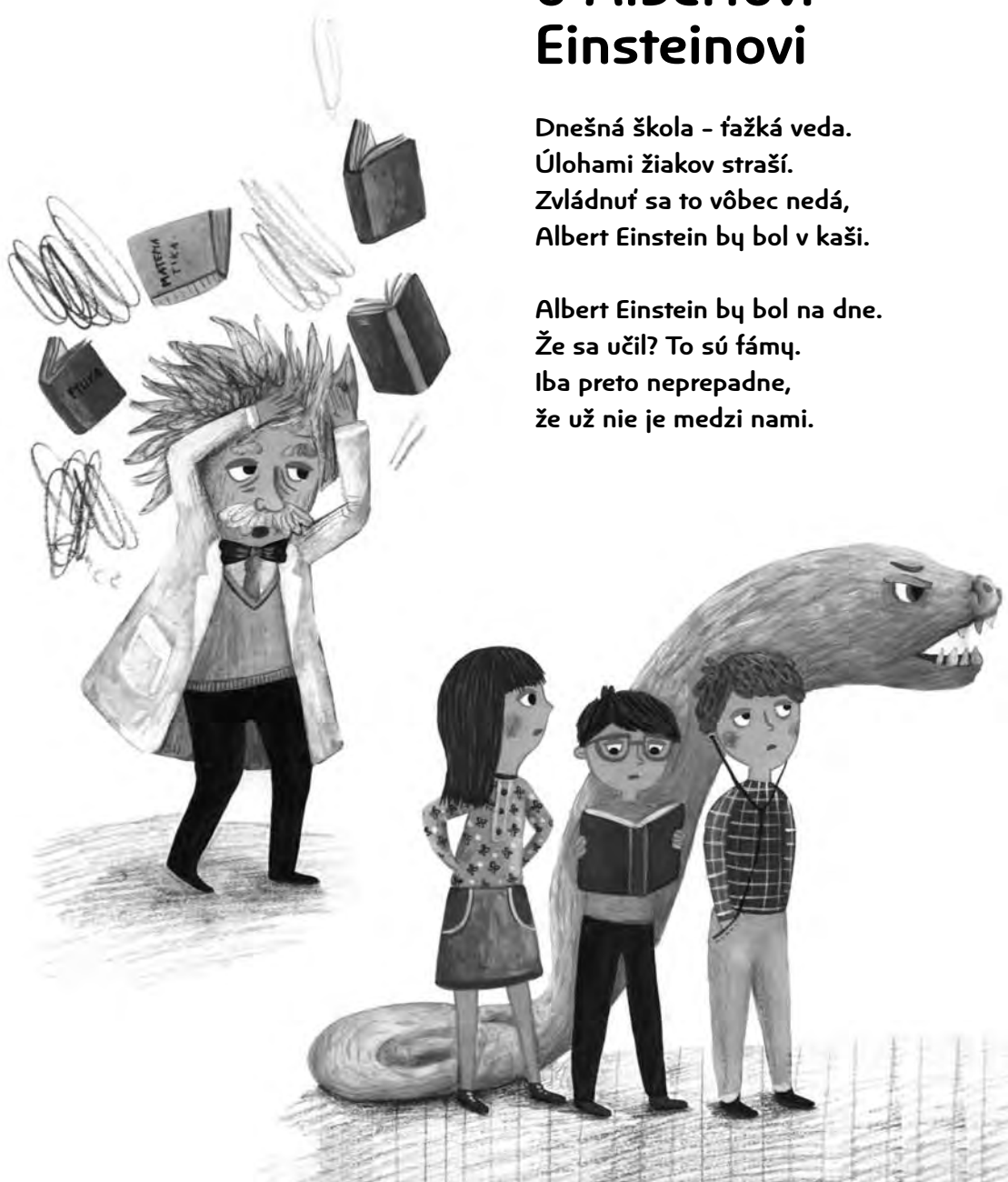
OSTROVČEKY ISTOTY

Poetickým ostrovčekom istoty je tvorba **Daniela Heviera**. Jeho najnovšia zbierka *Veľké BUM a malé BUM* (Buvik) je sklbením viacerých poetických postupov a básní z predošlých Hevierových zbierok i nových básní. V šiestich tematických celkoch ožívajú najrôznejšie básnikove svety: svet smiechuliakov i cirkusantov z cirkusu Hwatari, svet domasedov i „ususedov“, svet „tencúľov“ a „dádchy“, svet Čudováka a Mudrováka aj s ich nežnejšími polovičkami. Ako vidno z tohto krátkeho prehľadu slov, básne profitujú z hravej kreativity básnika a pripomínajú rokmi overené princípy imaginácie (tenký cencúľ je „tencúľ“, obyvatelia gramofónu Gramofónci na platne navijajú piesne), metafory a asociatívnosti (v makovici sú trpaslíci, ktorí hrkajú), nonsensu a jazykovej hry (defrazeologizácia obrazných spojení, paronymické kumulovanie rovnakých alebo podobných hlások, slov, princíp opakovania, básnické okazionalizmy), ktoré osoží z času na čas predložiť aktuálne novej čitateľskej generácii. U Heviera sa

Filipko o Albertovi Einsteinovi

Dnešná škola - ťažká veda.
Úlohami žiakov straší.
Zvládnuť sa to vôbec nedá,
Albert Einstein by bol v kaši.

Albert Einstein by bol na dne.
Že sa učil? To sú fámy.
Iba preto neprepadne,
že už nie je medzi nami.

KATARÍNA ILKOVIČOVÁ/ František Rojček: Snehuliačik šepol mame

totiž uvedené postupy naplňajú celkom prirodzene, nenútene, optika nazerania na svet je humorná, s originálnou pointou. Zbierka svojou pestrou ponukou zaujme menších poslucháčov i čitateľov, no i tých odrastenejších.

Najnovšia zbierka básní **Františka Rojčeka** *Snehuliačik šepol mame* (Vydavateľstvo Matice slovenskej) reprezentuje výber toho najlepšieho, čo doposiaľ autor publikoval, no i toho, čo sa zatiaľ dobre v jeho „šuflíku“ ukrývalo. Básnik sa v nej s ľahkosťou a neuveriteľným citom pre slovo pohráva s čitateľovou schopnosťou imaginácie, aby mu ponúkol príjemné chvíle s poéziou. Má talent citlivo si vybrať tému a uchopiť ju z takého uhla pohľadu, ktorý čitateľa prinúti buď k hlbšiemu zamysleniu sa, alebo ho pobaví. Z básní vane ľudské teplo, vzájomnosť, porozumenie (básne *Motýle*, *Rieka*), materinský cit (Čln a vlna, *Snehuliačik*, *Básnička*), príklon k detskému svetu a jeho optike (*Počtár*, *Bojovník*, *Naše schody*, *Fantóm*). Rojčekomým veršom nechýba ľahkosť, vtip, variabilnosť, čítajú sa vlastne samy, lebo čitateľa bavia, nenudia. To platí o kratších básničkách (*Porucha*, *Pavúk*), no i o tých dlhších (*Básnická prednáška*). Básne sú skvele vystavané, Rojček je silný v pointe, v gradácii. Častým výrazovým prostriedkom je obraznosť v jazyku, ktorá sa v básni buď poprie (naozajstná čerešnička na ozajstnej torte v básni *Sladké dielo*), alebo rozvinie (*Drak dá hlavy / dokopy / a hneď všetko / pochopí*). Rojček vie, že nástrojom básnika sú slová a ich významy, preto to vo viacerých básničkách naplno využíva (citoslovcia v básni *Nezbedné slová*, homoforms v básni *Jedák*, súsovia v básni *Rozhádzaná hádanka*), pričom nezabúda ani na metaforu (*Bielízeň*), personifikáciu (*Vianoce*) či ďalšie typicky básnické zbrane. Osobitnú skupinu tvoria „písmenkové“ a „pravopisné“ básničky,

v ktorých na princípe asociácie možno v písmene Ō spolu s básnikom vidieť budík, ktorý budí abecedu, s písaním X je v básni kríž, v písmene O možno vidieť loptu, s ktorou ostatné písmená hrajú futbal. Pravopisné básničky pracujú s motívom žiackeho omylu (*Chorá báseň*, *Ako som opravil budík*), aby potom pozorný čitateľ mohol chybu napraviť. Básne vyzývajú k spolupráci nielen svojou hravosťou, ale aj priamym apelom (*Lev*, *Pomiešaná hádanka*, *Rozhádzaná hádanka*). Niektoré však nútia čitateľa vhlbiť sa do veršov a objaviť ich skrytý význam ako napríklad v básni Komín: *Staviam / komín / zhora / nadol. / Iný / by už / dávno / spadol. / Pekne / stojí, / nie je / krivý. / Skrátka, / básnik, / ten vie / divy*. Vďaka súhre textovej a vizuálnej stránky knihy (tú mala na starosti ilustrátorka Katarína Ilkovičová) vznikla kniha, ktorá ukazuje krajšiu tvár súčasnej slovenskej poézie pre deti.

Kniha **Jána Turana** *S nosom od zmrzliny* (DAXE) ponúka 15 dlhších naratívnych básní. V nich sa autor pokúša sklbiť tradičné folklórne témy (Janko Hraško, drak, detské veršované scény, zvieracie motívy) s novými, ktoré prináša súčasná moderná doba a jej odraz v detskom vnímaní (ufóni, roboti, raperi). U Turana už tradične netreba diskutovať o jazykovom cite pre vynaliezavé a nápadité veršové riešenia, pretože aj básne z novej zbierky sú z hľadiska zvukovej stránky verša vypracované solídne. Takisto je neodškriepiteľný jeho zmysel pre výber slov do rýmových pozícií, ktorými sa posúva dejová línia básnických útvarov. Zábavné je pozorovať, ako autor narába so stretom domácich slov a slov „z dovozu“. Napríklad v básni *Bocian raper* vynaliezavo zapracúva k sebe do veršov slová ukrývajúce *rap* vo svojom základe: *do uška ti zarapocem smiešnu zarápotanku*. Inde pokračuje: *Už si dora-*

potal? Rapoc, rapuj odtiaľ potiaľ, koľko vládzeš, rapuj, len sa nerozdrapuj! Na princípe zblížovania dvoch svetov, dávnejšieho i súčasného, fungujú aj básne s ufom a ufónmi. Presnejšie povedané: nefungujú. Motív Janka Hraška a jeho stretu s ufom v básni *Ako Janko Hraško ujde pred UFOM* je málo nápaditý. Ufóni už navštívili mnohých autorov pre deti, takže sa zdá byť táto téma vyčerpaná, neproduktívna. Tobôž, ak sa v jednej zbierke nájdú dve básne z pätnástich s týmto motívom. Slovnú ekvilibristiku však básňam uprieť nemožno. Nie všetky básne z Turanovej zbierky však znesú prísnejšie kritériá. K tomu lepšiemu treba priradiť básne aktualizujúce tradičné piesňové texty a riekanky (*Daj labku, Päť šikovných kuchárov*) či básne vtipne spracúvajúce rozprávkové motívy (napr. báseň *Keď ušiel drak z rozprávky*). Niektoré básne (*Múdry smelý robotko, Rybár, čo vodičku šibal*) sú však menej dynamické, viac zamerané na opis situácií, bez zápletky a so zbytočnými digresiami, ktoré odpútavajú pozornosť čitateľa od hlavnej naratívnej línie, no nie sú nasýtené výraznejšími motívmi. Spomenúť treba aj dve veršované scény; vydarenejšou je tá *O dvoch vrankách ukrádkarankách*. Celkovo možno na základe analýzy najnovšej zbierky Jána Turana potvrdiť, že viac jeho poetike svedčia kratšie lyrickejšie básne prezentované v predošliých zbierkach.

Aj keď so skresľujúcim názvom, no predsa ako skúsená poetka sa v zbierke *Zalúbená esemeska* (Perfekt) pripomína po vyše desaťročí **Dagmar Wagnerová**. V zbierke dominujú zvieracie básničky, v ktorých sa nevťeravo uplatňuje autorkin cit pre výber neošúchaných tém i rytmicky plynulé a pointované komponovanie do poetických celkov. Tematicky v básňach nejde síce o lásku, ako by sa z názvu zbierky mohlo zdať, no láska-

vý svet z veršov na čitateľa vane z každej strany. Autorka nachádza nové témy premiešavaním sveta zvierat a ľudí: to reálne je odpozorované z bežných životných udalostí (napr. medvede pri kontajneroch v Tatrách) a potom básnicky podané s ľahkosťou, vtipom, nápadom pre prekvapivú pointu (v básni *Čo robí medved?* sa z medveda stáva najprv smetiar, no keďže sa pokazí smetiarske auto, musí odpad upratať rovno do brucha). Práve v hľadaní povolaní pre zvieratá alebo ich zaradení do ľudského sveta sa autorka priam ponúkli námety na básnické spracovanie: polysémia slova kliešť je východiskom básne *Zubár kliešť*, lastovička ako sťahovavý vták si založí cestovnú kanceláriu (*Cestovka*), papagáj schopný napodobňovať hlasy ľudí sa stane telefonistom (*Náš papagáj Ara*), defrazeologizácia obrazného vyjadrenia ťahať ako vôl je podkladom básne *Mocný vôl*. Wagnerová sa nevyhýba ani náročnejším témam (šikanovanie, krádež), reaguje aj na aktuálne dianie na Slovensku (víchrica v Tatrách), čím sa básničkami ešte viac približuje tomu, čo beztak obklopuje súčasné dieťa a je s tým konfrontované. Aj pri týchto témach si však zachováva humorný tón a nesklzáva do patetizmu či didaktizmu, čo treba oceniť. Malou výhradou je nedopracovanosť niektorých básní: v prvom verši básne by sa nemali vyskytovať častice *zas*, *aj* (báseň *Staviteľ slimák* resp. báseň *Mocný vôl*), tie totiž odkazujú na predošlý obsah; autorka by sa tiež mohla na ojedinelých miestach vyhnúť slovám zasadeným do verša iba pre rytmus či rým. Zbierka Dagmar Wagnerovej však určite patrí k tomu lepšiemu, čo posledné roky poézii pre deti a mládež priniesli.

Výberom hádaniek z predchádzajúcich kníh sa v roku 2014 predstavil **Jozef Pavlovič**. Jeho *Hádankové korenie* (Fortuna Libri) obsahuje celkovo 24 básni-

čiek, ku ktorým sa vždy na základe témy viažu autorské hádanky. Pavlovič sa v nich predstavuje ako znalec jazykovej hry. Hrá sa s formou slova (príkladom jeho formálnej hry je rýmové echo, ktoré je akoby ozvenou, odpoveďou na otázku z hádanky, alebo slovná skrývačka, kde je slovo ukryté v po sebe nasledujúcich hláskach na hranici slov z hádanky), no hrá sa i s významom slova (hádan-ky na princípe metafory alebo asociácie vytvárajú priestor na odhaľovanie odpovede). Vzniká tak celkom sympatická veselá zbierka s 24 básničkovo-hádan-kovými celkami na rôzne témy (zima, lesné zvieratá, hudobné nástroje, ovocie a zelenina), ktorú asi najviac ocenia učite- lia. Na jednom mieste sa totiž nájdú rôz- norodé hádanky: také, v ktorých sa jed- noslovná či viacslovná odpoveď rýmuje s otázkou, no i také, ktoré v dvoch či šty- roch veršoch obrazne opisujú pred čita- telom ukrytú vec. Jazyková pestrosť, hra na oboch stranách brehu (u autora i či- tateľa), zmysel pre vtipné a nápadité opi- sy – to sú atribúty, ktorými môže zbier- ka imponovať detskému i dospelému či- tateľovi.

Podobný ráz jazykovej hry majú aj Pavlovičove básničky v zbierke *Cingi-lingi* (Fortuna Libri). Ide o básnické mini- cykly usporiadané podľa témy (*Mama ma má, Hore sa do lesa, Trochu vody ne- zaškodí, Príma zima si ma všíma* a iné), v ktorých sa združuje vždy niekoľko bás- ničiek. V nich sa preukazuje autorov cit pre krátke riekankové útvary, najčastej- šie zo štyroch alebo šiestich veršov. Au- tor dokáže jednak navodiť paronymickú, polysémickú, homonymickú či asociatív- nu hru, jednak nápad hravo vypointovať. Táto zbierka ukazuje, že hoci sú niekto- ré témy a motívy už opakované v poézii spracované, predsa ešte je nejaké voľné miesto, ktoré možno básničkou vyplniť.

OSTROVČEKY NÁDEJE

Zbierkou *Básničkovy karneval* (Vy- davateľstvo Príroda) sa predstavila **Ivo- na Ďuričová**. Ide o v poradí tretiu zbier- ku nádejnej poetky. Detskému čitateľovi v nej ponúka rozsiahlejšie lyrické i lyric- ko-epické básne s nápaditým spracova- ním tém (najmä motívy spojené s det- ským svetom a ich videním treba oce- niť, zvieracie motívy už také nápadité nie sú). Básne majú solídny rytmus, sú va- riabilné, autorka narába s rýmom obrat- ne (jedným z dôkazov je báseň *Čo letí na sociálnej sieti*, kde dominuje mono- rým, alebo báseň *Kikirikí* s prevahou rý- mových dvojíc k citoslovcu z názvu). Ďu- ričovej sklon k metafore a citlivému po- strehnutiu súvislostí možno odhaliť na pozadí lyrických básní o prírode a jej pre- menách (básne *Jesenné lístočky, Vodný bál*). Autorka sa nevyhýba ani náročnej- šim témam, ako je rozchod rodičov (*Pri bútlavej vrbe*) alebo prvé chvenie diev- čenského srdiečka zo záujmu chlapca (*Láska na plátne*). Podáva ich s citom, láskavo, nevťeravo. Básne sú pointova- né, prevládajú básne zložené z viacerych štvorverší, no s premenlivými druhmi rý- mov (striedavý, združený, obkročný, pre- rývaný). O tom, že zvukovú stránku bás- ne autorka vníma ako podstatnú zlož- ku svojej poetiky a je schopná ju spájať aj s významovou zložkou textu, svedčí aj báseň *Tanečná*, ktorá je na princípe valčíkového kroku celá zložená z daktyl- ských veršov. Názov zbierky sľubuje pl- nofarebnú poéziu a pri jej celkovom zhodnotení treba povedať, že do plného farebného spektra autorských postupov chýba Ďuričovej neveľa (niektoré básne sú ešte uvravené). Inými slovami, poé- zia, ktorou sa v zbierke prezentuje, je na solídnej úrovni, čo je pre básnickú per- spektívu na Slovensku len dobré.

Úspešnejším z dvojice spisovateľov, ktorí v roku 2014 okúsili tvorbu bás-

DANIELA OLEJNÍKOVÁ / Jana Bodnárová: Dita

ní pre deti (Horecký, Repčiak), bol **To-máš Repčiak**. V zbierke *Robte cirkus!* (FAMA art) sa predstavuje básničkami so solídnym rytmickým podložíom a istou dávkou jazykovej kreativity. Svoje cirkusantské básne spája s témami súvisiacimi s cirkusovým prostredím (napr. báseň Šapito), výcvikom zvierat (bás-

ne *Leví problém*, *Požiar*, *Drezúra koní*, *Hadia tanečnica*), akrobatickými kúskami cirkusantov (*Žongléri*), no nielen to je rámcom jeho veršov. Do veršov spracúva aj strach či naopak prílišnú odvalu detí v istých situáciách (*Bobo*, *Nebojsa*); niekde zas nenápadne naznačuje, že namyslenosť je zlá vlastnosť (báseň *Do-*

konalá) alebo v inej básni žartovne ponúka opis šušľavého strýka (Štrašiplaš). V Repčiakovej poézii sa striedajú lepšie pasáže so slabšími. Pozitívom je snaha o obraznosť, metaforu, poetické vyjadrenie (napr. štrkáče v básni nie sú hady, ale kľúče, ktorými otec odomkyna dvere bytu a tak školák šípi, že sa blíži „odmena“ za zlé známky v škole). Vtipné podanie detskému čitateľovi blízkych situácií tiež patrí k svetlým stránkam zbierky. Aj v jazyku básní možno nájsť zámer priblížiť sa k svetu detí: autor nezriedka využíva hovorové a slangové slová, resp. módné slová, aby získal záujem súčasného čitateľa. Na príťaž je v niektorých básňach neústrojne použitý veršový presah, prediktabilné rýmové dvojice, eliptické vyjadrovanie s dôrazom na nominatívne a deiktické výrazy, čo spomaľuje interpretáciu básní. Slubné momenty, napríklad kreativita v pomenúvaní psích miláčikov (hafovia, hafiny, hafošky, hafáci) sa v jednej básni striedajú so strojenou sociatívnosťou výrazu: neuváženým a pre potreby rýmu použitým oslovením (tu *milý Petko*, v iných básňach *milí moji*). Básňam tiež na kvalite nepridáva prílišné zdôrazňovanie prítomnosti autora (napr. *ja vravím*), resp. dospelácke pointovanie (*Bauú*) či príliš vzdialené obrazy v pointe vyžadujúce širšie znalosti čitateľa a aj starší vek (*Raketa*). Napriek tomu je zbierka Tomáša Repčiaka určitým príslubom v poézii pre deti a mládež.

Z hľadiska využitia poetických zbraní z radu básnických zbierok vydaných v roku 2014 vytrča antológia básní a vizuálnej poézie **Jána Gavuru, Márie Čorejovej** (ilustrátorky) a hostí (Mariána Andričíka, Andreja Rozmana Rozu, Paľka Timka, Anny Timkovej Lazurovej) *Malá šou obrázkov a veršov* (Občianske združenie Slniečkovo). Ide o ojedinelú myšlienku na základe inonárodných literárnych inšpirácií predstaviť slovenskému detskému

mu čitateľovi možnosti vizuálnej podoby písma, slova, vety usporiadanej do určitej grafickej podoby (púpava, korytnačka, bicykel, zväzok kľúčov, zips a mnohé iné). Vzniká tak súbor graficky pútavých textov v slovenčine, ktoré v spolupráci textu a obrázka majú potenciál rozohrať aktívnu hru s vnímavým čitateľom a predostrieť mu tak nový, v našich končinách málo uplatňovaný, princíp básnickej hry s formou. Súčasťou zbierky sú aj autorské básne Jána Gavuru a hostí, ktoré zas ťažia z poetickej hry so slovom a jeho významom. V spleti básnických zbierok s uplatnením rozličných básnických postupov a prirodzene rôznej kvality by *Malá šou obrázkov a veršov* nemala ostať nepovšimnutá najmä pre sympatickú snahu konfrontáciou slovenskej a svetovej vizuálnej poézie rozvíjať aj túto opomínanú zložku umeleckej literatúry a následne literárnej kompetencie mladého čitateľa. Zdá sa, že konštatovanie I. Drzewieckej z monografie venovanej grafickej vizualizácii básnického textu *Grafopoetika* (2013, s. 149) o nedostatku prekladov svetovej vizuálnej poézie do slovenčiny prinieslo ovocie.

V roku 2014 vlastným nákladom publikoval formátom veľmi nenápadnú zbierku *Slnko na špagáte* **Milan Šmelko**. Dominujú v nej krátke lyrické básne s prírodnými i spoločenskými motívami. Viackrát v nich pripomína už dobre známe básnické motívy či rýmové dvojice, no občas sa nájdu aj vynaliezavé riešenia. Autor preferuje básnickú skratku, snaží sa o metaforickosť vyjadrenia, čím básne získavajú na poetickosti. Niektoré básne sú pointované otázkou, čo predstavuje apel na čitateľa zúčastniť sa odkrývania významov, nie všade je to však výzva do hry. Treba však dodať, že niekedy sú básne pointované tak, ako im to našepkáva rýmová dvojica, čomu sa autor poddá. Básnikovi sa darí zladovať te-

maticko-kompozičnú zložku so zvukovou, vcelku úspešne to robí prostredníctvom paronomázie (ukážkou je báseň *Vážna vôňa leta*). Darí sa mu tiež vytvárať konflikt kontrastom, napr. v jednej básni je meluzína zima, tak sa ukrýva pod perinou. Autorovo nadšenie z inšpiratívnej poézie iných spisovateľov pre deti sa premieta aj do jeho tvorby: básňami *Motýlia básne pre L. F., Pampulónová básne pre M. V., Blúdiaca básne pre J. B.* navodzuje u čitateľa intertextové súvislosti. Poézia Milana Šmelka je štandardnej kvality; vyslovenie otázky o tom, ako by jej prospela seriózna redakčná práca v solídnom vydavateľstve, by mohlo byť pre autora výzvou tento proces podstúpiť. Je totiž evidentné, že autor má pre slovo vo verši cit.

POLOSTROVY NENAPLNENÉHO OČAKÁVANIA

Ďalšou do série kníh s básňami **Danuše Dragulovej-Faktorovej**, ktoré sú zároveň opatrené notovými zápismi a pripravené na spievanie, je básnická zbierka *Bum do prúka!* (DAXE). Tvorí ju vyše 40 básní, ktoré však neprekračujú kvalitatívny rámec básničkových pesničiek či pesničkových básničiek, s akými sa detský čitateľ u autorky stretol napríklad v knihe *V rytme psíka bubeníka* (DAXE, 2011) či v zbierke *Veveričky z (luna)parku* (DAXE, 2012). Rytmicky aj rýmovovo sú básne ozaj vyvážené, niet žiadnych pochybností o autorkinej schopnosti pracovať so zvukovo-materiálnou zložkou básní. Básňam však chýba výraznejšia téma, občasný nápad sa vzápätí utopí v ekvilibristickej hre so slovom, logickosť, vzájomná podmienenosť jednotlivých motívov a koherencia básní sú v úzadí. Rovnako je v úzadí aj obraznosť a metaforickosť vyjadrenia, autorka uprednostňuje priamočiare opisy, v niektorých básňach doslova plytvá slovami. Stroje-

ná rozmarnosť a veselosť, násilné spájanie nesúvisiacich motívov, hra na hru sťahujú kvalitu zbierky na nižšiu úroveň. Nie všetky texty si zaslúžili byť v zbierke, precíznejšie sito by azda zastavilo niektoré tematicky či kompozične nedotiahnuté záležitosti. Je veľkou škodou, že sa Dragulová-Faktorová vo svojej poetickej expresii vybrala cestou kvantity (najmä v poslednom období každý rok vydá jednu či dve zbierky). Jej potenciál sa tak stráca v množstve neproduktívnych tém a postupov, ktorým by prospelo oživenie cez nové poetické rozmary. To sa však nedá v takom kolotoči knižnej produkcie, akým sa autorka prezentuje.

V roku 2014 sa druhou básnickou zbierkou pre deti a mládež prezentoval **Marián Hatala**. *Spoved' záškoláka* (TRIO Publishing) obsahuje 35 básní, ktoré, podobne ako pri prvej zbierke *Kratochvíle pre väčšie deti a menších dospelých* (vyd. Mladé letá, 2010), však možno hodnotiť ako rozpačité. Básne sú rytmicky stereotypné (autor v celej zbierke vkomponoval témy do dvojverší so združeným rýmom), zábavnosť a veselosť je vnucovaná, z pohľadu dospelého, nejde o zábavu pre detského čitateľa. Autorovo vyjadrovanie je prudké (napríklad báseň *Spoved' záškoláka*, kde je zábudlivosť detského veku zachytená ako uzlíky na vreckovke, autor ukončuje dvojverším: *Neviem. Po vreckovke teda siaham. / Do nej protest z hlčky duše siakam.*). Autor si volí témy podľa jednoduchého kľúča: šakal má zákal, ropucha opúcha, korytnačka – hnačka. Viac ako básnický zámer vedie autora prvoplánový výber zvukovo podobných slov, hoci čitateľ asi ťažko bude rozumieť viacerým intertextovým atakom na čitateľskú či životnú skúsenosť (ide napr. o rýmové dvojice v *dávnom spore – v diaspóre*, v *slalome – Salome*, *celý tón – Ellingtón*). Občasné kalambúry, rýmové echo, vnú-

KATARÍNA VÁVROVÁ/
Grozdana Olujić: Nebeská rieka

torný rým či ďalšie zvukové figúry (napr. aliterачné verše) nezachráni celkový dojem strnulého, neplynulého textu. Autor holduje opisom, v ktorých sa namiesto dynamického spracovania motívu uprednostňujú retardačne pôsobiace rozvité či viacnásobné prívlastky, synonymné výrazy, prešpekulované hypersyntaktické väzby medzi jednotlivými vetami, prechodníkové tvary sloves, veršové presahy s častou zmenou slovesnej osoby, komplikujúce vložky obsahujúce komentár autora. Hatalovo vyjadrovanie sa vyznačuje svojvôľou básnika podriaďovať všetko a vždy násilne vyznievajúcej rozmarnosti kombinovanej s drsnosťou jazyka i pohľadu na svet. Celkovo básne pôsobia „preironizované“. Iba občasné svetlé okamihy (napr. vtipné podanie té-

my zalúbenia v básni *Na „trestnej“ lavici*) zbierku nedvíhajú natoľko, aby bolo hodnotenie pozitívnejšie.

Ani v ostatnej básnickej zbierke *Básnickové pochútky alebo pochútkové básničky (Tranoscius)* sa **Ondrej Nagaj**, žiaľ, nepredstavil ako erudovaný básnik. Napriek solídному počtu vydaných básnických zbierok pre deti robí v rytme a rýme veršov začiatočnícke chyby, čo pri ňom iste prekvapuje. V rytme je to napríklad časté narúšanie zvolenej zvukovej pravidelnosti v rámci básne (8-slabičné verše sa nefunkčne striedajú v básni so 7- či 6-slabičnými), v rýme sú to časté dvojice slov v rýmových pozíciách, ktoré sa vlastne ani nerýmujú (*do rána – ohava, voňali – pohladíš, nerada – zavadzia*). Ak sa v *Slovníku slovenských spisovateľov pre deti a mládež* (2009, s. 261) jeho predošlé básne pre deti hodnotia ako „úžitkové básnické konštatácie“, tak aj túto zbierku opanovala podobná meravosť. Nápad usporiadať do zbierky básne o rozličných tradičných slovenských pochútkach je síce dobrý, kde-tu sa nájde aj lepšia báseň (báseň *Kuriatka* o rovnomenných hubách je vtipne pointovaná cez významovú hru so zvieracími dospelými kuriatkami – sliepkami), no celkovo tej hry na odhaľovanie ukrytých významov a viacrozmerých básní je málo. Autor si vystačil s opisom chutí a vôní jedál, no neponúka priestor na tvorivú hru so zmyslami čitateľa.

SAMÁ VODA

Alica Náhliková knihou *Básničky z peračníka* (Vydavateľstvo Príroda) vydanou v roku 2014 nadviazala na svoju predošlú zbierku (*Básničky z detskej izbičky*, 2012) nielen názvom, ale aj slabou úrovňou poézie. Tematicky sú ladené okolo školy, učiteľov, žiakov, školských povinností žiaka. Naďalej však v jej tvorbe primárne ide o poučanie cez ver-

šovanie. Autorka si napríklad vyberá neposednosť žiačky v triede a v básničke čitateľa pekne poučí, že sa to nemá, lebo inak bude prilepená na stoličku. V inej básni sa pranieruje klebetenie, v ďalšej rýpanie nožom do stromu. Didaktizmom prerastené básničky sú síce rytmicky zvládnuté, no sú dlhé, fádne, príliš opisné, chýba im obraznosť a nápad, serióznejšia práca so zvukovo-materiálnou zložkou, oživenie v podobe skrytých významov. Rým je často prediktabilný, nezriedka gramatický, verše obsahujú priveľa redundantného. Vizualnej stránke zbierky ani tentoraz nepomohli gýčové ilustrácie Jána Vrabca.

Šablóna 2x4, resp. 4x4 ovládla básne **Jany Pavlíkovej** v zbierke *Ročné obdobia* (CPress). Vo svojej druhej zbierke básní pre deti (debutovala v roku 2013 zbierkou *Písmenkové riekanky*) totiž autorka vo všetkých básňach zásadne uplatňuje riekankové podložie v dvoch alebo štyroch strofách po štyri verše (prevažne so združeným rýmom, občas s prerývaným rýmom). Názov zbierky napovedá prírodné motívy súvisiace s premenami prírody a života zvierat v kolobehu roka. Každému ročnému obdobiu je venovaných približne 10 básní, ktorým chýba dobrý nápad, myšlienka, téma, ktorá by mala potenciál viesť čitateľa po poznávaní ukrytých krás prírody. Básne sú opisné, bez obrazného jazyka. Občasný nápad na obraz (napr. dúha je farebná stuha, farebný most) nie je v básni tematizovaný, ale ostáva iba v službách rýmu. Autorka holduje inverzii a triviálnym rýmovým dvojiciam, o gramatický rým tiež nie je núdza, dokonca niektoré dvojice ani nie sú rýmami. Riekankovo ladená báseň, ak si básnik práve riekanku zvolí za základ, kladie isté nároky na zvládanie rytmu; to u Pavlíkovej pokrívka najmä v usporiadaní prízvučných a neprízvučných slabík vo veršoch so združeným rým

mom (napr. básne *Zima*, *Makovička*). Jazyk básní je netvorivý, fádny, schematický: o neohrabanosti v jazyku svedčí napr. nadužívanie slov s produktívnymi príponami mužských podstatných mien -ik, -ík (pomocník, cencúlik) pravidelne v rýmovej dvojici s expletívnymi výrazmi *veru nik*, *ako nik*, to isté možno povedať aj o dvojiciach *veru tak – slák*, *veru tak – snehuliak*. Citoslovcia v úsloví štrnky-brnky sú zas v rýmovej dvojici so ženskými podstatnými menami v nominatíve singuláru (strunky) sémanticky neopodstatnené. Takýto odklon od

KATARÍNA VÁVROVÁ/
Grozdana Olujić: Nebeská rieka

významovej stránky použitých slov a lexicálnych výrazov spolu s veľmi nízkou hodnotou zvukovej stránky veršov dáva zbierke Jany Pavlíkovej atribút triviálneho veršovania.

Podobne nekvalitná je i debutová zbierka **Ľubice Melek**. Zbierka *Ružový púčik* (DAXE) neprináša ani nápad, ani tému, ani básnický jazyk. Je to zmes slov usporiadaných do pseudoveršov, ktoré trpia autorkinou totálnou neznalosťou zákonitostí tvorby rýmu a rytmických požiadaviek na riekanku. Básne cez témy kvetov, lúčnych živočíchov a školských povinností detí poučajú, vychovávajú, niekde aj vzdávajú hold (napr. báseň Školská je venovaná učiteľom, báseň *Rodný kraj* zas, aj s využitím citoslovca povzdychu *oj*, velebí „rodné doliny“ ako „dávny raj“). Autorka bud' netvorivo spracúva známy rozprávkový motív (mravec Ferdo, zo záhradníka sa stane ženích princeznej), alebo reaguje na životné situácie, ako napr. v básni *Bud'me stále spolu*, kde dieťa vyzýva rodičov, aby sa nerozchádzali. Básne sú patetické, sentimentálne; príspevok zbierky *Ružový púčik* do kvality slovenskej poézie pre deti je nulový.

K „abecedným“ básnickým zbierkam (mimochodom, ak je na Slovensku niekto, kto ešte svoju abecednú zbierku nepublikoval, nech nasledujúce roky neváha) sa v roku 2014 radí aj kniha **Michala Horeckého** *Ja už budem prváčik* (Vydavateľstvo GEORG). Ponúka v nej 23 dvojstrán, na každej po dve štvorveršia k písmenu slovenskej abecedy od A po Ž. V básničkách nájde čitateľ zakaždým meno dieťaťa, o ktorom autor v združenom rýme v 4 veršoch niečo zveršuje. Zámerne uvádzam niečo, pretože autor postupuje zásadne schematicky: meno dieťaťa je vždy v prvom verši prvé slovo (okrem niekoľkých básní). Schéma vyzerá takto: *Meno rád/rada niečo má/robí, Meno je/*

nie je nejaký/nejaká, Meno sloveso (varí, kreslí, chce). Veršom chýba nápad, o obraznosti reč nemôže byť, jazyk je prostý, opisný. Rýmy sú v lepšom prípade ošúchané, gramatické, v horšom prípade sa slová v rýmových dvojiciach ani nerýmujú. Rytmicky sú básne rozhárané, autor nemá čitateľovi čo ponúknuť, básne nemajú kompozíciu (teda ak sa bezmyšlienkovité táranie za kompozičný rámec nepovažuje). Jasný nie je ani koncept veľkého písmena abecedy na dvojstrane vľavo a malého písmena na dvojstrane vpravo (pozn.: ak to malo navodzovať prvú hlásku v slove, potom by bolo oveľa prospešnejšie spracovať k malému písmenu slovenskej abecedy tému viažucu sa na veci, predmety, ktoré prváčik avizovaný v názve zbierky bude v škole potrebovať, nie mená; básne by tak plnili aspoň poznávaciu funkciu, keď estetickú plniť nemôžu). Horeckého knižka, ako aj debut Ľubice Melek, sú ukážkou zlého, nezvládnutého veršovania pre deti.

S cieľom priblížiť cez veršované spracovanie žiakom druhého ročníka pravopis písmen slovenskej abecedy vydalo vydavateľstvo Pro Solutions knihu autorov **Jakuba Jahodu** a **Hanky Blatnickej** *Písmenkáči*. Knihu tvorí jediná rozsiahla rovnomenná báseň zložená z 87 štvorverší s výhradným uplatnením prerývaného rýmu. Témou je nespokojnosť písmen, ktoré žiaci nesprávne napísali, preto ožívajú a sporia sa o to, ktoré z nich je pravopisne najľahšie, či diskutujú o tom, ako tvoriť skupiny podľa vlastností (samohlásky, spoluhlásky a ďalšie podskupiny). Veršovanie však zaveľa nestojí, rým je prevažne gramatický, rytmus nedôsledný, jazyk priamočiary. Ťažko si predstaviť, ako jedným čítaním celý tento takmer 350-veršový „epos“ s porozumením, nevrahiac už o potešení z čítania, zvládne adresát veršov – druhák zo základnej školy. Verše obsahujú priveľa

redundantného, hľadať v nich poéziu nemá význam. Poznanie pravopisu písmen abecedy, ak to malo byť cieľom knihy, sa stratí v spleti veršov a mikromotívov; je preto otázne, aký iný cieľ táto publikácia môže plniť.

NAMIESTO ZÁVERU: OD OSTROVČEKOV K SÚOSTROVIU?

Rok 2014 bol k poézii pre deti a mládež z pohľadu počtu zbierok veľkorysý. Dominujú básne pre menších poslucháčov i čitateľov, takých, čo by oslovovali náročnejšieho čitateľa na pomedzí mladšieho a staršieho školského veku, je už tradične pomenej. Prevažuje hravá poetika, sémantické asociovanie a odhaľovanie hlbších súvislostí v lepších zbierkach vynaliezavo spolupracuje so zvukovou stránkou jazykových vyjadrení. Básne u niektorých autorov naberajú na počte veršov, no nie vždy je rozsah primeraný autorskému zámeru a potenciálu básnika udržať čitateľa v esteticko-zážitkovom móde.

Ku kvalitnejšej slovenskej poézii pre deti a mládež možno zaradiť zbierky charakterizované v tomto hodnotení ako ostrovčeky istoty a ostrovčeky nádeje. Ostrovčeky nenaplneného očakávania tvoria zbierky autorov, u ktorých od ich erudície právom čitateľ očakáva oveľa viac, ako v súčasnosti ponúkajú. No a ako každoročne, aj rok 2014 priniesol zbierky, ktorých esteticko-umelecká úroveň za štandardom výrazne zaostáva, teda samá voda.

Ak použijú geografickú terminológiu v závere hodnotenia poézie za rok 2014 mierne rozviníme smerom ku geomorfologickej línii, potom vyjadrujeme dúfanie, že ostrovčeky istoty a ostrovčeky nádeje sa posunom litosférických dosiek v blízkej budúcnosti zblížia natoľko, že sa v takto zloženom súostroví nájde kooperácia tradičných a inovujúcich básnických postupov, inak sa poézia utopí v záplave slov alebo ostane na opustenom ostrove, kam ani parník nepremáva, ani veľryba nezavíta. Ešteže existujú aspoň nejaké ostrovčeky poézie!

KNIHA V ČASE

50 rokov súťaže o najkrajšie knihy

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, v spolupráci s Univerzitnou knižnicou v Bratislave a Slovenskou národnou knižnicou pripravila vo výstavnej sále Univerzitnej knižnice v Bratislave počas októbra 2015 expozíciu kníh a ilustrácií k 50. výročiu súťaže o najkrajšie knihy roka. Na výstave, ktorá sa uskutočnila v októbri t. r., bol prezentovaný výber z titulov z rokov 1965 – 1991, ktoré v súťaži o Československé najkrajšie knihy získali cenu za ilustrácie. V ďalšej časti expozície boli vystavené knihy z jednotlivých ročníkov súťaže Najkrajšie knihy Slovenska 1992 – 2014 ocenené Ministerstvom kultúry SR, Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, BIBIANOU, Zväzom polygrafie na Slovensku a Slovenskou národnou knižnicou.

zuzana stanislavová

Poslanie: Rozprávkar

K životným jubileám

Jána Uličianskeho a Daniela Heviera

Ak na svete jestvujú dobré víly či sudičky, ktoré dieťa pri narodení obdarujú talentom, potom v posledných mesiacoch roka 1955 určite mali zhromaždenie v Bratislave.

29. októbra a 6. decembra sa tam totiž narodili dvaja – Ján a Daniel, ktorí majú v knihe osudu napísané: poslanie – rozprávkar. Keďže však dobré víly v mládencoch objavili eš-

Ján Uličiansky medzi poslucháčkami Pedagogickej fakulty UK v Bratislave

Daniel Hevier v objatí prezidentky Slovenskej sekcie IBBY Timotej Vráblovej

te množstvo ďalšej voľnej tvorivej kapacity, jedna cez druhú obidvom popripisovali aj iné talentové „benefity“: poeta, dramatik, bábkar, prekladateľ, publicista, textár-pesničkár, scenárista, režisér, dokonca aj ilustrátor. Mierny chaos v konaní sudičiek spôsobil, že jednotlivé talenty sa u obidvoch tvorivých osobností prejavovali v rozličnej miere a vyjavovali v rozličných časových súsladnostiach. Ale to, čo pre oboch zostalo spoločné a určujúce, je rozprávkarstvo.

Tak napríklad u Jána Uličianskeho (začnime v duchu povrávky – od staršieho do mlyna) to bol najskôr záujem o drámu, menovite o bábkové divadlo; holdoval mu už od základnej školy, ako gymnaziálny študent viedol vlastný bábkarský krúžok a po maturite celkom samozrejme zakotvil na štúdiách bábkoherectva na DAMU v Prahe. Cesta k dnešnému postu vysokoškolského profesora bábkarskej tvorby na VŠMU v Bratislave viedla cez režirovanie a tvorbu bábkových hier v Bábkovom divadle v Košiciach a potom cez pozíciu dramaturga v Hlavnej redakcii vysielania pre deti a mládež Slovenského rozhlasu, pričom mládky na tejto ceste vytvárali úspešné bábkové hry (*Čáry Máry Fuk, Janko Pipora, Prípad hrášok* a ďalšie), rozhlasové hry (*Aťa a jej priatelia, Tik Tak, Golego, Peter Klúčik, Oriško-vá rozprávka, Ústa pravdy* a ďalšie), rozhlasové rozprávkové seriály (napríklad *Snehuliacke rozprávky, Veverička Veronka, Pán Áčik, Hrdinovia siedmich morí*) a divadelné hry (*Peter Pan, Veveričky, Kocúr na kolieskových korčuliach...*). Rozhlasu a televízii zostal verný doposiaľ; jeho hry, večerníčky, seriály stá-

le tešia malých poslucháčov a divákov – naposledy je to program RTVS *Trpaslíci*, v ktorom pôsobí ako kreatívny producent, teda autor námetu i formátu, ba aj ako tvorca pesničiek, ktoré považuje za kondenzovanú poéziu (vracajúc sa tak na inej úrovni špirály k svojim básnickým začiatkom pre deti zo 70. rokov minulého storočia). A ak sú niekomu názvy jeho hier a seriálov povedomé, vôbec to nie je náhoda: knihy, ktorými napĺňa poslanie rozprávkar, veľmi často znamenajú len nový život toho, čo už tu žije v inej mediálnej podobe. Obmieňať sujet v rozličných žánrových variantoch mu pripomína „plastelínu alebo magmu, ktorú si človek hnetie“; podstatu stále zostáva, ale vždy môže mať iný odtieň, odtlačok, tvar, formu. Pre Jána Uličianskeho ako tvorca je zaujímavé práve hľadanie tohto odtieňa, odtlačku, tvaru či formy. Nad týmto hľadaním však vládne poslanie byť rozprávkarom, čo našlo naplnenie v mnohých knižne vydaných príbehoch, počnúc *Adelkou Zvončekovou* cez *Nedeľu, Snehuliacke ostrovy, Máme Emu, Veveričku Veronku, Podivuhodné príbehy siedmich morí*, cez príbehy *Kocúra na kolieskových korčuliach, Čarovný chlapec, Malá princezná* či *Analfabeta Neogramotná* a početné ďalšie.

U druhého jubilanta (mladšieho o mesiac a čosi vyše týždňa) sa veci vyvíjali trochu inak. Daniel Hevier detstvo prežil v Prievidzi, slovenčinu a estetiku vyštudoval na FF UK v Bratislave, kde neskôr získal aj doktorát. Ešte ako stredoškôla sa ho ujala múza básnictva, a tak veľmi skoro vznikli jeho prvé veršované knihy pre dospelých (*Motýlí ko-*

lotoč, S otcom v záhrade, Vták pije z kolaje) a pre deti (*Vtáci v tanci*). Lyrický princíp ho držal pri poézii a kratších epických útvaroch veľmi dlho (najmä v tvorbe pre dospelých, ktorá až v ostatných rokoch vyústila do rozsiahlejšieho epického tvaru – *Kniha, ktorá sa stane*). Lyrický „prológ“ jeho tvorby charakteristický vysokou imagináciou a jazykovou i obraznou vynaliezavosťou poznamenal aj ostatné žánre, v ktorých si úspešne vyskúšal a skúša sily. Zriedka sa totiž narodí autor, ktorému sa umelecké slovo poddáva s takou ochotou, ako je to u Heviera – nech je to báseň pre deti či pre dospelých, poviedka, črta, esej, text populárnej piesne, divadelné a rozhlasové hry, libretá muzikálov, filmové a televízne scenáre, scenáre pre multimediálne projekty, preklady z angličtiny. Aspoň zmienkou sa treba dotknúť jeho aktivít ako vydavateľa (vydavateľstvo HEVI), lektora a organizátora kurzov tvorivého písania a kreativity. Nad tým všetkým vládne rozprávka, veď takmer paralelne s tvorbou poézie sa odkrývala aj tvár Heviera-rozprávkar. Ak si pre túto príležitosť zvlášť všimame hlavne jeho tvorbu pre deti, treba konštatovať, že poézia a rozprávka kráčajú uňho ruka v ruke od začiatku 80. rokov doposiaľ, počnúc básnickou zbierkou *Ne vyplazuj jazyk na leva* a rozprávkovou knižkou *Kam chodia na zimu zmrzlínári* až po básnický triptych *Vianočná pošta* a nateraz posledné rozprávkové príbehy *Krajina Agord, Xaver s nohami do X, KR.V alebo Krajina V. čiže Kráľovná Viktória* či *Svet zachránia rozprávky*. Napokon, rozprávkarstvo výrazne zasiahlo aj do jeho tvorby pre dospelých

(knižne napríklad publikáciou *Ako sa fotografuje vietor*).

Nad tým všetkým, čím a kým Ján Uličiansky a Daniel Hevier sú, stojí teda poslanie rozprávkarov v celkom konkrétnom význame slova: ako tvorcov zázračných, imaginatívnych príbehov, ktorými sa vyjadrujú k páľčivým problémom súčasného detstva, k starostiam ľudí poznamenaných inakosťou, k súčasnej spoločnosti a stavu jej morálky. Lebo možno byť „rozprávkarom“ v zmysle vymýšľania tých najneuveriteľnejších príbehov, ktoré však v podstate neponúkajú nič viac než „ružových slovníkov na prechádzke“. A možno byť rozprávkarom s celkom presným zámerom upozorniť na niečo dôležité symbolicky vyjadreným posolstvom, s darom rozosmiať i rozsmútiť, vyvolať súhlas i odpor čitateľa, predstavu polahody i ošklivosti. Vždy však nenápadne provokovať čitateľovu potrebu uvažovať o literárnej výpovedi. Z tohto dôvodu je pozícia oboch rozprávkarov v súčasnom kultúrnom kontexte blízka pozícii bardov, ako ich poznala keltská kultúra: vysoko vzdelaných, viac „kňazov“ (vo význame šírenia a presadzovania hodnôt mravnosti, dobra a krásy) než zabávačov. V tom zmysle obidvaja zostávajú umelcami-rozprávkarimi, ktorí cez (mnohokrát katarzný) zážitok, príbehmi či veršami, vizuálnymi obrazmi či sluchovými vnemami apelujú na to pozitívne, čo v človeku (dieťati) je, ale aj upozorňujú na absenciu toho, čo medzi ľuďmi nesmie chýbať.

Víla, ktorá im tento talent pri narodení vpísala do vienka, bola zo všetkých víl najprajnejšia.

Maestro Uličiansky, Maestro Hevier, ad multos annos!

iveta gal drzewiecka

Cykly a recyklácie slovenskej ilustrácie

*Pôvodná ilustrátorská tvorba
pre deti a mládež v roku 2014*

Minulý rok opäť potvrdil celkovú rozmanitosť domácej ilustrátorskej tvorby a jej nespochybniteľných, no občas i sporných kvalít. Napriek širokej škále jej podôb možno konštatovať, že vody slovenskej ilustrácie sú až príliš pokojné a stabilné, máločím prekvapili. Väčšina autorov etablovaných na domácej ilustrátorskej scéne sa pridrža svojich vlastných zabehnutých metód tvorby. Autorská báza slovenských ilustrátorov v súčasnosti s vydavateľstvami tvorí relatívne malý a uzavretý systém, a tak prierezový pohľad na domácu ilustrátorskú tvorbu, akokoľvek kvalitnú, vyvoláva skôr pocity déjà vu. Tento dojem v minulom roku násobil aj väčší počet knižných pokračovaní, ktoré si vo svojej obrazovej zložke celkom prirodzene vyžadujú štýlovú i motívickú recykláciu. Odvaha púšťať sa do ilustračne a dizajnovu osobitejších, no ekonomicky neistých projektov vydavateľstvám stále chýba.

KROTENIE DETSKEJ FANTÁZIE

Čo sa týka kvantity knižných titulov, v domácej detskej ilustrácii ešte stále hrajú prím tradičné formy vychádzajúce z rôznych štylistických obmien realistickej figuratívnej kresby, ktorá ťaží z optickej opisnosti a vyobrazovania dejových aspektov textu. Viazu sa na opis časopriestorových aspektov literárnej reality, života dieťaťa, zhmotnenej detskej fantázie. Po technickej stránke prevládajú tradičné ilustrátorské techniky – perokresba, akvarel, tempera či akryl a ich kombinácie. Celkom prirodzene sa ich pridrižiava najmä staršia generácia ilustrátorov, ktorá túto ilustračnú prax vytvorila a ktorú podporuje i kúpna sila rodičovskej základne. Otázkou je, ako dokážu takúto „doslovnú“ ilustráciu a tradičné zobrazovacie postupy oceniť deti.

Tento realisticko-názorný ilustračný úzus deti nasávajú spolu s „materským mliekom“ ešte v predčitateľskom období; nachádzame ho v žánri lepoprela, ktorý je momentálne na okraji záujmu špič-

kových domácich ilustrátorov. Kontakt dieťaťa s typom názornej ilustrácie pokračuje v knihách básničiek a rozprávok pre najmenších. Dlhodobu ho demonštrujú napríklad tituly ilustrované **Danielou Ondreičkovou**, ktorá v minulom roku stvárnila didaktizujúce *Usmiate rozprávky z bieleho pláštá* od Danieľy Reichstädterovej či knihy detskej poézie *Hádankové korenie* Jozefa Pavloviča a *Ružový púčik* Ľubice Melek. Vyznačujú sa deskriptívnou farebnosťou, priamočiarym realistickým podaním a nápadnou edukatívnosťou, ale aj „povinnou“ dávkou veselosti. Presýtenosť fantazijnými klišé v kombinácii s posadnutosťou „oživiť všetko neživé“ korešpondujú s väčšinovým vkusom a prevažujúcou rodičovskou predstavou o tom, ako má pekná a výchovne korektná ilustrácia vyzerať. Nemožno sa však ubrániť dojmu, že sa v nich zastavil čas, rovnako ako aj vo výrazovo vyprázdnených, „učebnicových“ ilustráciách **Natálie Závaďákovvej** (*Ročné obdobia* Jany Pavlíkovej), **Marcely** a **Ľuboša Walterovcov** (detské príbehy Hany Primusovej *Anička a Adelka*) a **Jarky Kolačkovej** (básničky Danuše Dragulovej-Faktorovej *Bum do prníka*). Podobné črty, i keď o čosi jemnejšia a premyslenejšia výtvarnosť charakterizuje aj tvorbu **Ľuby Suchalovej** v novom vydaní knihy Jozefa Pavloviča *Dúha farbičky si strúha*. Aj reedícia klasiky Ľudmily Podjavorinskej *Chorý medvedík* pripomína v podaní **Dávida Dzurňáka** dodnes populárne staršie leporelá s didaktizujúcimi veršami a rovnako „poriadkumilovnými“ obrázkami.

O čosi menej zaliečavou, no rovnako „ilustratívnou“ je aj prvá vážnejšia ilustračná práca z dielne **Ľudmily Letkovskej** k príbehu Zuzany Štelbaskej *Mami, kúp mi psa*. Mladá talentovaná výtvarníčka disponuje tvorivým potenciálom i kultivovaným prejavom, napriek tomu

jej ilustrácie narážajú na expirovaný realistický ilustračný úzus, transkribujú text do málo výtvarných obrazových konštatovaní, ktoré sa podvoľujú vžitým predstavám o „správnej“ podobe knižného obrazu.

Autoštylizácia do konvencie veselej a detsky hravej ilustrácie pôsobí neprirodzene v prípade ilustrácií maliarky a grafičky **Anny Gajovej**. V knihe Ivany Vranskej Rojkovej *Krídluška v krajine stratených detí* a Viery Švenkovej *Anička – múdra hlavička* ilustrátorka nedostatok invencie nahrádza milotou postavičiek a bezmyšlienkovitým, dekoratívnym automatizmom. V sérii štyroch kníh vtipných príbehov Aleny Penzešovej *Prešibané dvojčatá* zasa autorka stavila na populárnu humoristickú manieru aktuálne rozšírenú v detských časopisoch. Z karikatúrnej štylizácie čerpajú aj ilustrácie **Viktora Csibu** ku knihe Ľuboša Bohunického *Poštár slimák Oliver*. Autor uprednostnil prvoplánovú príťažlivosť spracovania pred samotnou výpovednou hodnotou ilustračného obrazu, ktorý sa nebráni adaptácii populárnych stereotypných predlôh. Konkurovať mu azda môžu iba ilustrácie **Stana Lajdu** k rozprávkovému príbehu Jozefa Pavloviča *Pes Celebes a mačka Kamčatka*, ktoré pripomínajú komerčnú knižnú produkciu neuvádzajúcu autora ilustrácií. V autorsky autentickejšej podobe sa naopak kreslený vtip objavil v *Rozprávkach spod skalky* **Petra Zifčáka** a v knihe Michala Horeckého *Ja už budem prváčik*, ktorú svojím typickým rukopisom spracoval karikaturista **Bruno Horecký**.

V mnohých detských knihách sa nemožno ubrániť dojmu, že autor presadzuje svoj umelecký plán bez ohľadu na cieľového adresáta. Nečakane dramatické ilustrácie bábkarskej výtvarníčky a scénografky **Anny Cigánovej-Podobovej** (autorky kedysi populárnej televíz-

KATARÍNA VÁVROVÁ/ Grozdana Olujić: Nebeská rieka

nej postavičky Kuka) sprevádzajú knihu Pavla Uhera *Jazda na levovi*. Figuratívne výjavy s nepokojnou perokresbou a pastóznymi farbami nanášanými prudkými ťahmi štetca dotvárajú nahrubo vystrihnuté plochy textilu a fotografií. Styčnými bodmi s krajnými polohami expresionistického maliarstva či art brut sa vymykajú zvyklostiam ilustračnej tvorby pre deti. Malým pochopením pre špecifiká detskej ilustrácie možno charakterizovať i pestrofarebné, napriek tomu nenápadité a mdlé maľby **Silvie Fridrichovej** v druhom a treťom pokračovaní série Petra Bizupa *Škriatok Pe-Pe v kráľovstve trpaslíkov* a *Škriatok Pe-Pe sa vracia*. Kolorované perokresby **Ľuba Gumana** v knihe *Spoveď záškoláka* majú síce výtvorný švih, ich prehnaná tvarová hyperbola však vedie k neprehľadnosti stránok knihy a pridáva básňam Mariána Hatalu na krkolomnosti.

PRÍŤAŽLIVOSŤ TRADIČNÉHO

V domácej tvorbe prevažujú ilustrácie, ktoré nezachádzajú do odvážnejšieho výtvorného experimentovania a textovú zložku knihy sprevádzajú skôr len decentne. Výtvorné stvárnenie rozprávkových kníh Marty Hlušikovej *Vežovníček* a *Strelené rozprávky* v podaní **Alexy Wagnerovej** predstavuje klasický ilustračný pendant textu. Vyznačuje sa naratívnosťou, jemnou farebnosťou, krehkou kresbou a výberom motívov, ktoré sú považované za „typicky detské“. Poetizácia všedných výjavov s prídavkom fantazijných konvencií (poľudšťovanie vecí a zvierat bez funkčného významu, doslovný prepis jazykovej obraznosti, zovšednené imaginatívne prepájanie prvkov reality) však napriek nespornej snahe o výtvornú bohatosť vyznieva umiernené, málo vynaliezavo a hravo.

Renáta Milčáková je autorkou farebne výrazných ilustrácií v knihe Jána Mil-

čáka *Jonatán malý ako omrvinka*. Dobrodružstvá nezbedného školáka Jonatána a jeho kamaráta myšiaka Bafa stvárnila citlivým kombinovaním kresby, transparentných farebných škvŕn a pastóznej maľby. Kúzlo autorkiných ilustrácií spočíva v ich nenásilnej emocionalite. Nepredvádza v nich svoju výtvornú bravúru, naopak; v imaginatívnom náznaku zachytáva čarovné momenty deja, prostredníctvom minimálnych, no dobre premyslených výtvorných prostriedkov vykresluje postavy a miesta a podfarbuje pozitívne ladenie príbehu.

Majstrom perceptuálne bohatej akvarelovej ilustrácie naďalej zostáva **Juraj Martiška**, pre ktorého bola minuloročná sezóna veľmi plodná i na ocenenia. V ďalšej z Milčákových kníh *Starec, ktorý lietel* vyvážil ilustrátor obraznosť textu vzdušnými, idylickými maľbami, ktoré neváhal ponechať kde-tu nedokončené, len v náznaku prípravnej grafitovej kresby. Jeho dcéra **Maxima Martišková** je autorkou skôr vecne zamýšľaných ilustrácií rastlín a vtáctva na predsádkach knihy a margináliách stránok, narába však s podobnou senzitivitou. Martiškov zmysel pre situačnú komiku je vystupňovaný v origináli i v slovenskom preklade dobrodružného príbehu českého autora Jiřího Holuba *Ako skrotiť drzú Soňu*, v ktorom ilustrácie farebnosťou a karikatúrnou typologizáciou postáv pripomínajú tvorbu klasika českého kresleného humoru Adolfa Borna. Ilustrátor s humorným nadľahčením aktualizoval i nové vydanie klasiky Vincenta Šikulu *Prázdniny so strýcom Rafaelom*.

Úspešne sa recyklovalo v pokračovaní príbehu rodiny Šidlovcov od Tamary Heribanovej *Misia Eva v Thajsku*. **Petra Hilbert** knihu opäť riešila formou pripomínajúcou autentický zápisník, v ktorom „rukopisný“ text sprevádzajú kresbovo uvoľnené, občas dekorativistické obrazo-

vé záznamy v redukovanej, zeleno-červenej farebnosti. Tentokrát do recyklovaného vizuálu pribudli exotické motívy, prostredníctvom ktorých ilustrátorka mimovoľne priblížila nielen príbeh, ale aj miestne reálie – ázijskú prírodu, odievanie, architektúru. **Peter Pollág** v románovom pokračovaní príbehov z počítačovej hry *Ako šlohnúť Rimanovi Dunaj* od Romana Brata opakuje vizáž prvého dielu a s nádychom surrealitu i parodizujúceho humoru zlučuje figuratívne prvky pevnej, klasicizujúcej kresby.

Drobné inovácie, ktoré korešpondujú so živými formami dnešnej vizuálnej kultúry a trendmi v svetovej knižnej tvorbe, posúvajú ďalej i tradične koncipovanú ilustráciu. Tvorba mladej autorky **Kataríny Ilkovičovej** je dôkazom toho, že aj tento druh „pôvabnej“ ilustrácie sa má kam ďalej rozvíjať a môže pôsobiť aktuálne. Na Ilkovičovej ilustrácii sa dobre pozerá, a to i napriek tomu, že sú skôr skromné než zaliečavé. Neaspirujú na status prudkej umeleckej objavnosti ani modernosti, napriek tomu pôsobia súčasne i bez využitia výrazne expresívnych a experimentálnych prvkov. Výber motívov nie je nijako zvlášť atypický, obrázky vznikajú skôr len na základe úplne „obyčajných“ podnetov z textu. Túto všednosť však vyvažuje krehká poézia obrázkov založená na sympatickej dekoratívnej štylizácii, ktorej jednoduchosť kompenzuje účelne použitý detail, pokojná, harmonická farebnosť, citlivá kresba a vibrujúce štruktúry plôch. Ilkovičová dynamizuje čítanie textu celkom tradičným striedaním celostranových ilustrácií, menších formátov i jednoduchých obrazových miniatúrok. Už vyhraneným autorkiným štýlom bol v minulom roku stvárnenný výber detskej poézie Františka Rojčka *Snehuličik šepol mame*, *Básničkovy karneval* Ivony Ďuričovej, dobrodružná knižka Ivany Auxtovej

Záhady raketovej ulice. (Ne)vyriešené a netradičný titul s ekologickou tematikou od Zuzany Csontosovej *Víla Jazmínka a škriatok Vendelín*. Práve posledná spomínaná kniha predstavuje nápadité prepojenie ilustračnej reakcie na druhovo rôznorodú textovú zložku knihy, v ktorej sa rozprávkové príbehy striedajú s náučnými textami o reáliách slovenskej prírody a aktivitami, ktoré vedú detského čitateľa k ekologickému mysleniu. Autorkino komorné stvárnenie života v lese je intímny, fantastický aj poučný výletom za krásami prírody. Takmer nepostrehnuteľné žánrové prechody od rozprávkového hravej k „faktograficky“ mienej ilustrácii (vyobrazenia zvierat, bylín, inštruktážne obrázky k návodom na recyklovanie) podporujú u čitateľa prebudenie „zeleného zmyslu“. Svojou nekomplikovanosťou a zrozumiteľnosťou ukazujú Ilkovičovej schopnosť prihovoriť sa deťom i s náročnejšími témami.

Osobitnou kapitolou sú ilustrácie kníh s témami ľudovej slovesnosti, ktoré sa v našich podmienkach spravidla pridŕžavajú vžitého fantazijno-realistického ilustračného úzu. Minuloročné *Najkrajšie oravské povesti* z pera etnológa Antona Habovštiaka ilustroval osvedčený ilustrátor tohto žánru **Stano Lajda**. Na stvárnenie príbehov tradičnej slovesnosti si opätovne zvolil techniku ceruzy. Paradoxne, monochromatické kresby poskytujú explicitnou telesnosťou bájných hrdinov iba malý priestor fantázii. Vo vzťahu k textu i napriek svojej efektnosti ustupujú do úzadia a plnia skôr len obrazovo-dokumentárnu funkciu. Tajomnú starožitnú patinu a archaickú grafickú úpravu (ozdobné iniciály, dekoratívne grafické prvky) majú *Slovenské povesti* zapísané Beatricou Čulmanovou. Akademický maliar **Svetozár Košícký** ich doplnil o čosi výpravnejšími, no i vývarne technickejšími lavírovanými pero-

PETER UCHNÁR/ Slovenské povesti Márie
Đuričkovej

kresbami. V Lajdových i Košického ilustráciách vychádza plasticita povestí zo snahy nadviazať na lyriku imaginatívneho realizmu, no darí sa to iba povrchné. Výstavba figuratívnych kompozícií, spôsob obrazovej narácie i „heroický punc“ v oboch prípadoch nezakrývajú inšpiráciu „zlatými“ vydaniai Dobšinského povestí; s odstupom niekoľkých desaťročí je však otázna miera komunikatívnosti takejto ilustrácie. Prvoplánové operovanie prostriedkami národného mýtu či zrakovou mágiou súčasných vizuálnych foriem žánru fantasy sa však zdajú byť slepou cestou.

Po niekoľkých desiatkach znamenite ilustrovaných klasických titulov v portfóliu **Petra Uchnára** nie sú prekvapením ani jeho minuloročné *Slovenské povesti Márie Đuričkovej* (zostavil Ondrej Sliacky). Autor v nich opäť vydarene aktualizuje spôsob ilustrátorského stvárňovania ľudovoslovesného žánru a v obrazových výjavoch z povestí rozohráva tajuplné prelínanie reality a fikcie. Dynamické zakrivenie priestoru, prehnaná perspektíva a zvláštne svetlo vzbudzujú silný dojem fyzickej prítomnosti udalostí pozorovaných cez nepravidelne rámcované priezory do dôb minulých. Kontrasty minucióznej drobnokresby a vibrácií štruktúr neurčitých plôch nabádajú k fantazírovaniu, domýšľaniu nevypovedaných momentov rozprávania. S pomocou širokej škály prostriedkov čierneho výškotlačového média výtvarník aj napriek neveľkému formátu knihy dosahuje monumentálne pôsobenie ilustrácií, z ktorých krehkej i desivej krásy vyžaruje takmer baroková emocionalita.

UMENIE „Z VÝŠOK“ DO DETSKÝCH KNÍH

Jednou z úloh ilustrácie je aj otváranie nových obzorov a objavovanie ne-

poznaného, priblíženie kultúrnej pamäti i rozmanitosti sveta, ktorý presahuje ten detský. Prieniky „veľkého umenia“ do detských kníh preto majú svoje opodstatnenie. Na hrane ilustrácie a komornej maľby sa pohybujú obrazové sprievody niekoľkých minuloročných kníh, ktoré sa vyznačujú výpravnosťou a bibliofilskou úpravou.

Cyklos malieb **Ingrid Zámečníkovej** k jednej z „večných“ mytologických tém, *Orfeovi a Eurydike*, charakterizuje zmyslový kontrast k naratívne jednoduchému, zhutnenému literárnemu podaniu Beaty Panákovovej. Klasicky vážne obrazy sa nesú v znamení antického súladu, vyvažujú úspornosť slov a naplno rozvíjajú piktorialitu rozprávania. Staroveký príbeh stratenej lásky autorka podporila snovou zastrenosťou výjavov. Jeho aktéri sa vynárajú a opäť miznú v múzicky opojných harmóniách farieb, étericky jemné, nepolapiteľné ťahy štetca striedajú ťaživú hmotu farieb. Silný emocionálny náboj príbehu sa rodí medzi neostrými obrazovými náznakmi a symbolickými vyjadreniami lásky, jej straty, túžby a žiaľu.

Ilustrácie **Jany Kiselovej-Sítekovej** podporujú magickú atmosféru i dramatické momenty cigánskych rozprávok v knihe Marie Oříškovéj *Čarovné pero*. Autorka tentoraz do svojich malieb zahrnula špecifickú živelnosť a expresivitu prejavu tohto etnika, no i tak si jej maľby dokázali zachovať svoj zvyčajný, nesmierne senzitívny a poetický ráz.

K najkrajším minuloročným knihám patrí i preklad rozprávok srbskej autorky Grozdany Olujić *Nebeská rieka*, ktorý vyšiel s ilustráciami maliarky a grafičky **Kataríny Vavrovej**. Ilustrácie sú zároveň exkurziou do histórie jej tvorivej osobnosti. Napriek tomu, že vznikli pred štvrtstoročím ako diplomová práca autorky, dokumentujú kvality špičkovej a dnes už i vo svete uznávanej slo-

JANA KISELOVÁ-SITEKOVÁ / Marie Voříšková:
Čarovné pero (Cigánske rozprávky)

venskej výtvarníčky tvoriacej svoje maľby v poeticko-imaginatívnej línii.

Ilustrácie v týchto knihách vznikli mimo akýchkoľvek pragmatických a komerčných hľadísk, s cieľomrobiť knihu i svet krajšími. Aj keď sa môže zdať, že nezohľadňujú aspekt detského adresáta, predsa len kontaktujú citlivú detskú dušu s oblasťou tradície výtvarného umenia i veľkými literárnymi témami. Svojím hlbavým, nie príliš konkretizovaným výrazom prehlbujú intímny zážitok z čítania, rozvíjajú predstavivosť i výtvarnú vnímavosť.

SVET MODERNEJ ROZPRÁVKY

Moderná autorská rozprávka je pre ilustrátorov príťažlivou tvorivou výzvou, čo potvrdzuje aj niekoľko výnimočne vydarených vydaní rozprávkových titulov. Už samotná podstata tohto žánru navádza k experimentovaniu s výrazovými prostriedkami samotnej ilustrácie a finálneho typografického spracovania.

Knižné príhody škriatka z knihy *Prečo Fidlibum kuká, a nie je kukučka* nadväzujú na televíznu reláciu pre deti a ich literárnou autorkou je jej dramaturgička Halka Marčeková. Podobu ústrednej postavy, ktorá je dobre známa detskému divákovi, adaptovala ilustrátorka **Martina Matlovičová** i do svojich ilustrácií. Ako sme už u výtvarníčky zvyknutí, v obrázkoch sa preplietajú niekoľko zobrazovacích paradigiem. Pestré, na fantazijnú faunu a flóru bohaté scenérie rozprávkovej krajiny sú výtvarne premyslené, dekoratívne štylizované a vylíčené remeselné poctivým maliarskym spôsobom. Svojím spracovaním tak trochu pripomínajú zátišia a krajinomaľby naivných umelcov. Tento dôverný svet popri Fidlibumovi a jeho spolupútnikoch osídľuje množstvo ďalších lesných bytostí – škriatkov, obrov, víl, ktorí sú stvárnení celkom spontánne a nekonvenčne, so zámerne

laicizujúcim výtvarným rukopisom. Viaceré z rozprávkových a zvieracích postáv sú v rámci plastickej scenérie riešené kontrastným grafickým spôsobom – nezriedka len „holou“ lineárnou kresbou, v ktorej sa azda najviac prejavuje autorkina blízkosť detskému výtvarnému prejavu a rýchlemu vizuálnemu záznamu nápadov. Popri postavách sa v priestorovom rámci scén ocitajú takmer konceptuálne náčrty inšpirované vecnými vizualizáciami (ilustráciami odborných textov, stránkami encyklopédií) i výtvarne nedbalé textové poznámky, popisky, komiksové bubliny s priamou rečou postáv. Obrázky z dekoratívneho i významového hľadiska kompletizujú ústrižky rôznych typov tlačovín. Tieto cudzorodé prvky dodávajú ilustráciám postmoderný ráz, v ktorom sa rozprávkové fabulácie premieňajú na presvedčivú (pseudo)realitu.

Pri retrospektívnom pohľade možno konštatovať, že tvorba Martiny Matlovičovej rokmi dozrieva od nespútanej, mladícky „drzej“ expresivity k veľmi sofistikovanej tektonike ilustrácií. Pri podrobnejšom skúmaní ilustračnej techniky je možné rozpoznať postupné odкрývanie predstavy, tvorivé dobudovávanie prvotného konceptu. Z Matlovičovej obrázkov sála nadchnutie rozprávkovým príbehom a mohutnosť tvorivej heuristiky v procese vzniku ilustrácií. Táto presvedčivosť spoľahlivo pohlcuje osobnosť detského diváka. Košaté obrazové príbehy je radosť „študovať“; po celej ploche prebieha hektickým tempom množstvo drobných udalostí, ktoré vytvárajú pestrú mozaiku rozprávkového sveta.

O ilustrácie k modernej rozprávke Juraja Raýmana *Vianočka Udatný, medved' Mňau, drak Čau a originál princezná Fujara Lopúchová* sa postarala **Vanda Raýmanová**, ktorej meno je známe skôr v spojení s animovanou tvorbou. Pri vý-

tvornom stvárnení textu s prvkami humornej absurdity operuje podobnými metódami ako predošlá autorka, i keď jej ilustrácie na fantázii „ulietajú“ o čosi menej. Výber a stvárnienie motívov sú jednoduchšie, viac závislé na textovej fabule, diváka si však získavajú vtipným nadhľadom nad situáciami. V literárnej predlohe sa mieša rozprávkový žáner s realitou bežných dní a tento kompozičný princíp sa odzrkadľuje aj v ilustráciách. Nekompikované obrázky v tlmenej farebnosti podporujú „civilnú“ poetiku rozprávky. Namaľované obrázky sú dopĺňané výtvarne stvárněným písmom či komentované lakonickou textovou poznámkou, ktorej jazykový význam sa pohráva so zmyslom zobrazeného. Súčasť obrazu tvoria výtvarné citácie a parafrázy zovšednených „prozaických“ vizualizácií – úžitkovej grafiky, bežnej obrazovej exprese a grafickej popkultúry (výstrižky novinových textov, stránky zo zápisníkov, oznamy, vstupenky, dekoratívne baliace papiere, obrazové návody, krajčírskes trihy, ľudové „grafity“ na stenách). Autorka ich adaptuje výtvarným prepisom alebo ich preberá priamo a fragmenty z nich vlepje do obrazu.

Apropriáciou, dekomponovaním a umiestňovaním prvkov pôvodne pragmatických vizualizácií dosahujú obe autorky jemne komickú zmes reality a fantazijnej fikcie, ktorá je pre modernú rozprávku príznačná. Detsky hravý knižný dizajn a nevšedná typografia, ktorú má v oboch prípadoch „na svedomí“ **Martina Rozinajová**, tento koncept výrazne napomáhajú, a tak sú knihy o Vianočkovi Udatnom a Fidlibumovi zároveň dobrým príkladom toho, ako prospešná môže byť pre komplexné knižné dielo spolupráca ilustrátora a grafického dizajnéra. Podiel Martiny Rozinajovej na konečnom vyznení kníh presahuje technické riešenie podoby knižných stránok. Au-

torka pracuje s mimoriadnym pochopením pre montáž a priestorové vyváženie textu a obrazu. V knihách sa s citom pre dynamiku percepcie striedajú separátne ilustrácie s celostránkovými ilustračnými podkladmi a drobnými obrazovými „ozdôbkami“, často len miniatúrnou kresbou či papierovým ústrižkom. Pridanou hodnotou jej pracovnej metódy je živá spolupráca s ilustrátorkami, pričom sa grafička nezdráha ani zasiahnuť do ich kompetencií, spoluprvhovať samotný ilustračný obraz.

NEPROFESIONÁLNA A POLOPROFESIONÁLNA TVORBA

I v skupine autorov, pre ktorých je ilustrovanie detských kníh skôr hobbistickou formou sebarealizácie než profesionálnou doménou, nájdeme kvalitatívnu rôznorodosť, výtvarne podpriemerné i vydarené tituly.

Nevynaliezavou expresivitou kresby v konvenčných motívoch sprevádza **Martin Rusnák** písmenkové riekanky Janky Chlustinovej *Veselá abeceda*. O čosi jemnejšie prepracované ilustrácie **Emílie Brankovej** k vlastnej ekologickej rozprávke *Kvapôčka* prehovárajú stereotypným, didaktizujúcim jazykom a tiež si nekladú vyšší cieľ než sa zapáčiť detskému divákovi. Vo vyslovene amatérskom duchu sa nesú kolorované kresbičky **Márie Duhárovej** k *Príbehom z Trdelníkov* od Márie Demitrovej, ktoré trpia elementárnymi nedostatkami vo zvládnutí výtvarného remesla.

Úprimnú snahu o výtvarnú kvalitu naopak nemožno uprieť kultivovanej „druhotine“ **Jarmily Šaušovej** – ilustráciám k bilingválnym *Rozprávkam do chrumkava prepečeným* od Zuzany Bodovej. Dozaista by im však pomohlo rozvinutie a pointovanie kresleného vtipu a možno i zmena výtvarnej technológie. Kresbovo

nedbalými humornými perovkami doplnila **Anna Kiliánová** svoju vlastnú knihu *Obed s drakom*. Napriek tomu, že autorka je vyštudovaná fyzička, jej ilustrácie znesú i prísnejšie výtvarné kritériá. U nás tento extrémny typ rýchlej a svižnej, antiremeselne pôsobiacej ilustrácie, ktorá svoju výrazovú silu čerpá z rýchleho záznamu vtipnej situácie či vizuálneho okamihu, nie je obvyklý, aktuálne ho však poznáme napríklad z prekladov dahloviek (anglický ilustrátor Quentin Blake) alebo známej série britských paperbackov pre deti, ktoré popularizujú náučné témy. Nie je žiadnym prekvapením, že sa ako „amatér“ v skupine neškolených výtvarníkov ocitá s vlastnou knihou *Svet zachránia rozprávky* aj **Daniel Hevier**, neúnavný výtvarný experimentátor.

VÝZVY DIGITÁLNEJ TECHNOLOGIE

Minulý rok opätovne potvrdil špecifické výhody i problémy digitálneho ilustrovania. Počítačová ilustrácia je z hľadiska technológií, ktoré má spoločné s grafickým dizajnom, náchylná mechanicky preberať postupy a anonymné štylizované štandardy propagačnej grafiky, čo môže viesť k stereotypnému výzoru ilustrácií. Vábivosť efektov i ľahká zrozumiteľnosť triviálnych riešení idú nezriedka na úkor výtvarnej vynaliezavosti, keď autori nedokážu ani napriek širokému spektru použitých prostriedkov využiť výtvarné špecifiká digitálnych postupov.

Typickými neduhmi, ku ktorým zväzda počítačová technika, trpia knižné ilustrácie a grafické úpravy **Petra Cpina**. Autor v knihe Jozefa Pavloviča *Cingi-Lingi* podlieha nelogickému a zmätočnému hromadeniu motívov, lacným prechodovým efektom, problémom so striedanosťou farebnice. Neprehľadnosť knihy završuje typograficky nekompetentná práca s pís-

mom a nekonceptne preplnený layout. Podobnú zaliečavosť komerčných ilustrácií má už stabilne ilustrátorská produkcia **Jána Vrabca** (*Básničky z peračníka* od Alice Náhlikovej). Z lákavých vzorov naďalej čerpá i **Miroslav Regitko** v *Básničkových pochútkach alebo pochútkových básničkach* Ondreja Nagaja a *Slovenských rozprávkach pre malých i veľkých* Márie Rázusovej-Martákovéj.

Štandardne vyznievajú i graficky úhľadné ilustrácie **Luba Pala** v knihe Daniela Heviera *Veľké Bum a malé Bum*. Autor, u ktorého sme zvyknutí na objavitelské nadšenie a štýlovú mnohotvárnosť, si však zaexperimentoval v knihe Anny Gregušovej *Marína a povälačí*. V porovnaní so skoršími ilustráciami, ktoré vytvoril tradičnými výtvarnými technikami (akryl, tempera, koláž), grafiky v tejto knihe vyvolávajú ambivalentné pocity – iritujú nielen neobratnou kresbovou linkou a výraznými farebnými výplňami, ale aj zdanlivo malou zžitosťou ilustrátora s digitálnou technológiou. I keď motívom zo života zvieracích obyvateľov povaly nemožno uprieť šibalstvo a vtip, neokresané výrazové prostriedky budia dojem procesualnej neukončenosti. Rozpaky diváka násobí aj nesúrodé využívanie grafických efektov (tieňov, prechodov, výplní vzorkou). Otázkou je, či túto intencionálnu snahu o živelný, rebelantsky „neporiadny“ výraz je schopný oceniť aj detský divák. Kombinácia prvkov obrazovej komiky, komiksu, hravých dekoratívnych podkladov a výplní by pri rafinovanejšom spracovaní mohla byť príslubom výtvarne zaujímavého výsledku, ktorého zámer by dokázal jednoduchšie odhaliť i najmladší adresát.

Digitálna ilustrácia „sedí“ najmä mladým ilustrátorom. I v tejto kategórii sa objavili recyklované ilustračné riešenia – u **Kataríny Gasko** v knihe Petry Nagyovej *Džerengovej Klára a Tity*, u **Đu-**

MARTINA MATLOVIČOVÁ/Halka Marčeková: Prečo Fidlíbum kuká, a nie je kukučka

ra Balogha v knihe Tone Revajovej *Tvoja Johanka*. **Márii Nerádovej** sa okrem pokračovania pomerne konvenčnej série didaktických leporel Mira Jaroša (*Čarovné slovička*, *Pri stole* a *Na ceste*) podarilo v českom vydavateľstve vydať svoju pôvodne bakalársku prácu, poučný, no najmä veselý ilustrovaný česko-slovenský slovník „zákerných“ slov *Jak velbloud potkal ťavu*.

Nepochybne aj zásluhou knižného dizajnu **Jakuba Dušičku** vyznievajú sympaticky ilustrácie mladej talentovanej výtvarníčky **Adely Režnej** v knihe Marky Staviarskej *Marínka Somarinka (Ako nakrútiš film, aj keď nie si dospelák)*. Charakterizuje ich dizajnový purizmus, ktorý zmierňuje a „poluďštuje“ komická štylizácia kresby, príjemná farebná škála a nenásilný výtvarný vtíp. Ilustrátorka

a dizajnér sa pohrali s dekoratívnym skladosť farebných plôch a jednoduchými výtvarnými princípmi – multiplikáciou, rytmizáciou, zväčšeným detailom, rozložením dejovo výpravnejších celostránkových ilustrácií a jednoduchších obrázkových marginálií v knižnej tektonike.

Veselo roztancované obrázky k príbehu Alexandra Halvoníka *Mátoha, neboj sa* sú dielom mladej grafickej dizajnéry **Lenky Javorskej**. Ilustrátorka v nich síce využíva formy propagačnej grafiky, ktorej sa aj profesijne venuje, ale v jej portfóliu nájdeme aj originálnejšie výtvo-ry. Okrem tejto knihy v minulom roku s nadľahčujúcim vtípom ilustrovala veselú prózu na vážnu tému *Bontón pre deti* od chorvátskeho autora Zvonimira Baloga. Tieto dve knihy naznačujú perspektívnu autorku, ktorá sa z konvencie

produktovej ilustrácie vymaňuje citlivou prácou so štruktúrami, dôrazom na jemný detail či snahou narúšať „dokonalosť“ grafík.

Po sérii príbehov muflóna Ancijáša a komisára Mrodga, ktoré Braňovi Jobu- sovi ilustroval výsadne Igor Derevenec, sa ilustrovania Jobusovej minuloročnej knihy *Ja nič, ja muzikant* zhostila ilustrátorka **Katarína Macurová**. Výtvarníčku poznáme z minulých rokov z moderného maliarskeho stvárnenia literárnych predlôh, no v tejto knihe využila ďalšiu polohu svojej tvorby, počítačovú ilustráciu. Kniha je príbehom dobrodružnej cesty červotoča Chruma svetom rôznych hudobných nástrojov. Dejovú zápletku už na prvý pohľad naznačuje neobyčajné „deravé“ riešenie knižných dosiek, ktoré sa na stránkach knihy opakuje optickými ponáškami na diery po červotočoch. Východiskový motív pripomína i spracovanie písma, či už v titulkoch kapitol, alebo v nápisoch, ktoré tvoria súčasť samotných ilustrácií. V celostranových ilustráciách sa autorka pasuje s kontrastom rozprávkových námetov a geometricky strohého, technicistického vyznenia obrazu vytvoreného metódou low-polygon (tú už skôr použila v autorskej obrazovej knihe Zajačikova cesta). „Foto-realizmus“ trojdimenzionálnych scenérií zmierňuje dekoratívnym rytmom a žiarivou farebnosťou. Tento technologický experiment nemá na domácej pôde konkurenciu, napriek tomu obsahová stránka ilustrácií, ktoré sú skôr len sprievodným dizajnovým doplnkom textu, za ich silným výrazovým aspektom zaostáva.

Signatúra **Daniely Olejnikovej** je už stabilne zárukou kvality. Minuloročné knihy opäť ukázali potenciál autorsky osobitej, tvorivo poňatej počítačovej ilustrácie. Výsledkom hľadania originálneho rukopisu sú ilustračne špičkové knihy, v ktorých sa obrazový podiel vy-

rovnáva textovému. Ako býva u autorky zvykom, ilustrácie obratne maskujú svoj digitálny pôvod a evokujú tradičné ručné grafické techniky. Kým v predošliých rokoch autorka testovala možnosti postupov pripomínajúcich sýtlače farebného linorytu, v posledných knihách tento vizuál obohacuje o výrazové možnosti hraničných grafických techník a kombinovaných výtvarných postupov – monotypie, tlače z kartónu, vystrihovačky či koláže, ktoré dopĺňa jednoduchými, výraznými kresbovými štruktúrami. Spolu s charakteristickou farebnosťou, v ktorej prevládajú syté, kontrastné odtiene červenej, zelenej, tyrkysovej farby, vznikajú silné, mimoriadne dekoratívne, pritom i významovo plné kompozície. Kombináciou týchto prostriedkov vzniká citlivý a opticky bohatý obraz, ktorým ilustrátorka reflektuje povahu literárnych predlôh. V knihe krátkych poviedok pre najmladších čitateľov od Jany Bodnárovej s názvom *Dita, zo mušiek svetlušiek a iné príbehy* vytvára ilustrátorka pásмо výjavov bez naratívnej nadväznosti, akési vizuálne haiku, v ktorých sa miešajú záznamy udalostí bežného dňa, snov a fantázií hlavnej hrdinky. Napriek výrazne štylizovanej figuratívnosti, kompozície presvedčivo kopírujú neostrý, zlomkovitý a osobný charakter spomienok a tvoria poetickú mozaiku individualizovaných udalostí v toku bežných dní. V ďalšej obrazovej knihe, „veľkom príbehu“ o stvorení sveta, ktorý prerozprával Daniel Pastirčák pod titulom *O kresbe, čo ožila*, sa autorke vďaka obsažnosti a univerzálnej zrozumiteľnosti obrazových symbolov podarilo dokonale rozvinúť duchovné a filozofické myšlienky literárnej predlohy. Súslednosť krokov samotného tvorivého procesu, starostlivé vykresľovanie pestrej rôznorodosti života i geometrizované, abstraktnejšie formy vytvárajú veľmi sugestívnu obrazovú

alúziu postupnosti „dizajnovania“ sveta. Autorka si však dokáže poradiť i s menšími výzvami. Tradičnejšie priestorové rozloženie textovej a obrazovej zložky i výtvarene striedamejšiu podobu ilustrácií, ktorá zodpovedá téme bezdomovectva, použila v grafickom riešení knihy Zuzany Csontosovej *Zatúlaný Gombík*.

ZÁVER

Univerzálny a zaručený recept na to, ako vytvoriť dobrú ilustráciu, asi neexistuje. Určite však platí, že hodnotná ilustrácia by mala disponovať viacerými kvalitami – nielen estetickými, ale aj poznávacími a morálnymi. Byť peknou obrazovou replikou textu, pritakaním či mentorovaním jej nestačí. Ilustrovaná kniha pomáha dieťaťu rásť a orientovať sa vo svete. Je zdrojom poznania i zábavy, miestom kontaktu s kultúrnou

tradíciou. Dobrá ilustrácia by tiež mala inšpirovať k sebazpoznaniu a sebarealizácii, podnecovať u dieťaťa nové kvality čítania a myslenia. O to viac potom nielen v prípade literatúry, ale aj výtvarenej podoby detských kníh platí výrok C. S. Lewisa: „Príbeh pre deti, ktorý poteší iba deti, nie je vôbec dobrým príbehom pre deti.“

JURAJ MARTIŠKA/Ján Milčák: *Starec, ktorý lietal*

iveta gal drzewiecka

Chvála zamotaných obrazov

*K nedožitému 80. jubileu
Albína Brunovského*

Albín Brunovský (1935 – 1997) je doma i za našimi hranicami stále považovaný za jednu z najvýraznejších osobností slovenského výtvarného umenia. Verejnosť ho pozná ako grafického virtuóza, ktorého záľuba v technikách starých majstrov určila aj typické črty jeho ilustrátorského rukopisu. Mnohým z nás sa s detstvom spájajú spomienky na Brunovského fantazijné krajiny plné roztopašných princezien, neogabaných zbojníkov a prízrakov ceriacich sa z lístia, z ktorých podnes naskakuje husia koža. Živé sny, ktoré akoby ani neboli určené deťom, ale dospelým, ktorí z nich raz vyrastú.

Absolvent oddelenia voľnej grafiky a ilustrácie VŠVU (1955 – 1961), ktoré v tom čase viedol Vincent Hložník, pri svojom učiteľovi rozvinul nielen trpezlivosť, ktorú si vyžaduje poctivé výtvarné remeslo, ale predovšetkým zmysel pre pevnú figuratívnu formu a asociatívny jazyk obrazu. Tieto princípy však veľmi skoro pretavil do svojskej a originálnej výtvarnej polohy, ktorá svojou ly-

rickou poetikou a bujarou imagináciou vytvorila pendant k paralelnej dramatickej línii slovenskej grafiky uberajúcej sa figurálno-expresívnym smerom k témam sociálno-kritickej reflexie. Po postgraduálnom štúdiu pôsobil od roku 1966 na VŠVU ako pedagóg. Ako vedúci oddelenia knižnej tvorby (1967 – 1990) neskôr sám vychoval mnohých významných výtvarníkov, ktorí, hoci štýlovo rôznorodí, zvyknú sa označovať ako Brunovského škola.

Umelcov ojedinelý talent bol násobený nesmiernou pracovitosťou. Už jeho rané výtvary vynikali zaujatím zmyslovými nuansami reality a fantasknosťou, ktoré postupom času rozvinul do filigránskej práce pri zhmotňovaní bezhraničnej predstavivosti. Ešte ako študent začal svojimi obrázkami prispievať do detských časopisov a ilustrátorsky stvárnil niekoľko kníh pre deti aj dospelých, pri ktorých rýchlo vyzrievali jeho výtvarné zručnosti i špecifické videnie sveta. Čoskoro sa dopracoval k suverén-

nemu narábaniu s tradičnými grafickými technikami, čo poznačilo i charakter jeho maliarskeho výrazu založeného na princípe kolorovania figuratívneho kresbového základu. Veľkú rolu pri formovaní Brunovského výtvarného názoru na prelome 50. – 60. rokov nepochybne zohrali pohyby v slovenskej literatúre, najmä generačne príbuzní básnici trnavskej skupiny, ktorí odmietli oficiálnu estetickú doktrínu a odosobnený schematizmus poézie. Poetologické východiská konkretizmu a senzualizmu sa stali nevyčerpatelným zdrojom tvorby aj pre mladého výtvarníka, ktorý bol s touto avantgardnou skupinou v priateľskom kontakte a podieľal sa aj na ilustrovaní ich kníh.

Volná a ilustrátorská tvorba Albína Brunovského sa navzájom prelínajú až

tak, že ilustrácie sú vitálne aj bez svojho literárneho prototextu a nejuden pôvodne samostatný grafický list napokon zavŕšil svoju životnú dráhu v knihe. Či už na knižných stránkach alebo zarámované pod sklom, Brunovského diela sa výdatne inšpirujú literárnym dedičstvom a kultúrnou pamäťou ľudstva. Voľne interpretujú ich témy a motívy, kontextualizujú ich v nových súvislostiach a na pozadí individuálnej skúsenosti reflektujú otázky ľudskej existencie. Napriek, alebo možno práve kvôli svojej senzualnej fenomenalite a bohatej asociatívности sú Brunovského grafiky, maľby a ilustrácie nielen zrakovo fascinujúce, ale aj diskurzívne, plné symbolov a metafor. Brunovského imaginácia, hoci živéná empiriou prírody, inšpiruje sa dejinami umenia –

antickou harmóniou, renesančným optimizmom a sústredeným štúdiom reality, technickou vycibrenosťou manierizmu, barokovými formami či symbolizmom. Z tradícií umenia si vyberá a transformuje ikonografické, v princípe literárne založené symboly.

Významnú rolu v autorovej tvorbe zohrali senzuálne spomienky na detstvo, v ktorých sa umelec cyklicky vracia k čarovným hájom a lúkam rodného Záhoria. Príroda ako symbol nevinnosti, rajskej záhrady i mocný živel je prítomná naprieč jeho tvorbou. Príznačnú emocionalitu jeho imaginatívnych krajín v mnohom poznačil obdiv k českým výtvarníkom 19. storočia – veľikánovi romantickej krajinomalby Josefovi Mánesovi, melanchólii a nostalgii malieb Maxa Švabinského, tajomnosti lesných hlbín Júliusa Mařáka. Štúdijný pobyt v Taliansku v polovici 60. rokov napokon podporil rozvoj ohromujúcej majestátnosti a vyhroteného priestorového verizmu pri stvárňovaní fantazijnej reality – ruka v ruke s rafinovane prepracovanou technickou manierou a sofistikovanou kompozičnou výstavbou, ku ktorej dospel v grafických dielach vytvorených na vrchole tvorby.

S lyrickou krásou flóry kontrastuje expresívne deformovaná fyziognómia živých bytostí, zvyrazňujúca ich rozmanité charakterové vlastnosti. Fragmentáciou, metamorfózami a transfiguráciami ľudského, živočíšneho a vegetatívneho vzniká nová realita. Brunovského okná do snového, tajomstvom opradeného univerza, v ktorom človek organicky zrasta s prírodou, predstavujú vizuálne rébusy, siete pojmových a evokatívnych významov produkovaných vizuálnymi znakmi. Charakterizuje ich vytváranie napätia medzi reálnym a fiktívnym, historickým a súčasným, hrôzostrašnou a nežnou krásou, renesančnou predmetnosťou a barokovou, k neurčitosti tiahnuou or-

namentálnosťou. Táto estetická polyfónia je komponovaná s kognitívnym zámerom, v snahe postihnúť rôzne rozmery duševného prežívania sveta a jeho ambivalenciu, predovšetkým v etickom rozmere.

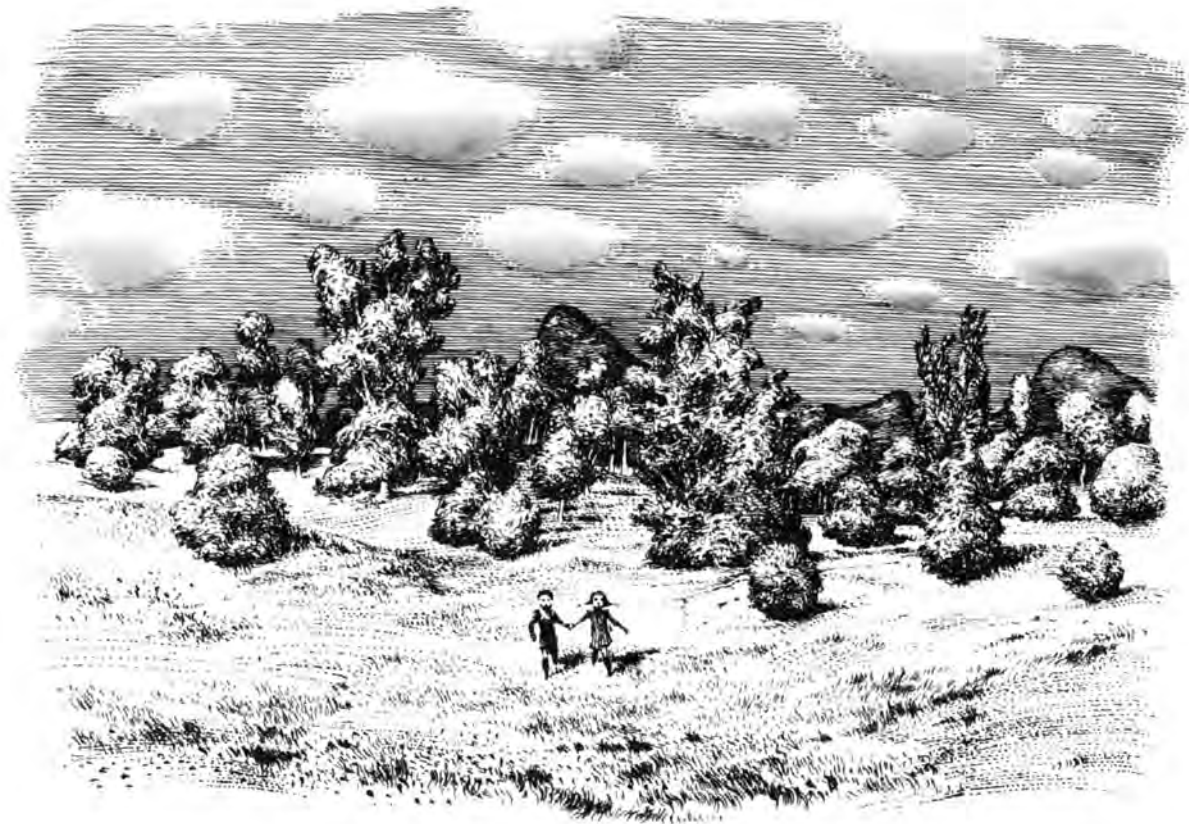
Ucelenejší pohľad na mimoriadne rozsiahle grafické a maliarske dielo Albína Brunovského sa už pokúsili podať mnohí kunsthistorici, kurátori výstav i monografisti, preto len pár útržkovitých poznámok k Brunovskému ako ilustrátorovi. Ilustroval takmer poldruha stovky literárnych titulov, z toho len tretinovú, no závažnejšiu časť predstavujú knihy pre deti a mládež. Zvyšok tvoria predovšetkým ilustrácie domácej beletrie či významných diel svetovej literatúry. Počiatky jeho profesionálnej ilustrátorskej dráhy, ktoré siahajú do obdobia štúdia na VŠVU, sa niesli v intenciách modernistického programu spojeného s hľadaním autorského výrazu (J. Stacho: *Čokoládová rozprávka*, 1958; M. Válek: *Kúzla pod stolom*, 1958; R. Thákur: *Hladné kameň*, 1961; M. Twain: *Princ a bedár*, 1962). V ich kompozičnej výstavbe a motivike je ešte cítiť formálne rezíduá Hložníkovho školenia, no i nástup novej hviezdy na ilustrátorskom nebi (cena Fraňa Kráľa za knihu *Ibis a mesiac, rozprávky z južných morí*, 1962). Priebežne prichádzali ďalšie ilustrátorské výzvy, v ktorých sa už naplno prejavil Brunovského charakteristický výtvarný štýl a imaginatívna poetika. Obdobie 60. a začiatku 70. rokov bolo tvorivo produktívnym obdobím, v ktorom umelec testoval diapazón výrazových možností rozličných výtvarných techník v ilustrácii – tušovej perokresby, litografie, kameňorytu, leptu, akvarelu, tempery. V tejto etape tvorby, počas ktorej Brunovský bez ohľadu na predošlé zvyklosti stvárnil napríklad Cervantesovho *Dômyselného rytiera don Quijota de la Mancha* (1965) či Olbrachtove *Biblické prí-*

behy (1968), je príznačným temný grafický výraz a tiesnivý, niekedy baladický, inokedy hrozivý tón, zrejme ovplyvnený okrem iného i spoločenskými pomermi v bývalom Československu. Jeho prítomnosť je možné pozorovať aj v knižných ilustráciách pre deti, v ktorých sa ale čoraz častejšie objavoval kolorovaný akcent a tvorivý experiment s kombinovaním grafickej a maliarskej techniky (anglické rozprávky *Tulipánová kolíska*, 1965, H. Ch. Andersen: *Malá morská panna*, 1967; E. T. A. Hoffmann: *Luskáčik a Myší kráľ*, 1968; P. Ch. Asbjörnssen: *Tri princezné v belasej skale*, 1972). Približne od polovice 70. rokov začala v ilustráciách prevažovať žiarivá, niekedy až bakchicky radostná farebnosť, čoraz častejšie sa presadzovali prvky humoru a absurdity. Túto premenu dozaista iniciovala spolupráca s Ľubomírom Feldekom (*Modrá kniha rozprávok*, 1974; *Zelená kniha rozprávok*, 1983). Neustále rástla dôležitosť konkretizácie, dôkladne rozkresleného výtvarného nápadu ako východiska pre maliarsku koncovku ilustrácií (J. Bodenek: *Koza rohatá a jež*, 1977; M. Rázusová-Martáková: *O medovníkovom domčeku*, 1979). Ilustrátorská tvorba Brunovského vrcholila fabulatívne náročnými, výtvarne opojnými výjavmi fantazijnej reality (M. C. d'Aulnoy: *Páví kráľ*, 1980; H. Ferková: *Zlaté jabĺčka*, 1982; P. Dobšínský: *Slovenské rozprávky*, 1988). Obdobie 90. rokov zostalo už takmer výlučne vyhradené voľnej tvorbe, v ktorej však boli naďalej obmieňané a myšlienkovito úročené rozprávkové motívy z knižných ilustrácií.

Napriek tomu, že sa dve domény Brunovského tvorby – voľná a ilustrátorská – spájajú do jedného prúdu a v umelcovej optike neexistoval ani principiálny rozdiel medzi umením pre malých a veľkých, isté špecifiká sú predsa len badaateľné. Diela nasmerované k dospelému

ALBÍN BRUNOVSKÝ/Ľubomír Feldek: *Modrá kniha rozprávok*

ALBÍN BRUNOVSKÝ / Lubomír Feldek: *Modrá kniha rozprávok*

publiku poskytovali filozofický priestor na kontemplatívne úvahy o človeku a jeho mieste na svete. Umelec ich spracúval spôsobom náročným na divácku znalosť literárnych a ikonografických tém a symbolov, neraz i s parodizujúcim podtextom, ktorým zdôrazňoval rozporuplnosť ľudských pocitov, tragikomiku života a prchavosť pozemských hodnôt. Aj v ilustráciách rozprávkového žánru, v ktorom Brunovský nachádzal podnety na rozvinutie jazykovej piktoriality tradičnej slovesnosti či nonsenzuálnych prvkov moderného rozprávačstva, je divák unášaný mimo reálneho priestoru a času. Nepohlujú ho však otázky existencie, ale pútavé rozprávanie. Sedivú každodennosť prebija oslnivé bohatstvo rozprávkového sveta, bezstarostné šan-

tenie i katarzná konfrontácia s objektmi detského strachu.

Znepokojujúca zrková plasticnosť snových predstáv, ktoré inak zotrvávajú v stave nejasného tušenia, zvädza k spájaniu Brunovského tvorby so surrealizmom. Ich priamy programový vzťah však neexistuje. Vnútna logika fantazijných kompozícií nie je zbavená vedomej kontroly ani estetickej či etickej korektúry. Skôr než duševný automatizmus, nájdeme v nich analógie s Dürerovým záujmom o predmetnú skutočnosť, Arcimboldovou burleskou, Boschovými morálno-kritickými víziami. Spoločný je však pocit racionálnej nepostihnuteľnosti mystéria tohto života a sveta, vyjadrený v hypertrofii a vzrušujúcej exotike paralelnej reality.

lenka dzadíková

Napísali a zrežirovali

Divadelná tvorba pre deti v roku 2014

Uvažovať o divadelnom dianí znamená uvažovať v sezónach. Samozrejme, aj divadelníci musia pripustiť existenciu kalendárneho roku a to najmä, ak ide o ekonomickú agendu či koncoročné správy pre svojich zriaďovateľov a podobne. Akceptujme teraz aj my toto časové rozpätie a nazrime na viac ako dvadsať inscenácií pre deti, ktoré vytvorili slovenské divadlá v kalendárnom roku 2014.

Tento rok nebol výnimočný, netradičné je len to, že tvorcovia neinscenovali ani jednu rozprávku od Dobšinského. To sa stáva zriedka, z tohto zdroja čerpajú v divadlách pravidelne. Je to istota dobre sa predávajúcich predstavení. Sú rodičia či pedagógičky a pedagógovia, ktorí neznámym titulom nedôverujú, teda na

ne deti nevezmú. Jednoznačnú prevahu majú inscenácie slovenských textov.

Opera Slovenského národného divadla pokračovala v projekte sprístupňovania náročného druhu aj najmenším divákom. Po vydarenej inscenácii z roku 2013 *Opera je zábava* pripravili ďalšiu inscenáciu zasvecujúcu deti do princípov operného divadla *O čarovnej flaute a iných kúzloch*.

Aj tento rok platí konštatovanie, že na svojich najmladších divákov myslia i národnostné divadlá. Jókaiho divadlo v Komárne naštudovalo *Tri prasiatka* (adaptácia režiséra inscenácie Tamása Pille) a Divadlo Romathan v Košiciach rozprávku *Zázračný klobúčik* (text Milana Godlu).

Pre detských divákov tvorili aj v oblasti komunitného divadla. Mestské divadlo – Divadlo z Pasáže z Banskej Bystrice pripravilo interaktívnu inscenáciu *Kde je metla?* Text na námet Kristy Bendovej vytvoril režisér inscenácie Peter Vrto.

Na Slovensku vznikne len minimum bábkových hier „do šuflíka“ a to isté pla-

tí o divadelných (činoherných) hrách pre deti a mládež. Hry sa až na pár výnimiek knižne nevydávajú. Vo väčšine prípadov hru napíše, prípadne dramatizáciu pripraví dramaturg alebo režisér danej inscenácie. Tak je to aj vo väčšine inscenácií roka 2014.

NAPÍŠEM SI, ZREŽÍRUJEM SI (V ČINOHERNÝCH DIVADLÁCH)

Spomedzi činoherných divadiel bola najväčším sklamaním inscenácia bratislavského Divadla Aréna, ktoré svojim divákovi ponúklo rozprávku po ôsmich rokoch. Nenaštudovali však novú inscenáciu, ale ako premiéru uviedli *Aladinovu lampu*, ktorú už rok predtým uvádzalo Divadlo Malá scéna STU. Inscenácia v réžii Gabriela Tótha (aj autor textu) nie je výnimočným dielom. Nie je jasné, prečo sa ju Divadlo Aréna rozhodlo prevziať do svojho repertoáru. Zásadnou otázkou však je, prečo divadlo, ktoré ponúka svojim divákovi náročné tituly, nebojí sa riskovať a experimentovať, nekladie vysoké nároky aj na tvorbu pre deti.

Diskutabilné je aj rozhodnutie umeleckého vedenia Divadla Jozefa Gregora Tajovského vo Zvolene. Rozhodli sa obnoviť takmer desať rokov starú inscenáciu pre deti *Tri prasiatka*. Pôvodná ani obnovená premiéra neoplývajú originalitou či decentnosťou. Práve naopak. Prešpekulovaný text pôvodného realizátorského tímu Peter Pavlac – Michal Vajdička s odstupom času ešte viac odhalil svoje slabiny. To isté platí o samotnej realizácii. Piliermi inscenácie sú doslovné kostýmy (herci majú z molitanu vyrobené tučné telá), samoučelné zakomponovanie populárnych piesní a zbytočná interaktivita – kladenie otázok divákovi, hoci ide o uzavretý javiskový tvar.

Medzi neúspešné realizácie patrí aj inscenácia Divadla Ludus v Bratislave. Inscenáciu *Pozor, dobrý pes* sprevádza-

li vysoké očakávania. Jej predlohou bola mimoriadne úspešná a ocenená kniha Juraja Šebestu *Keď sa pes smeje*. Dramatizáciu pripravil Juraj Šebesta, režisérka Jana Mikitková ju podrobila úpravám. Najväčšou zmenou prešla sučka Žofka, ktorá je v knihe nemou svedkyňou rodinných udalostí a hlavný hrdina má pocit, že sa vie usmievať. V dramatizácii je Žofka ústrednou a hovoriacou postavou. Na javisko sa (aj v dôsledku spornej dramatizácie) dostalo len málo zo vzrušujúco napísaného príbehu, potlačená bola jeho vážna stránka – manželská kríza, hroziaci rozpad rodiny a situácia vnímaná očami dospievajúceho chlapca. Majstrovsky spracovaný vývoj vzťahov v Šebestovej knihe je na javisku redukovaný.

Zo slovenských literárnych zdrojov čerpali aj ďalšie činoherné divadlá. V rožňavskom Mestskom divadle Actores dramatizovala režisérka Tatiana Masníková *Zelenú knihu rozprávok* Ľubomíra Feldeka. Pod názvom *Rozprávky zo Zelenej knihy* vznikla dynamická činoherná inscenácia o roztržitom spisovateľovi Ľubovi a jeho tolerantnej manželke Olge. Siahnuť po kvalitnej literárnej predlohe, bolo správnym rozhodnutím. Do repertoáru Divadla Actores pribudla po všetkých stránkach dobre pripravená inscenácia.

Spišskými povestami a rozprávkami sa inšpirovali režisér Kamil Žiška a dramaturg Tibor Kubička. Dostupné knižné spracovania dramatizovali do podoby hry *Za dve kvapky veľa vody*. Inscenáciu nakoniec uviedli pod názvom *Spišské rozprávky*. Žiška vniesol do Spišského divadla v Spišskej Novej Vsi (je to jeho prvá spolupráca s týmto súborom) svoju typickú jemnosť, súciti a harmonizáciu vzťahov. V porovnaní s ostatnými rozprávkami, ktoré Spišské divadlo ponúka, vystupuje do popredia jej kultivo-

Spišské rozprávky, Spišské divadlo Spišská Nová Ves (Foto Marek Zalibera)

vanosť, ale aj originálny námet. Zaujímavá je scénografia Jaroslava a Miroslava Duabravovcov. Výprava je v kontraste k tradičnému námetu a jeho folklórnosti. Predstavuje ju rýdzo súčasný symbol, a to pet fľaša. Z fliaš a vrchnákov na scéne vytvorili aj kostolné zvony či erby obcí. Bratia Daubravovci tak nadviazali na úspešnú realizáciu inscenácie *Popletená punčocha* v Divadle Ludus v roku 2010, v ktorej použili veľké množstvo farebných vrchnákov z plastových fliaš.

Ďalším prípadom, keď je režisér zároveň autorom textu, je *Snehová kráľovná* v Divadle Jonáša Záborského v Prešove. Režisér Michal Náhlík, ako v podtitule inscenácie sám uvádza, napísal hru „na motívy tajného denníka Doktora Christensena“. Touto slovnou hračkou sa priznáva k inšpiráciám rozprávkami Hansa Christiana Andersena. Ide však skutočne len o inšpiráciu. Jeho *Snehová kráľovná* je autonómnym textom. Pri jeho tvorbe použil nadhľad, vtip aj iróniu. Miestom deja je Obludárium Doktora Christense-

na, kde vystupujú Muž s dvoma hlavami, Morská panna, Lietajúce dieťa, Najsilnejší muž na svete a Žena s fúzmi. Toto podvodnícke zoskupenie (v skutočnosti nik z nich anomáliou netrpí) predvedie svoju verziu príbehu o Snehovej kráľovnej, pričom spomenú aj iné Andersenove hrdinky a hrdinov. Ich príbehy prerozprávajú tak, ako sa podľa nich stali naozaj. Macocha bola milá, dobrá a bezúhonná a Snehulienka bola rozmaznaná, tak ju Snehová kráľovná potrestala svojím ľadovým bozkom. Rovnako si poradila s mimoriadne rozmazanou Šípkovou Ruženkou. Tretím rozmaznancom v príbehu je Kay. Aj z neho chcela Snehová kráľovná vo svojom kráľovstve Porcelánii urobiť porcelánovú figúrku, no Gerda ho s pomocou Havrana zachránila. Jej zbraňou bola slza. Detský plač je v Náhlíkovej hre nástrojom vydierania, ktorý používajú malí rozmaznanci. *Snehová kráľovná* nadviazala na rad kvalitných inscenácií pre deti v DJZ Prešov.

Text inšpirovaný biblickým príbehom

Noemova archa alebo nezabudni na slona napísal režisér a zakladateľ Teatra Colorato Peter Weinciller a dramaturg Juraj Fotul. Tému potopy sveta spracúva napríklad aj na Slovensku už trikrát uvedená hra pre deti nemeckého dramatika Ulricha Huba *O ôsmej na arche* (2006). Weinciller s Fotulom však zdôraznili najmä morálny apel. V závere kladie herec divákovi otázku: „Človek dostal druhú šancu začať nanovo, nezabudol na ňu?“ Pri realizácii textu režisér pracoval s výrazovými prostriedkami bábkového divadla. Herec predstavuje smetiara, ktorý upratuje a postupne z nájdených odpadkov vytvára postavy príbehu a rôzne zvieratá. Devízou inscenácie je aj naživo interpretovaná hudba. Akordeonista reaguje priamo na aktuálne dianie na javisku. Komorná inscenácia nezávislého divadla je príspevkom k pestrosti ponúkajúcich tém v divadle pre deti.

NAPÍŠEM SI, ZREŽÍRUJEM SI (V BÁBKOVÝCH DIVADLÁCH)

V Starom divadle Karola Spišáka v Nitre opäť dokázali, že aj notoricky známu rozprávku vedia spracovať do lákavého divadelného tvaru. Rozprávku bratov Grimmovcov *Janko a Marienka* dramatisovali režisér Ondrej Spišák a dramaturgička Veronika Gabčíková. V ich podaní príbeh rozprávajú Wilhelm, Jakob a Dorothea Grimmovci. Dramatizácia zdôrazňuje ich zberateľskú činnosť – dej samotnej rozprávky je prerušovaný výstupmi Grimmovcov o tom, ako a od koho túto rozprávku získali. Časovo i priestorovo nevelká inscenácia je očarujúco spracovaná. Snúbi sa v nej vynikajúca práca režiséra Ondreja Spišáka, výtvarníka Karla Czecha, skladateľa Eugena Gnotha i zrelé herecké výkony.

Nedávna absolventka Katedry bábkarskej tvorby na Vysokej škole múzických umení Zuzana Kollárová dostala

príležitosť režírovať v Bábkovom divadle v Košiciach. Napísala hru *Janko Hraško* a iné *Hraškoviny*, v ktorej spája motívy ľudovej rozprávky Janko Hraško a Andersenovskej *Princeznej na hrášku*. Hru rámcovala výstupmi súrodencov, ktorí nechcú jesť hráškovú polievku.

V Bratislavskom bábkovom divadle uviedli koncom roka 2014 tematickú inscenáciu *Vianočná pohľadnica*. Dramaturgička divadla Katarína Jánošová napísala text o fotografovi Cyrilovi Cvakovi, ktorý práve prišiel o prácu, pretože v meste je nový fotoautomat. Jeho starý fotoaparát ožije a spolu prezerajú fotoalbum plný záberov vyvolávajúcich spomienky. Hrdinom z prvej snímky je rybár, ktorý sa spriatelí s uloveným vianočným kaprom. Druhým komár, ktorý chcel Vianoce celý rok, a tak odletel na Vianočné ostrovy. Tam zistil, že je to fáma, keďže uprostred letnej sezóny na Vianoce nik ani nepomyslel. Treťou je dievčatko, ktoré si uvedomí kvalitu svojho psíka Lízinky až potom, čo ju omrzí robotický pes, ktorého dostane pod stromček. Sú to originálne príbehy, autorka sa absolútne vyhla otravnému spracovaniu tradičných vianočných symbolov a vianočnému gyčču. Poukazuje na skutočný rozmer sviatkov, vzájomné načúvanie, pochopenie sa, pohostinnosť, úctu k priateľstvu, nezmyselnosť niektorých materiálnych darov a podobne. *Vianočná pohľadnica* je vo všetkých zložkách vynikajúcim dielom. Je vtipná, duchaplná a poctivo bábkarská.

Takéto pozitívne prívlastky nemožno dať inej inscenácii BBD *Kvak a Člup*. Dramatizáciu populárnych príbehov Arnolda Nobela pripravili režiséri inscenácie – tandem Juraj Bielik a Anton Korenčí.

Dramatizácia je však prvým problémom inscenácie. Neobsahuje prakticky žiadnu zápletku. Je to lineárne radenie

Janko a Marienka, Staré divadlo Karola Spišáka v Nitre (Foto Collavino)

mikropříbehov dvoch žabiakov (kúpanie sa, upratovanie, sánkovanie...) rámcované plynutím ročných období. Len veľmi málo sa dozvedáme o vlastnostiach hlavných postáv, v úvode chýba ich charakteristika – v akom sú vzťahu, aká je ich dominantná vlastnosť. Sú to informácie, ktoré by osvetľovali ich konanie v celej inscenácii. Ostatní hrdinovia a hrdinky (Veverica, Zajac, Vrana, Myš, Žabka) sú v príbehu totálne marginalizovaní. Nijako ho neovplyvňujú. V samotnej inscenácii dopĺňajú spevy a vytvárajú chórové situácie.

ČESKÉ INŠPIRAČNÉ ZDROJE

V línii takých hier a dramatizácií, ktoré si pripravil tvorca či tvorkyňa priamo pre svoju inscenáciu, prevládajú inšpiračné zdroje českej proveniencie.

Českými ľudovými rozprávkami sa inšpirovali v Bábkovom divadle na Rázcestí v Banskej Bystrici a v Bábkovom divadle v Košiciach.

Česká režisérka slovenského pôvo-

du Bela Schenková sa po úspešnej inscenácii *Kocúr v čižmách* znova vrátila do Bábkového divadla na Rázcestí. Tentokrát uviedla repliku inscenácie „2 pohádky na bříše“, ktorú vo svojom domovskom divadle ANPU v Prahe uviedla v roku 2010. Ide o rozprávku *Jirka s kozou* (K. J. Erben) a „staročeskú pohádku“ *O Lenimírovi a Dobromilovi*. Názov inscenácie, ktorým režisérka a autorka dramatizácie rozprávky spojila – *Rozprávky na brušku* – reaguje na scénickú realizáciu. Výtvarníčka Barbora Zichová sa inšpirovala tradičným bábkarstvom a ľudovým pochôdzkovým divadlom. Marionety herci vodia na malom javisku, ktoré majú zavesené na krku – je teda umiestnené na bruchu.

Principálka Teátra Neline Petronela Dušová hostovala v Bábkovom divadle v Košiciach. Pre svoju inscenáciu napísala hru *Čert a Kača*. Českú ľudovú rozprávku adaptovala na lokálne pomery aj použitím nárečia. Komorná inscenácia stojí predovšetkým na silnej výtvar-

nej stránke, ktorej autorom je Miroslav Duša.

V troch inscenáciách sa tvorcovia inšpirovali modernou českou literatúrou. V Bratislavskom bábkovom divadle vznikla ľahko prenosná inscenácia pre deti od troch rokov, určená predovšetkým na hostovanie v nevidadelných priestoroch (takzvaná škôlkohra) *Safaládka a Špajdlička*. Hru napísala dramaturgička divadla Katarína Jánošová na námety knihy Zdenka Svěráka *Pan Buřtík a pan Špejlička*.

Tejto inscenácii predchádzala iná, čerpajúca zo súčasnej českej literatúry *Myška nie je liška*. Ide o dramatizáciu knihy *Myši patří do nebe* (2006) českej spisovateľky Ivy Procházkovej. Rozprávka spracúva náročnú tému smrti. Smrťou hlavnej hrdinky myši sa začína. Autorkina interpretácia posmrtného života nie je plne kompatibilná so žiadnym náboženstvom. To však zjavne ani nebol jej zámer. Zdôrazňuje, že v nebi sú si všetci rovní a prezentuje ideu prevtelenia, znovuzrodenia. Dramaturgička Katarína Jánošová pripravila dramatizáciu, v ktorej sú oproti pôvodnému textu výrazné zmeny. Nešlo len o mechanický prenos do iného literárneho druhu. Text je dynamický, čo dosiahla vynechaním viacerých pasáží a postáv pôvodného príbehu. Tie postavy, ktoré sa do hry dostali, sú výrazne upravené. Predstavujú iný živočíšny druh, majú iné mená či iný rodinný vzťah k hlavnej hrdinke.

Dramatizácia spracúva predovšetkým hlavnú ideu predlohy, že priateľstvo prekoná aj prirodzenú silu potravinového reťazca.

Myš Kajka Utekajka zahynie, keď ju naháňa lišiak Ryšiak. Musí prejsť Riekou zabudnutia a Kozou bránou a ocitá sa v nebi. O smrti sa tu hovorí ako o niečom prirodzenom. Odznejú aj repliky o tom, že zomrieť je normálne, že nie-

kto zomrie na starobu a niekto pri nehode, tak ako aj hlavná hrdinka. Stretá sa so svojou starou mamou, s kamarátom krtkom, no aj s lišiakom, ktorý sa chytil do pasce a tiež zahynul. V nebi nik nepociťuje hlad a tak sa dravec a korisť môžu spriatelíť.

V bulletine sa uvádza, že Jánošovej dramatizáciu podrobil režisér inscenácie Peter Palik úpravám. Na základe znalosti jeho tvorby môžeme usudzovať, že viaceré slovné i akčné vtipy sú jeho dielom. Napríklad strážkyňa Kozej brány sa volá Koza Nozdra (alúzia na Cosa Nostra). Nevieme určiť celkové množstvo Palikových zásahov, no môžeme konštatovať, že výsledkom spolupráce dramaturgičky a režiséra na texte je veľmi dobrá bábková hra. Polemizovať by sme však mohli o jej názve. Prečo tvorcovia nezachovali názov *Myši patria do neba*? *Myška nie je liška* je rytmické a ľahko zapamätateľné, ale s ohľadom na obsah diela, zavádzajúce. V závere si síce hlavní hrdinovia myška a lišiak vymenia roly – medzi živých sa vrátia ako to druhé zviera, no to nie je v príbehu to podstatné.

V nitrianskom Divadle Andreja Bagara uviedli dramatizáciu populárnej rozprávky *Ferdo Mravec*, ktorú pripravil režisér inscenácie Jakub Nvota. Ostal verný predlohe a väčší dôraz kládol na formu inscenácie. Silným inšpiračným zdrojom sa stali postupy nového cirkusu. Tvorcovia použili prvky šálovej akrobacie, akrobacie na visutom kruhu, skákacie chodúle. Kvapky dažďa predstavovali herci vo veľkých priesvitných guľiach (známe ako bubble football). Je sympatické, že sa tvorcovia rozhodli hľadať nové formálne postupy. Výsledný inscenačný tvar je miestami kostrbatý, niekde je cítiť, že obsah a forma nesúznajú, ale fakt, že v DAB-e aj v tvorbe pre deti hľadajú a experimentujú, je mimoriadne potešujúci.

INSCENÁCIE AUTONÓMNYCH TEXTOV

Už niekoľko rokov prevládajú medzi inscenáciami pre deti také, kde úzkou súčasťou tvorivého procesu bol aj vznik textu, teda vytvoril ho (najčastejšie) režisér alebo režisérka na objednávku divadla. V roku 2014 uviedli divadlá len štyri inscenácie, ktorých text vznikol autonómne. Patria k nim aj dve inscenácie Bábkového divadla Žilina. Hru *Klára a 12 mesiačikov* napísal Peter Palik. V čase jej uvedenia v žilinskom divadle, bol jeho dramaturgom. Hru teda upravil pre potreby inscenačného tímu na čele s mladou režisérkou, študentkou katedry bábkarskej tvorby Silviou Vollmannovou. Peter Palik spojil rozprávku o dvadástich mesiačikoch s komiksovými hrdinami. Na malú Kláru volá jej mama, aby jej priniesla púder s vôňou fialiek, pretože potrebuje prebaľiť jej malú sestru. Klára sa vďaka svojej fantázii ocitne v krajine, kde počas hľadania fialiek stretáva Supermana, Spidermana a Batmana. Rámec hry tvorí dianie v Klárinej reálnej rodine. Autor do textu zakomponoval aj mnoho súčasných reálií. Napríklad Superman hovorí, že musí vystúpiť na benefičnom koncerte pre deti s bezlepkovou diétou. Prednosťou hry je jej aktuálnosť a humor, je však motivicky presýtená.

Druhou inscenáciu BDŽ je *Zvedavý sloník*. Ide celkovo o najstaršiu hru uvedenú v roku 2014. Má päťdesiat rokov. Žilinské divadlo ju uviedlo aj ako pripomienku 100. výročia narodenia jej autora, ktorý stál pri profesionalizácii slovenského bábkového divadla Jána Ozábala. Hru podrobil režisér Peter Palik viacerým úpravám, vynechal i pripísal postavy, pracoval aj na jazykovej stránke textu. Samotná inscenácia však stojí predovšetkým na výtvarnej realizácii. Text je jednoduchým putovaním malého zveda-

Ferdo Mravec, Divadlo Andreja Bagara Nitra
(Foto Collavino)

vého sloníčaťa, bájkou o tom, prečo má slon dlhý chobot. Vďaka výprave Evy Farkašovej (a realizácii jej spolupracovníkov a spolupracovníčok) pôsobí aj komorná hra veľkolepo.

Slovenské komorné divadlo v Martine uviedlo hru súčasnej poľskej dramatičky Marty Guśniowskej *Anjeli, žirafa a stolček alebo o (ne)zmysle*. Táto inscenácia v réžii nedávnych absolventov divadelnej réžie a dramaturgie Andrey Bučkovéj a Michaela Vyskočaniho sa nezaradí medzi najlepšie realizácie Guśniowskej textov na Slovenku. Guśniowskej hry sú vždy myšlienково náročnejšie, autorka sa venuje témam v divadle pre deti netypickým – smrť, staroba, viera a pod. Bábkové inscenácie ponúkli posolstvá

Dve rozprávky na brušku, Bábkové divadlo na Rázcestí Banská Bystrica (Foto Dodo Šamaj)

jej hier lákavejšie. Problém martinskej inscenácie tkvie vo fakte, že Guśniowska napísala text pre bábkové divadlo. Aj preto potom na veľkom činohernom javisku pôsobí hra ako stratená a zdĺhavá.

Slovenské národné divadlo ponúklo pre deti inscenáciu hry Ľubomíra Feldeka *Ako sa Lomidrevo stal kráľom*. Dramatik zaujímavo pracuje s viacerými motívami z ľudových rozprávok. Tradičné rozprávkové postavy a postupy nie sú v jeho podaní nudné či ľahko predvídateľné. Pôvodná hra, ktorá vyšla tlačou v zbierke *Päť rozprávkových hier* (2012), je v inscenácii značne rozšírená. Pribudli do nej postavy aj obrazy. Lomidrevovi rodičia nevystupujú len v úvode pri jeho narodení a v závere pri jeho svadbe, ale niekoľkokrát počas inscenácie, keď mu píše listy. Dozvedáme sa, že písmo ešte nepoznajú, lebo Cyril a Metod dorazia až o dvetisíc rokov a tak vymýšľajú, ako by tie písmená mohli vyzeráť. Tieto výstupy Lomidrevov príbeh priamo neovplyvňujú a sú mimoriadne retardujú-

ce, ak nie priam zbytočné. To isté možno povedať o postave dvorného básnika, ktorý sa zjaví krátko pred rozuzlením príbehu. Má za úlohu napísať hru Ako sa Lomidrevo nestal kráľom a je potenciálnym ženíchom najmladšej princeznej.

Inscenácia, aj keď je to v úvodzovkách len rozprávka pre deti, je platnou súčasťou repertoáru Činohry SND. Nie je výtvarne či herecky poddimenzovaná, čo sa niekedy pri inscenáciách pre deti v slovenských činoherných divadlách stáva.

Inscenácie roka 2014 pre deti sa výrazne nelíšili od inscenácií pre deti uplynulých rokov. V činoherných divadlách dominovali nižšie nároky ako na tvorbu pre dospelých, v bábkových divadlách panuje kvalitatívny status quo. Stále platí, že každoročne vzniknú takmer dve desiatky nových dramatických textov určených pre deti, no drvivá väčšina z nich slúži jednorázovo konkrétnemu inscenačnému tímu.

adela mitrová

Na pulze pôvodnej mediálnej drámy pre deti a mládež 2014

Pôvodnú mediálnu dramatickú tvorbu pre deti a mládež zastupuje na Slovensku produkcia verejnoprávnej inštitúcie Rozhlas a televízia Slovenska (RTVS). Už takmer desaťročie možno zaznamenať každoročný úbytok novej pôvodnej drámy pre deti. Potešiteľná správa je, že verejnoprávna **Slovenská televízia** oproti „nulovému roku“ 2013 v roku 2014 vytvorila dve náročnejšie pôvodné dramatické diela, resp. projekty (príp. sa podieľala na tvorbe v pozícii producenta).

V jeseni uviedla STV premiéru pôvodného televízneho seriálu **Superhrdinovia**. Rodinný seriál pozostáva z 12 častí s minútážou jednej cca 30 minút. Réžiu všetkých častí mal na starosti **Peter Begányi**, scenáre napísali striedavo **Ivan Bobčík**, **Peter Pavlac** alebo **Jana Borsuková**. Každá z filmových poviedok je tematicky samostatná a uzavretá. Scenáre sa vyznačujú rôznorodou kvalitou, čo do podstatnej miery ovplyvnilo kvalitu celého televízneho seriálu. Hlavnými hrdinami, resp. superhrdinami, ktorí sa neboja vybočiť z radu a urobiť dobrý skutok, sú deti a tínedžeri. Tvorcovia síce deklarovali, že sa snažia v príbehoch nazerať

na svet optikou dieťaťa a tínedžera, ale v mnohých prípadoch je detský aspekt alebo snaha o priblíženie sa detskému svetu len povrchná a pôsobí veľmi neviesť rozhodne až falošne. Prispievali k tomu, žiaľ, aj nevyvážené výkony detských hercov. Niektorí z protagonistov boli v snahe pôsobiť čo najuvolnenejšie paradoxne kŕčovití, no na druhej strane ich verbálny prejav zasa artikuláčne nedbalý až nezrozumiteľný. Hoci samotné nahrávanie trvalo len dva mesiace, predpríprava mala dlhšie trvanie. Napriek tomu by sa žiadala väčšia dôslednosť jednak pri výbere detských protagonistov, jednak pri ich príprave. No podstatný nedostatok seriálu sa prejavuje už na scenároch. Z tohto konštatovania možno vyľúčiť iba scenáre Petra Pavlaca, ktoré sa vyznačovali vyššou kvalitou. Kvalitatívne na najlepšej úrovni je časť s názvom *Medaila*, ktorej hlavnou myšlienkou je súťaženie v duchu pravidiel fair play. Dej sa odohráva v škole v prírode, počas ktorej sa koná cyklistická súťaž. Hlavnými favoritmi sú dvaja rivali Tomáš a Gregor. Gregor má prísneho a ambiciózneho otca, ktorý od neho očakáva vý-

hru za každú cenu. Chlapec sa zo strachu uchýli k úskoku: sotí počas pretekov Tomáša a iba vďaka tomu preteky vyhrá. Spočiatku nechce povedať pravdu o svojom nečestnom víťazstve. Časť fabuly, ktorú sme uviedli, tvorí gro dobre vytvorenej zápletky a podobne na malom priestore dokázali tvorcovia aj vierohodne a účinne dotiahnuť do konca jej rozuzlenie. Rovnako aj obaja protagonisti sú talentovaní, vierohodní a prirodzení. Pri mnohých iných častiach je možno časový limit na epizódu istým ospravedlnením nedostatočného hĺbkového riešenia zápletky a nastoleného dramatického problému, ktorý je často postavený na morálnom konflikte. Oceňujem široké spektrum aktuálnych tém, ktoré sa dotýkajú života dospelujúceho človeka (šikanovanie – Titáni, módný diktát – Krídeľ, Elixír, problém protekcie – Off side, rasová neznášanlivosť – Ina, závislosť na počítačových hrách – Level, podvádžanie pri písomkách – Ťaháky, ochrana životného prostredia – Legenda, Šupina a i.). Nedostatočné je však ich umelecké stvárnenie. Seriál je síce tematicky, formálne a žánrovo pestrý, snaží sa o intermedialnosť (napr. filmu a komiksu), ale v konečnej filmovej podobe pôsobí rozpačito. V niektorých častiach je prílišná až vtieravá snaha o dobrodružnosť alebo o zapojenie prvkov fantasy na škodu. Otázkou je tiež, akej vekovej kategórii je seriál určený.

STV spolupracovala v koprodukcii s ČT na tvorbe rozprávkového filmu **Láska na vlásku**, ktorý mal premiéru na Vianoce 2014. Autorkou scenára i režisérkou bola Mariana Čengel Solčanská, dramaturgicky spolupracovali Dana Garguláková a Roman Brat. Rozprávkový film vznikol na motívy predlohy Marka Twaina a voľne narába s príbehom Princ a bedár. Motív zámeny postáv, ktoré pochádzajú z odlišnej spoločenskej vrstvy,

je známy aj z ľudovej slovesnosti a ponúkal tvorcom dobrý potenciál na rozohrávanie dramatických situácií i zápletky. Podobne ako pri televíznom seriáli *Superhrdinovia*, aj pri filme *Láska na vlásku* je problematický scenár. Autorka využila známy rozprávkový motív a vsadila príbeh do slovenského historického kontextu. Protagonistom rozprávkového filmu je totiž historická postava Mateja Korvína a jednou z ďalších postáv aj neapolská princezná Beatrice. Práve spôsob skĺbenia dvoch rovín – rozprávkový archetyp a historický kontext – je spochybiteľný. Ak by bolo zámerom režisérky vytvoriť historický film, tak by sa scenár mal držať historických faktov: že Beatrice bola kráľova druhá manželka a že si Matej nevzal ženu z ľudu, ale mal milenkú, ale to by už nebola rozprávka. Scenáristka však do žánru rozprávky vložila historické postavy a motív predstieraného manželstva pre záchranu krajiny verzus skutočné manželstvo z „čistej lásky“ s chudobnou dievčinou, ktoré bolo realizované tajne. Klasický rozprávkový archetyp však narába s jasne definovanými morálnymi kategóriami, a preto nie je možné pomocou pretvácky mať aj trón aj vytúženú ženu a byť kladným hrdinom, ako sa to prezentuje vo filme *Láska na vlásku*. Autorská invencia scenáristky a režisérky priniesla nejednoznačnosť a chaos vo vykreslení medziľudských vzťahov. A tak v konečnom dôsledku nemáme ani dobrý rozprávkový film, ani dobrý historický film. Filmu nemožno uprieť nádherné exteriéry aj interiéry, kostýmy a vcelku dobrú kameru aj niektoré herecké výkony.

Slovenský rozhlas v roku 2014 uviedol v premiére 8 rozhlasových hier pre deti a mládež, z toho 6 pôvodných rozprávkových hier a 2 rozhlasové hry pre mládež. Napriek tomu, že SRo v oblasti mediálnej drámy udržiava kontinui-

tu, možno konštatovať, že kvantitatívne je rozhlasová hra na ústupe. V roku 2013 vzniklo ešte 10 hier pre deti a mládež a v roku 2012 11 hier. V porovnaní s rokom 2013 bol ten predošlý napriek skromnejšiemu počtu bohatší na pôvodné hry. Kým v roku 2013 sa uviedlo 7 rozhlasových dramatizácií a len 3 pôvodné diela, v roku 2014 sa garde zmenilo a SRo uviedol 4 pôvodné rozhlasové hry, 1 adaptáciu slovenskej divadelnej hry a 3 dramatizácie (dramatizácia rozprávkovej hry zo zbierky anglických príbehov Pomsta kráľovnej víl autorky Sone Uličnej, dramatizácia na motívy Pavla Dobšinského pod názvom Drevená krava od autorky Dany Gargulákovej a dramatizácia na motívy Hviezdovedy G. Reussa Krutohlavova cesta na Mesiac od Petra Pavlaca).

ROZHLASOVÉ ROZPRÁVKOVÉ HRY

Zaujímavá je tiež dramaturgia a žánrové spektrum minuloročných pôvodných rozprávkových hier pre deti (Z. Grečnárová a B. Panáková). SRo vytvoril dve poeticky ladené rozprávkové hry (J. Milčák: Rozprávka o oslíkovi a B. Čahojová-Bernátová: O slnečnej dievčine a mesačnom mládencovi), dve moderné rozprávkové komédie (J. Kamenistý: O dvojhlavom drakovi a R. Bachratý: Klára a roboti) a dve rozhlasové rozprávkové dramatizácie na ľudové motívy).

Rozprávka o oslíkovi Jána Milčáka (dramaturgia Beáta Panáková) má znaky typického autorovho rukopisu symbolických hier s tendenciou k nesujetovosti. Z hľadiska dramatickej štruktúry je v nej prítomný epický aj výtvarný princíp. Milčák sa v nej zaoberá témou umeleckého diela a jeho možnosti žiť vlastným životom. Maliar (M. Noga) a kocúr Kili-mandžáro (V. Kobielsky) v dialógu verbálne opisujú, ako vyzerá obraz Oslíka

ADELA REŽNÁ/ Marka Staviarska: Marínka Somarinka

(Ľ. Kostelný). Dramatickým princípom v hre je situácia, že každý Maliarov obraz vzápätí ožije a postavy Oslík, Vrabčiak, Simeon, Dorotka a i. vstupujú do dialógov s Maliarom a ostatnými oživenými kresbami. Autor do rozprávkovej hry vkladá viaceré biblické motívy a symboly, ktoré dešifruje až dospelý recipient, napr. motív starca Simeona, ktorý putuje na obľý kopec a stráca sa v šere, akoby vystupoval na oblohu, a následne sa na lavičke objaví kučeravý baculatý Simeonko. Rozprávková hra vďaka verbálnej vizualizácii výtvarného objektu ponúka priestor na predstavivosť poslucháča. Milčák slovami „píše“ obrazy. Zvukové efekty a hudba (Matej Haász) sú pokojné, evokujú rozprávkový tajomný svet. Rozprávková hra J. Milčáka v réžii Táne Tadolánkovovej sa vyznačuje čarovnou atmosférou dobra a lásky, v ktorej sa odhaľuje kúzlo obyčajných vecí. Protagonista Maliar je alúziou na Božiu tvorivú múdrosť (napr. samotný princíp vdychnutia života obrazom alebo uzdravenie dievčatka Dorotky, ktorej Maliar dotykom odstráni hrb). V Rozprávke o oslíkovi sú len náznaky sujetu, resp. dramatickej zápletky, ktorú vzápätí vystrieda iná (ucelenejšia dramatická zápletká je už v uvedenom motíve Simeona premeneného na dieťa a v motíve nebezpečenstva v podobe psa Orlanda). Akusticky invenčne a percepčne zaujímavo je realizovaná skutočnosť postupného zaplňania Maliarovho sveta novými postavami – oživenými kresbami. Zvukovo je realizovaná ako postupné pridávanie nových hlasov a zvukov, ktoré však netvoria chaotický ruch, ale skôr harmóniu. Vyvrcholením rozprávkovej hry je fascinujúca situácia dokončenia umeleckého diela: veľkého obrazu mesta. Postavy sa pýtajú svojho Maliara, kedy je vlastne obraz dokončený, po čom nasleduje zvukový efekt dýchnutia, tzn. vdýchnutia života.

V kontexte ostatných rozprávkových hier je Rozprávka o oslíkovi odlišná, napriek nesujetovosti a statickosti má potenciál zaujať dieťa, ale vďaka svojej viacvýznamovosti, filozofickému podtextu a symbolickému charakteru väčšmi staršieho až dospelého adresáta.

Aj v rozhlasovej rozprávkovej hre **O slnečnej dievčine a mesačnom mládenkovi Boženy Čahojovej-Bernátovej** sa uplatňuje poetickosť, ale i konverzácia. Nie je kreovaná realistickými postupmi, ale pracuje s metaforou a symbolom. Vyznačuje sa obradovosťou a invenčným využívaním zvukových efektov a hudby (hudobná dramaturgia Katarína Bielčíková, zvuk Stanislav Kacčík, réžia Milena Lukáčová). Antropomorfizované postavy sú nositeľmi symbolických odkazov: Mesačný chlapec a jeho otec Mesiak a matka Tma; Slnečné dievča a jej matka Svetlo a otec Slnko. Dramatickú zápletku tvorí situácia, v ktorej Mesačného chlapca stiahne z oblohy na zem Hviezda. Chlapec na svojich skutočných rodičov zabudne a Muž so Ženou, ktorí ho prijali za svojho, majú Mesačného chlapca radi. Pri lovení rýb stretne Slnečné dievča. Rozdielnosť svetov, z ktorých obaja pochádzajú, kladie medzi nich bariéru. Mesačný chlapec sa napr. nesmie dotýkať vlasov dievčata, lebo by ho spálili. Protagonista stavia svojej vyvolanej dom z piesku, čo nesie tiež odkaz na biblický motív. Dievča a chlapec si vzájomne dajú nové mená, ktoré im vnukla ozvena – Eno (z echa slova meno) a Olam (z echa slova volám). Reč je vznešená, antropomorfizované postavy vedú symbolické rozhovory (napr. o svetle a tme). Láska dvojice podstúpi skúšku: aby mohli spolu bývať v jednom dome, Eno žiada, aby jej Olam vytrhal zlaté vlasy, ale on to odmieta. Slnko napokon pomôže Eno stať sa človekom. Poradí jej, aby vošla do ja-

zera, oheň z vlasov sa uhasí za pomoci ryby, ktorá odnesie vlasy na dno jazera.

Rozprávková hra B. Čahojovej-Bernátovej možno nevtiahne poslucháča na prvé, ale až na druhé počutie. Jej prednosťou je krehkosť a poetickosť, ale hendiropom občas tézovitosť replík a „preverbalizovanosť“ (prerozprávanie akcie) namiesto diania v zvukových obrazoch.

Žánrovo odlišná je moderná rozprávková komédia **Jána Kamenistého O dvojhľavom drakovi**. Rovnako ako predošlá v režii Mileny Lukáčovej a zvukovej realizácii Stanislava Kaclíka, hudobnú dramaturgiu mal Matej Haász. Príbeh vychádza z invenčného nápadu vytvoriť postavu dráčka, ktorý „trpí hendiropom“ – má iba dve hlavy namiesto troch, štyroch, šiestich ako „správny drak“. Drakuľko s dvoma hlavami sa narodil matke, ktorá má 6 hláv a otcovi s 9 hlavami a z toho dôvodu ho otec považuje za nepodareného syna. Od tohto tragikomicky postaveného problému sa odvíja množstvo komických situácií. Zvukové obrazy v expozícii predstavujú situácie z bežného života dračej rodiny (Drakuľko nedokáže s dvoma hlavami zapáliť oheň v peci a pod.) či života v škole (vyučovacia hodina na tému „ako používať vnútorný horák“) až po nájdenie riešenia problému, ale nie v podobe tretej hlavy, o čo sa spočiatku protagonista všemožne snaží, ale ženy. Druhú časť komédie teda tvorí hľadanie dievčaťa-dračice, pretože od liečiteľky dostal Drakuľko radu, že ak ho pobozká správne dievča, hlava mu dorastie. Komická je situácia, keď pri prvom nesprávnom výbere dievčaťa a bozku nielenže Drakuľkovi nenarastie tretia hlava, ale dračie dievča o jednu hlavu príde. Ako tretiu stretáva Medulienku, dievča bývajúce v medovníkovom domčeku. Peripetia nastáva vo chvíli, keď sa z Medulienky po bozku stane dračica a z Drakuľka člo-

vek. Aby mohli byť spolu, Drakuľko podstupuje komickú kvázi obeť, pobozká Medulienku znova aj s rizikom, že ostane navždy dvojhľavý drak. Kúzlom lásky však prinieslo šťastné rozuzlenie. Oba sa stali ľuďmi. Záverečná situácia je epilógom s patričným pátosom šťastného konca. Drakuľko a Medulienka majú syna a idú spoločne púšťať šarkana. Ján Kamenistý prináša v rozprávkovej hre invenčné, fantáziou uvoľnené nápady a situáciu, ale najmä slovnú komiku (množstvo slovných hier, napr. mesto Drakar, roniť dračie slzy, bezhlavý drak a pod.). Po kompozičnej stránke hra trochu trpí na pridlhé dialógy.

Komediálny žáner si vybral aj **Radek Bachratý. Klára a roboti** je rozprávková hra s prvkom sci-fi a je určená menším deťom (7–10ročným). Autor zvolil na rozprávanie príbehu invenčný rámec. V školskej zborení sa rozprávajú Školník, Učiteľ a Riaditeľka a spomínajú

LENKA JAVORSKÁ/
Zvonimír Balog: Bontón pre deti

na príbeh žiačky Kláry a jej netradičných hračiek. S týmto rámcom súvisí aj zaujímavé realizačné riešenie (réžia Táňa Tadolánková) hereckého stvárnenia detských postáv. Kláru, jej spolužiakov aj robotov nehrajú detskí interpreti, ale len traja dospelí herci alias postavy Školník (Peter Marcin), Učiteľ (Richard Stanke) a Riaditeľka (Helena Geregová). Z toho pramení aj zámerne karikované realizovanie niektorých detských postáv dospelými hercami. Epický princíp je tu dominantný a prítomnosť situácie v zborovni prechádza do sprítomňovaných dramatizovaných dialógov z minulosti. Fabula príbehu je jednoduchá a rekonštruuje sa postupne z dialógov a dramatizovaných dialógov protagonistov. Učiteľ dovolil prvákovi doniesť do školy obľúbenú hračku a Klára doniesla robotov Číra a Píra. Robotov si všetci vrátane Učiteľa obľúbia, pretože sú múdri a pomáhajú pri výučbe. Dramatický zlom nastáva vo chvíli, keď deviatak Berco robotov ukradne. Postava Berca je najviac karikovaná aj vďaka imitácii mutovania (vtipný nápad však po čase stráca na účinnosti a karikovaný hlas sa miestami nepríjemne počúva). Absurdný motív vystrelenia Berca na strechu školy kulminuje Bercovým sľubom, že robotov už nikdy neukradne, že sa bude ku všetkým správať pekne, že sa ospravedlní Kláre a že už nikdy neprepadne. Roboti Berca začnú doučovať a stane sa z neho vzorný žiak. V nasledujúcej scéne Inšpektor dovolí Čírovi a Pírovi oficiálne navštevovať základnú školu. Sujet so značným časovým posunom vrcholí vo chvíli, keď Klára opúšťa základnú školu ako deviatačka a lúči sa so svojimi kamarátmi robotmi, ktorí chcú ostať na základnej škole. Hudobné motívy (dramaturgia Katarína Bielčíková) majú atmosférotvornú funkciu. Klára a roboti od R. Bachratého je jedno-

duchá a svieža rozhlasová rozprávka pre najmenších.

SRo realizoval v roku 2014 aj dve dramatizácie pre deti. Ku komediálnemu žánru možno zaradiť aj tradičnú rozprávkovú hru **Drevená krava** na ľudové motívy podľa Pavla Dobšinského, ktorú pre rozhlas napísala **Dana Garguláková**. Hudobná dramaturgia (K. Bielčíková) preto zvolila korešpondujúco s témou folklórne hudobné motívy, ktoré vystihovali atmosféru príbehu a mali aj kompozičnú funkciu. Hra je členená na dve dejstvá. Prvé sa odohráva v dedine a druhé na kráľovskom zámku. Známy príbeh autorka komponovala chronologicky a vynechala retrospektívny princíp. Gro prvého dejstva tvorí príbeh o chudobnom kraviarovi Jakubovi, jeho sestre Aničke a intrigách Tóna Krajca spriahnutého s richtárom, ktorí chcú na úkor Jakuba získať vyššie poplatky do obecnej kasy. Komické situácie vznikajú z reťazenia pomsty ziskuchtivého notára i richtára a fíglov Jakuba, ktorý chce spravodlivosť. Rozprávková hra je postavená na bohato fabulovanom príbehu a zvuková realizácia na výborných hereckých výkonoch. Druhé dejstvo sa presúva na kráľovský zámok. Figliar Jakub po peripetiách na ceste ku kráľovi napokon rozosmeje smutnú princeznú, keď jej vyrozpráva svoj príbeh s drevenou kravou. Kráľ ako uskutočňovateľ práva zasa vyrieši Jakubov problém a dá potrestať richtára s notárom. Pri kreovaní kompozície a v jej zvukovej realizácii možno pozorovať istú nevyváženosť v dynamike. Kým prvá časť je v závislosti na akčnosti deja nesmierne dynamická, druhá časť je pomalšia a režisér R. Horňák akcentoval viac komickosti v hereckej interpretácii. S tradičnou rozprávkovou hrou **Drevená krava** korešponduje aj tradičná, v zmysle tradične dobrá, realizácia.

V minuloročnej „rozhlasovej žatve“

JANA KISELOVÁ-SITEKOVÁ/ Marie Voříšková: Čarovné pero (Cigánske rozprávky)

hier pre najmenších kvalitami vyniká dramatizácia **Sone Uličnej**. Rozprávkovú hru **Pomsta kráľovnej víl** napísala na ľudové motívy, konkrétne na motívy anglických legiend. Poslucháčovi odкрýva severský svet lesných víl a škriatkov a ich stret s ľudským svetom. Protagonistom hry je mladý chlapec Thomas, ktorý rád hrá na píšťalke. Dramatickú zápletku rozohráva situácia, v ktorej Thomas a jeho otec striehnu v noci na „lumpov“, ale obaja zaspia a ráno náj-

du lúku znova ušliapanú. Sedliak sa nahnevá a dá lúku skosiť na koreň. Keďže sa víly pri tanci na strnisku poranili, kráľovná víl sedliaka potrestá tak, že škriatkovia podpália lúku i chalupu. Víla súciti s ľuďmi a uprosí kráľovnú, aby chalupu ušetrili. Aj Thomas sa rozhodne utíšiť hnev kráľovnej víl hrou na píšťalke. Tá ho však podrobí skúške: ak Tom dokáže, že je v niečom lepší ako ktokoľvek z ich ríše, odpustí mu. Odohrá sa teda súboj, v ktorom hlavnú úlohu nemajú zbrane,

ale hudba. Súboj so škriatkom o najkrajšiu melódiu Tom vyhrá, a pretože bol ochotný ospravedlniť sa vílam, kráľovná ho prepúšťa a sľubuje, že jemu ani jeho rodine nebudú viac škodiť. Rozprávkový šťastný koniec má aj svoj svadobný motív (Tom a Lila), ale bez prehnaneho sentimentálneho pátosu (čomu pomohol aj jemný zvukový efekt krochkania svíň na gazdovstve kontrastný k romantickej situácii). Sujet je komponovaný logicky, príbeh sa vyvíja postupne, má dobrú zápletku. Hudobná zložka v tejto rozprávkovej hre nie je len periférnym alebo len atmosférotvorným, ale aj dramatickne podporujúcim prvkom a miestami nositeľom autonómneho významu (zastupuje postavy – hra na píšťalke Thomasa, hra na priečnej flaute šriatka). Je rovnako dôležitá v dramatickej zápletke i riešení dramatického problému. Režisérka Táňa Tadolánková s tvorivým tímom vytvára imaginatívne zvukové obrazy. Výnimočne pôsobia najmä akustické obrazy tanca víl a najmä charakteristika prostredia prostredníctvom zvukových efektov a hudby, napr. presuny z ľudského sveta do rieše víl (naturalistické zvukové efekty mesta sa zmenia na cinkavé hudobné motívy doplnené spevmi vtákov) i naopak, v závere presun z rieše víl (prostredníctvom sna reprezentovaného aj pomalým hudobným motívom škriatkovej hry na flaute) do sveta ľudí (na statok Toma a jeho rodičov). Pomsta kráľovnej víl teda vyniká nielen po textovej, ale aj po realizačnej stránke. Bohaté zvukové efekty vytvárajú atmosféru sveta nočnej prírody (svišťanie vetra, zvončekov lesných víl a pod.) a podčiarkujú dramatický charakter akcie (napr. hudobný súboj, v ktorom Tom roztancuje celú ríšu víl). Matej Haász skomponoval scénickú hudbu a spolu s Pavlom Berezom a Katarínou Lepkovou sa podieľal aj na hudobných improvizáciách. Svižné, nápa-

dité improvizácie na gitare a píšťalke sú poznávacou charakteristikou postáv, hudobne stvárnajú situácie (napr. tanec víl, hra na píšťalke počas putovania Thomasa s rôznymi významovými odtienkami) a spoločne so zvukovými efektmi podnecujú predstavivosť poslucháča. Dej rozprávkovej hry má spád aj vďaka dynamickému strihu. Pomsta kráľovnej víl je invenčné dielo po všetkých stránkach, textovej i realizačnej, detskému, ale i dospelému poslucháčovi nevtieravo predstavuje dobro a harmóniu.

ROZHLASOVÉ HRY PRE MLÁDEŽ

Z produkcie rozhlasových hier pre mládež vzišli dve diela. Rozhlasová adaptácia divadelnej hry **Michaely Zakuťanskej** s názvom **Dospelým neprístupné** je pokračovaním témy a poetiky, ktorú do rozhlasu priniesla už v roku 2011 v rozhlasovej hre *Mňa kedy's*. Pri oboch si zvolila rámcovanie príbehu situáciou v triede, v oboch ide o generačnú výpoveď tínedžerov, približne 14-ročných, obe sú komorne ladené, pretože v nich vystupujú 4 postavy (dve dievčatá a dvaja chlapci). Kým v rozhlasovej hre *Mňa kedy's* ide o rámec prípravy a parodizácie súťaže Hviezdoslavov Kubín, v diele *Dospelým neprístupné* hra tínedžerov na konferenciu vyplňa čas odpadnutej vyučovacej hodiny. Dominantným je tu princíp parodizácie sveta dospelých, ale i tínedžerov. Kompozícia má presnú štruktúru, ktorá kopíruje a parodizuje presný organizačný poriadok vedeckých konferencií. Jedno z dievčat, Lujza, je iniciátorkou a začne moderovať konferenciu so skratkou VKOPZBLMJAOR – vedecká konferencia o pravom zmysle bytia ľudstva medzi jedenástym a osemdesiatym rokom. Lujza určuje spolužiakom „vedecké“ mená: Laura Výrazná, Jozef Závadný a Ľubomír Otecko. Každý

z nich má na starosti oblasť „výskumu“ a postupne prednáša svoj príspevok, v ktorom sa parodujú výchovné postupy rodičov, vzťahy s mladšími súrodencami, fotografie na občianskom preukaze a i. (napr. príspevok O fotografii na občiansky preukaz alebo ako vyzerat najbližších 10 rokov čo najlepšie v publikácii „10 rozdielov medzi „selfie“ a občiankou“). Monotónnosť monologických prejavov sa narúša v pozitívnom zmysle slova praktickými tréningmi – napr. tzv. inštruktážnymi nahrávkami a pod. Dialógy tvorí autorka s nemennou presnosťou, sú postavené na opozícii názorov (materiálne verzus duchovné, kvantita verzus kvalita a i.), ale autorka sa explicitne neprikláňa ani na jednu stranu. Režisérka M. Lukáčová obsadila do úloh tínedžerov mladých hercov: Judit Bárdosovú, Rebečku Polákovú, Petra Brajerčíka a Ondreja Kaprálika. Ich výkony sú presvedčivé, ale timbre dievčat bol dosť podobný, čo občas sťažilo identifikáciu postavy. Hudobná zložka (K. Bielčiková) zaostáva, je mozaikou beatboxu, rocku, metalu, punku a i., čo pôsobí nekoncepcne. Je nesúrodá, rôzneho charakteru, čo možno súvisí so snahou odlíšiť a tematicky doplniť jednotlivé príspevky, ale tým neprispieva k vytvoreniu jednoliateho umeleckého celku. Sujet ústi do odlahčeného postoja: nebrať sa príliš vážne. V závere nie je celkom presvedčivá zmena zvoleného rámca odpadnutej hodiny – mládež odchádza k jazeru osláviť fakt, že ich prijali na strednú školu. Rozhlasová hra Dospelým neprístupné je napriek tomu invenčnou v téme a parodickom jazyku blízkom mladej generácii (lexika i drsný spôsob vyjadrovania súčasnej mládeže).

Parodické postupy možno nájsť aj v rozhlasovej dramatizácii **Petra Pavla-
ca**. Jeho rozhlasová hra pre mládež **Kru-
tohlavova cesta na Mesiace** ponúka komický pohľad na postavu dobrodruha

a vedca. P. Pavlac ju napísal podľa Hviezdovedy Gustáva Reussa, ktorý je považovaný za zakladateľa slovenskej vedeckej fantastiky. Už samotný fakt, že Peter Pavlac siahol po dramatizácii (treba podotknúť, že len časti) tohto rozsiahleho Reussovho textu, možno považovať za objavný počin a dramaturgický prínos SRo. V jeho rozhlasovej dramatizácii sú využité postupy ako mystifikácia („cestopis“ na Mesiace), epická forma namiesto dramatickej (čo má svoj pôvod v epickej predlohe) a filozofický podtext. Jazyk je prispôsobený téme: príbehu Krutohlava a jeho objavov na poli slovenskej astronómie (sám G. Reuss sa venoval štúdiu astronómie). Archaický jazyk (miestami archaická lexika, inverzný slovosled) je náročný na vnímanie a kladie vysoké nároky na poslucháča. Protagonistami sú dve postavy. Rozprávačom príbehu o Krutohlavovi je postava Eduarda Hudáčika, astronóma budínskeho (ktorého možno považovať za autorskú projekciu G. Reussa). Rozprávač v expozícii poslucháčom vysvetľuje prehistóriu listín, z ktorých zlomky cituje. Hneď v expozícii teda motivuje poslucháča dozvedieť sa niečo o objavoch a dobrodružstvách „astronóma“ Krutohlava. Datovanie príbehu do roku 1855 a iné faktografické prvky (napr. i zemepisné údaje) len podporujú domnelú autentickosť príbehu a mystifikačné postupy. Príbeh osciluje medzi faktami a fantáziou (fakty sú podávané v príbehu). Invenčné je kreovanie prota-
gonistu, typu vedca – dobrodruha, ktorý nesie v sebe kontaminované črty akéhosi slovenského Dona Quijota (idealista a rojko, vytvára si vlastný fiktívny svet), ale zároveň i Sancha Panzu (náchylnosť k pohodlnému životu), pretože bol „rytier nad márnosť sveta povznesený, ale rád mal pitie, jedenie, spanie“. Keďže Krutohlav sa na výpravu na Mesiace podujme balónom, možno v ňom

nájsť aj podobnosť nie náhodnú s barónom Prášilom. Rozprávač vysvetľuje aj etymológiu mena Krutohlav, ktoré ho typizuje: stále krútil hlavou, čiže o všetkom pochyboval. Kým v pôvodnom texte vysvetľovanie Reuss podáva v dialógoch, vo forme otázka dedinčanov a odpoveď vedca, v Pavlacovej dramatizácii pomocníci nevystupujú a Krutohlav vedie vnútorný dialóg sám so sebou. Monologickosť (a aj riziko stereotypnosti) narúša vstupmi a komentármi druhého hlasu, rozprávača Eduarda – „spisovateľa“ príbehu. Kvázi dialógy sú prerušované encyklopedickými informáciami, ktoré tlmí Krutohlav (napr. riešenie vedecského problému, ako je možné dostať sa na Mesiac z pohľadu poznatkov už známych). Predstavivosť poslucháča je podnecovaná množstvom opisovaných hypotéz (napríklad, či a ako je možný život na Mesiaci). Motivácia Krutohlava cestovať na Mesiac vychádza z jeho poznania, že na Zemi vládne len klam a egoizmus, a preto túži žiť na Mesiaci (ktorý prirovnáva ku kanaánskej zaslúbenej zemi). Paradoxne v závere cesty svojimi myšlienkami pochodmi prichádza na to, že aj na Mesiaci by bol život rovnaký. Vonkajšie dianie je len minimálne, absentuje tu skutočný konflikt, v popredí sú vnútorné konflikty protagonistu (nápad a jeho spochybnenie). Pre režiséra Jozefa Vlka a dramaturga Petra Pavlaca bolo nesporne výzvou takýto náročný text na percepciu v rozhlas realizovať. Ich spolupráca priniesla dobré ovocie. Skúsený autor, hudobník, režisér Jozef Vlk bol navyše aj autorom hudby, čo sa ukázalo znova ako dobré spojenie. Hudobná zložka je rovnocenným partnerom slovu. Invenčné hudobné improvizácie dynamizujú myšlienkové pochody protagonistu, vytvárajú atmosféru a majú aj kompozičnú funkciu. Tvorivý tím využíval zvukové efekty dvoch kvalít. Na evokovanie mys-

lenia protagonistu, sveta v balóne i kozmu režisér so zvukovým majstrom zvolili abstraktnejšie ladené zvukové efekty a echá (syčanie prúdu vzduchu, zvuk napínania lana, efekt stúpania), kým na evokovanie konkrétnych činností (výroba balónu) či priestoru (v dome) naturalisticky znejúce a bohatý, tzv. filmový zvuk. Rozhlasová hra Krutohlavova cesta na Mesiac zaujme náročnejšieho poslucháča, uspokojí záľubu v myslení a výmyselníctve. Nevýhodou rozhlasovej realizácie je výlučná sukcesivnosť rozhlasového umenia. Kým literatúra umožňuje recipientovi vlastné tempo vnímania textu, možnosť návratu k prečítanému, rozhlas túto možnosť nemá, a preto je dôležité aj náročne ustriehnuť mieru sémantickej nasýtenosti aj zvukových podnetov. Niektoré pasáže sú v Krutohlavovej ceste na Mesiac náročné nielen na intelekt, ale aj na predstavivosť a sú natoľko sémanticky zatažené, že sú miestami až nesledovateľné. Možno by pomohol dramaturgický zásah a selekcia vedeckých hypotéz. Na druhej strane je rozhlas na realizovanie tohto textu veľmi vhodný (keďže podnecuje myslenie a predstavivosť).

Obe komediálne, parodicky ladené rozhlasové hry pre mládež sú invenčným príspevkom do pôvodnej rozhlasovej tvorby s potenciálom osloviť mladého poslucháča.

O úplnom nezáujme o pôvodnú dramatickú tvorbu pre deti a mládež vďaka dielam, ktoré RTVS v roku 2014 svojím divákom a poslucháčom ponúkla, našťastie nemožno hovoriť. Kým STV uviedla v roku 2014 dva pokusy o pôvodnú mediálnu drámu, SRo ťaží z tradície a kvality autorov i realizátorov a ponúka priestor aj na experiment, prináša stále nové impulzy do pôvodnej dramatickej tvorby pre deti a mládež.

píše

milena šubrtová

České ocenění toho nejhodnotnějšího z knižní produkce určené dětem a mládeži *Zlatá stuha* se zrodilo počátkem 90. let 20. století. *Zlatá stuha* tak nahradila absenci literárních cen za tvorbu pro děti a mládež poté, co přestala být udílena *Cena Marie Majerové* a *Medaile Bohumila Říhy*, předávaná poprvé a naposledy v září roku 1989. Literární kritika si v porevolučních letech vychutnávala možnost svobodně nastavit hodnotící kritéria, ale zároveň byla nepříjemně zaskočena přívalem zahraniční i domácí komerční literatury. První ročníky *Zlaté stuh* jsou ve zpětném ohlednutí zajímavým svědectvím o prioritách tehdejší literárněkritické činnosti. Od prvního ročníku *Zlaté stuh* za rok 1992 byly výsledky vyhlašovány pololetně a na konci roku pak souběžně s oceněním za druhé pololetí byly zveřejněny i výroční

Zlatá stuha nově uvázaná

ceny. Tento pololetní rytmus si kladl za cíl zpopularizovat prostřednictvím *Zlaté stuh* kvalitní literaturu pro děti. Organizátoři dokonce výsledky za první pololetí se zeměpisnou spravedlností slavnostně oznamovali před začátkem letních prázdnin na Moravě (například v brněnském Památníku Jiřího Mahena či na zámku v Boskovicích), zatímco výroční ocenění hostil v adventním období Památník národního písemnictví v Praze. *Zlatá stuha* tehdy neměla striktně formulované kategorie, hodnotilo se celkové literární i výtvarné pojetí knihy, a ačkoliv o udělení cen rozhodovala odborná porota, zdůvodnění jejího verdiktu bylo mnohdy značně subjektivní. Dobově podmíněn byl také fakt, že v prvních ročnících se ocenění dočkala i řada nově vydávaných učebnic a slabikářů, které v porevolučních letech vznikaly na silnou společenskou objednávku. Důraz kladený na podporu původní domácí tvorby se promítnul rovněž do skutečnosti, že překladová literatura byla poprvé hodnocena až v roce 1995. Po roce 1998 se upustilo od dvoukolového vyhlašování a *Zlatá stuha* se stala výhradně výroční cenou s jasně formulovanými kategoriemi z oblasti slovesné, výtvarné a překladové tvorby.

Ačkoliv *Zlatá stuha* za svoji více než dvacetiletou existenci potvrdila, že jde o prestižní ocenění, nepodařilo se jí plošně proniknout do povědomí širší veřejnosti, než je ta odborná. Od roku 2007 tak Česká sekce IBBY, která je jejím vyhlášovatelem, usilovala o účinnější a systematictější propagaci oceněných knih: *Zlatá stuha* se dočkala katalogu a plakátu s nominovanými publikacemi a oznamování nominací se odehrávalo na jarním knižním veletrhu v Liberci, zatímco samo udílení cen probíhalo v květnu v Praze. Ale ani bohaté doprovodné programy jako putovní výstava ilustrací, výtvarné dílny, besedy a autorská čtení nedokázaly oceněná díla a samotnou literární cenu dostatečně zpopularizovat. Se zvyšujícím se počtem přihlašovaných titulů (v prvních ročnících posuzovala odborná porota čtyřicetku knih, v roce 2015 prakticky stejný počet knížek získal ocenění) se objevila potřeba zpřehlednit a specifikovat kategorie *Zlaté stuhy*. V současnosti se udílí ve čtyřech oblastech, které jsou ještě dále stratifikovány podle věkových čtenářských kategorií a žánrových specifik: původní česká slovesná tvorba (beletrie pro děti, beletrie pro mládež, literatura faktu pro děti a mládež, teorie a kritika literatury pro děti a mládež), překlad (beletrie pro děti, beletrie pro mládež, literatura faktu pro děti a mládež), výtvarná tvorba (knihy pro mladší děti, knihy pro starší děti a mládež, literatura faktu pro děti a mládež, výtvarný počin roku) a komiksová tvorba pro děti a mládež. Vyhlášovatelem a hlavním organizátorem je Česká sekce IBBY, spolupořadatelé jsou Klub ilustrátorů dětské knihy, Obec překladatelů, Národní pedagogické muzeum

a Knihovna J. A. Komenského, Památník národního písemnictví.

Letošní rok však přinesl ještě jednu výraznou změnu. *Zlatá stuha* vyslala jasný signál, že se neobrací jenom k rodičům, učitelům, knihovníkům a dalším, kteří pracují s dětskou knihou a mnohdy literární dění soustavně sledují, ale především k samotným dětským čtenářům. Ti patří ke generaci „digitálních domorodců“, uvyklých samostatně vyhledávat informace a dělit se o své pocity na internetu. *Zlatá stuha* tedy založila vlastní webové stránky (www.zlatastuha.cz) i facebookový profil a iniciovala čtenářskou soutěž *Zlaté dítě*. Soutěže se může zúčastnit buď rodina, nebo skupina (školní i neformální kolektiv) a pracuje se vždy s oceněnými a nominovanými tituly uplynulého ročníku *Zlaté stuhy*. Záměrem je přivést děti k aktivnímu čtenářství a k tvůrčí interpretaci hodnotné literatury. „Společně se začtete, inspiřujete se a nechte knihu ožít!“, vyzývají organizátoři k účasti v soutěži, jejímž mottem je sdílená radost ze čtení. Tu mohou účastníci projevit libovolným způsobem (například výtvarným dílem na motivy knížky, literární parafrází či dokumentovaným výletem do míst jejího děje), který potvrdí, že je dílo skutečně oslovilo. Porotci pro čtenářskou soutěž se částečně rekrutují z řad oceněných umělců, což je sympatické vyjádření identifikace s cíli, které si *Zlatá stuha* od počátku své existence klade.

Je dobře, že *Zlatá stuha*, která v roce 2016 vstoupí již do svého 25. ročníku, nezůstává naškrobena tradicí, ale inovuje se a zkouší k sobě viditelněji připoutat pozornost.

Encyklopédia jazyka pre deti

Ed. L. Liptáková, M. Klimovič. Prešov:
Prešovská univerzita v Prešove, 2014. Il. I. Gal
Drzewiecka, 248 s.

Autorský kolektív pracovníkov Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove roku 2014 vydal pozoruhodnú publikáciu s názvom *Encyklopédia jazyka pre deti* ako výsledok riešenia rovnomeného grantového projektu v rámci agentúry KEGA. Do rozsahu 248 strán veľkého formátu, prirodzene, bolo treba z neobvyčajne širokého a rozmanito členeného bohatstva jazykovedných poznatkov starostlivo vyberať. Vybraté poznatky autori rozdelili do ôsmich kapitol a tie zasa na špecifické „heslá“, ktorými detskému čitateľovi – a nielen jemu – slovom, obrázkami aj grafickými a farebnými prostriedkami približujú isté základné vedomosti o našom národnom jazyku, o komunikácii všeobecne a o literárnej komunikácii osobitne, o texte, o slovách, o vlastných menách, ako aj o pravopise a napokon o písme. Centrálné časti publikácie rámcuje úvod s návodom na používanie a s vysvetlením používaných symbolov a značiek a v závere zoznam literatúry a prameňov a vecný register. V súhlase so súčasným trendom v orientácii jazykovedného výskumu aj školskej jazykovej výučby autori dávajú do popredia komunikačné témy a fungovanie hlások, ale najmä znakových jazykových jednotiek v texte. V takomto výbere tém nám chýba najmä osobitná kapitola venovaná vete ako základnej systémovej a zároveň komunikatívnej jednotke, pohľad na gramatickú, sémantickú a obsahovú štruktúru vety, na spôsoby spájania slov a tvarov do viet a ich najrozmanitejšieho využívania pri plnení mnohotvárných jazykových funkcií. Požiadavku na zaradenie kapitoly o vete tu vyslovujeme napriek tomu, že by to podstatne rozšírilo rozsah publikácie.

Zameranie práce na detského používateľa sa prejavuje v bohatom výbere ilustrač-

ných literárnych príkladov z detskej literatúry domácej i zahraničnej, ako aj v dôraze autorov na primerané metodické postupy pri sprostredkovaní poznatkov a na priame aj nepriame pestovanie jazykovej kultúry detí a na jej zvyšovanie. Výrazné je úsilie zapájať do riešenia predkladaných odborných otázok mladého čitateľa a tým ho zainteresovať na aktívnej spolupráci pri osvojovaní si podávaných vedomostí.

Uvedený zámer badať aj v úsilí autorov o vecne primerané a jazykovo náležité a funkčné vyjadrovanie a dodržiavanie platnej kodifikácie, hoci sa im to stopercentne nepodarilo. Niektoré časti textu sú totiž preťažené odbornými pomenovaniami, napríklad modernou informatickou terminológiou alebo termínmi z okruhu písma, pričom autori dbajú na to, aby používané pojmy a termíny vysvetlili. Hladkému vnímaniu výkladu prekážajú aj niektoré skratové vyjadrenia typu *Aký význam majú knihy, ktoré nie sú ani skutočné?* (s. 100) – *Preto by sme mali pri tvorení textu postupovať podľa krokov.* (74) – *Príbeh je taký text, ktorý má dej.* (84) Na odôvodnenie nášho konštatovania tu len uvádzame, že knihy vo vecnom texte nekvalifikujeme ako skutočné alebo neskutočné, že pri tvorení textu sa nedá postupovať podľa krokov, lež *krokmi* a napokon že príbeh nemôžeme stotožniť s textom, príbeh môže tvoriť *obsahovú náplň* textu. Podobných nepresných vyjadrení je v knihe viac.

K uvedeným vyjadreniam majú blízko isté nezvyčajné spojenia, napríklad: *Vyskúšajme si určiť vhodné témy, okruh možných čitateľov i druh textu.* (74) Tu sa neurčitok *určiť* predstavuje ako väzobný prostriedok nadradeného slovesa *vyskúšať si*, no toto sloveso takúto väzbu v súčasnej spisovnej slovenčine nemá, reálne sa môže viazať iba s podstatným menom, v danom prípade slovesným alebo s vedľajšou vetou. Náležité je teda spojenie *Vyskúšajme si určenie vhodných tém...* alebo *Vyskúšajme si, ako určiť vhodné témy...* Iný príklad

je zo s. 80: *Ak nám hlavou preletí nejaká myšlienka, napríklad nápad na to, ako sa... zahrať, môžeme povedať...* Tu v spojení *nápad na to* je formálny vetný člen *na to* nevhodný, lebo slovo *nápad* v slovenčine takúto väzbu nemá a nevyžaduje; náprava v tomto prípade je možná v podobe väzby s prívlastkovou vedľajšou vetou, t. j. *nápad, ako sa... zahrať*.

Z výchovného hľadiska nemožno súhlasiť ani s formuláciou niektorých komunikačných pravidiel, tak ako sa podávajú na s. 64 – 65. Prvé pravidlo znie: *Hovor tak, ako sa v danej chvíli od teba očakáva*. Takéto pravidlo by obstálo z hľadiska výberu jazykových prostriedkov povedzme v tom zmysle, že v kontakte s učiteľom nemá žiak používať slangové alebo vulgárne slová, no z vecného hľadiska je to nesplniteľné: veď hovoríme predovšetkým preto, aby sme priamo prejavili svoj *vlastný postoj*, nie iba tak, ako sa od nás očakáva. Takéto pravidlo si dakto môže interpretovať aj ako návod na neúprimné správanie, podobne ako aj radu *nekritizuj osobu, s ktorou sa zhováraš, ak sa dá, radšej oceňuj, pochváľ*. Na prvom mieste by malo byť to, čím sa vysvetľuje prvé pravidlo: *hovor len to, o čom vieš, že je pravda*.

Vecné výhrady máme aj k výkladu melodickéj línie vety a k jej znázorňovaniu klesajúcou alebo stúpajúcou priamkou na s. 64. O oznamovacej vete sa tu píše: *Keď takú vetu hovoríme, hlas nám v jej priebehu klesá* a tento priebeh sa zobrazuje klesajúcou priamkou. Klesanie sa však týka iba koncového úseku oznamovacej vety, t. j. ostatných slabík danej vety. Podobne pri opytovacích vetách sa uvádza: *Hlas nám podľa druhu otázky stúpa alebo klesá* a priebeh melódie zisťovacej opytovacej vety sa kreslí stúpajúcou priamkou, kým priebeh melódie dopĺňajúcej opytovacej vety sa zaznačuje klesajúcou priamkou. Aj tu platí, že stúpanie alebo klesanie melodickéj línie sa týka iba koncového úseku príslušnej vety, preto pri schematickom znázorňovaní melodickéj línie treba nakresliť rovnú čiaru a až na jej

konci ju ohnúť dolu pri kadencii alebo hore pri antikadencii.

Isté nedostatky sa týkajú dejín nášho jazyka. Napríklad na s. 191 sa píše: *Anton Bernolák aj Ľudovít Štúr uzákonili takú podobu spisovnej slovenčiny, ktorá v hláskosloví nemala tvrdé y (ypsilon)*. Je to preto, lebo písmeno *y* sa vždy vyslovuje ako jedna hláska *i*. Tu sa nerešpektuje zásadný rozdiel medzi hláskou a písmenom: tvrdé *y* ani nemohlo byť súčasťou hláskoslovía spisovnej slovenčiny, lebo *ako hláska* v našom jazyku už pred viacerými storočiami bolo zaniklo a iba silou tradície sa ďalej udržiavalo ako *grafický znak* v tých polohách, kde podľa pôvodu patrilo. Preto nie je vecne odôvodnené ani citované tvrdenie, že *písmeno y* sa vždy vyslovuje ako jedna hláska *i*: písmená sa nevyslovujú, lež čítajú; vyslovujú sa hlásky. Neobstojí ani tvrdenie zo s. 66, podľa ktorého *vnímame písmená a hlásky a prisudzujeme im význam*. Písmená ani hlásky nemajú význam; ten môžeme prisudzovať iba istým ustáleným *zospukpeniam* hlások, t. j. slovám. Na s. 35 je schéma s *významnými medzníkmi v živote slovenčiny*, no tá je celkovo málo prehľadná a obsahuje údaje, ktoré nezodpovedajú skutočnosti; neopodstatnene sa v nej uvádza povedzme rok 1800 ako hraničný pri členení dejín slovenčiny na predpisovné a spisovné obdobie a ako začiatok bernolákovského obdobia. Takzvaná opravená slovenčina je chybné vymedzená obdobím 1852 – blízko r. 1900, za ním do r. 1919 nasleduje prázdne, neoznačené obdobie, obdobie 1919 – 1945 je vraj *matičné* obdobie a od r. 1945 po r. 2015 je tzv. *nová etapa vývoja slovenčiny*. Takéto členenie vývinu slovenčiny je úplne svojvoľné a jazykovými faktami vonkoncom nepodložené. V texte posudzovanej publikácie je viac nevhodných aj vecne nesprávnych vyjadrení, nepresných štylizácií, jazykových aj pravopisných chýb, ktoré by sa pri starostlivejšej redakcii tohto potrebného textu boli

dali odstrániť a ktoré tu z rozsahových dôvodov nemôžeme uvádzať.

Ako novinku v odbornom texte zaznačujeme variantné používanie istých tvarov podstatných a prídavných mien a slovies podľa gramatického rodu, t. j. napr. *Počul si/počula si už o zahraničných Slovákoch?* (24) – *...navrhni svojmu učiteľovi/učiteľke, aby ste sa pokúsili...* (27) – *Ak sa ti to podarilo, si šikovný/šikovná, ak...* (160) V tejto praxi zjavne ide o reakciu na požiadavky ideológie rodovej rovnosti a o dodržiavanie tzv. rodovo korektného jazyka. Takáto vyjadrovacia prax však úplne zjavne narušá doterajšiu historicky overenú a potvrdenú aj plne zrozumiteľnú jazykovú prax v slovenčine, vychádzajúcu zo systémového usporiadania gramatickej kategórie rodu v našom jazyku, v rámci ktorého mužský rod má platnosť nepríznačného a všeobecného člena protikladovej dvojice, schopného zastupovať aj príznakový člen dvojice, t. j. ženský

rod. Tento stav v našom jazyku má pevnú stabilitu potvrdenú vyše tisícročnou tradíciou, vylučujúcou nielen poruchy v komunikácii, ale aj tendencie reformovať *systém* nášho jazyka. Preto uvedené variantné rodové vyjadrovanie pokladáme za jazykový balast, ktorý istotne nebude mať dlhé trvanie.

Naše celkové hodnotenie novej publikácie s príťažlivou témou je práve pre uvedené odborné nedostatky zdržanlivé. To nám však nebráni, aby sme aj v závere ocenili spomínané viaceré prednosti a potrebnosť takéhoto titulu. Vyslovujeme presvedčenie, že po odstránení vecných nedostatkov a po vhodnom zredigovaní celého textu by sa táto publikácia mala dožiť druhého, prepracovaného vydania, lebo myšlienka prichystať také dielo je originálna a dobrá. Potom by také dielo mohlo užitočne slúžiť aj ako pomôcka pri výučbe slovenského jazyka najmä v základnej škole.

JÁN KAČALA

Kufrík

K životnému jubileu Libuše Friedovej

Nenapísala záľahy kníh. To, čo vytvorila, zmestí sa do malého kufríka. Čo je však v ňom, nie je triviálnym kúzelníckym zajacom. Je to brilantné slovo, rozprávkový príbehový ohňostroj, ktorý rozžiari oči dieťaťa. Ale dotkne sa i jeho duše, pretože to, z čoho ten ohňostroj tryská, prinúti dieťa nielen zdvihnúť odpadnutú podkovičku, ale i pohľadiť tvora, ktorý o ňu prišiel.

Veľa, veľa zdravia, pani Friedová.

ONDREJ SLIACKY

mišo ondráš

Tvorba pre deti a mládež 2014

Na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave uskutočnil sa 22. apríla 2015 celoslovenský vedecký seminár Literárna, ilustrčná a dramatická tvorba pre deti a mládež. Podujatie organizovala BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, a Katedra slovenského jazyka a literatúry Ústavu filologických štúdií PdF UK. Odborným garantom podujatia bol prof. PhDr. Ondrej Sliacky, CSc.

Organizovanie hodnotiaceho seminára detskej literatúry má na KSJaL PdF UK dlhoročnú tradíciu a stretávajú sa na ňom odborníci z viacerých vedeckých a vysokoškolských pracovísk, ako aj súčasní slovenskí spisovatelia a ilustrátori literatúry pre deti a mládež.

Po úvodnom privítaní prof. PhDr. Márie Vajíčkovej, CSc., riaditeľky Ústavu filologických štúdií PdF UK, a Mgr. Timotey Vráblovej, CSc., prezidentky Slovenskej sekcie IBBY, predniesla hodnotiaci referát o pôvodnej literárnej tvorbe pre deti a mládež v roku 2014 prof. PhDr. Zuzana Stanislavová, CSc., z Prešovskej univerzity v Prešove. Pozitívne hodnotila predovšetkým literárne reflektovanie autentického jazyka dieťaťa a tematizovanie nesentimentálnych citových vzťahov v spoločenských prózach autoriek, ktoré sa v kontexte slovenskej detskej lite-

ratúry etablovali už v predchádzajúcich desaťročiach (Jana Bodnárová: *Dita, 30 mušiek svetlušiek a iné príbehy*, Toňa Revajová: *Tvoja Johanka*), ale ocenila aj tvorbu najmladšej generácie: vyzdvihla rozprávačský i pozorovací talent Kamily Šebestovej v románe *Generácia MY*, ako aj schopnosť Denisy Dobrovodovej modelovať postavy i dramatické dejové momenty v románe *Rodinu si nevyberieš*. Jedným z najlepších rozprávkových príbehov roka 2014 je podľa Z. Stanislavovej próza Andrey Gregušovej *Marína a povlači*. Pozitívne v tomto žánrovom kontexte hodnotila aj rozprávkový príbeh Daniela Heviera *Svet zachráni rozprávky* s problematikou xenofóbie, ako aj Pastirčákov mýtus o (s)tvorení *O kresbe, čo ožila*. Za jednu z najkrajších kníh roka 2014 označuje Z. Stanislavová staroveký grécky mýtus *Orfeus a Eurydika v podaní* Beaty Panáckovej.

Súčasťou hodnotiaceho seminára bol aj príspevok Ondreja Sliackeho o literárnovednej reflexii literatúry pre deti a mládež v roku 2014. V úvode referátu autor konštatoval, že odborných prác, ktoré vznikli v roku 2014, nie je v porovnaní s predchádzajúcim obdobím veľa, no z hľadiska významu je dôležité, že každá z nich svojím zameraním z množuje doterajší výskumný repertoár odbornej reflexie literatúry pre deti a mládež. Podrobnejšie sa venoval predovšetkým hodnoteniu monografie *Žánrové, poe-*

tologické a axiologické aspekty prekladov zo svetovej literatúry pre deti a mládež do slovenčiny II. – Kontext 70. rokov 20. storočia, ktorú zaraďuje k najambicióznejším výskumným programom modernej reflexie slovenskej detskej literatúry. Za originálny tvorivý čin považuje aj publikáciu *Encyklopédia jazyka pre deti*. V súvislosti s ňou kriticky hodnotil niektoré pravidlá spojené s knižnými výstupmi grantových agentúr, ktoré limitujú ich dostupnosť v rámci širšej odbornej pedagogickej verejnosti, ale i verejných a školských knižníc na celom Slovensku. V ďalšej časti referátu ocenil jazykovedné interpretácie v knihe *Jazyk majstrov* prof. PhDr. Jána Kačalu, DrSc., výskumného pracovníka Ústavu filologických štúdií PdF UK.

Ján Kačala bol aj jedným z účastníkov hodnotiaceho seminára, na ktorom predniesol príspevok zameraný na analýzu jazyka a štýlu románovej generačnej výpovede Kamily Šebestovej *Generácia MY*. Konštatoval v ňom, že mladá autorka preukázala nevšedné umelecké nadanie, pozorovateľský talent, zmysel pre nájdenie skutočných životných hodnôt, ako aj schopnosť primerane umelecky stvárniť náročnú románovú tému jazykovo, štylisticky aj kompozične.

Súčastou vedeckého seminára boli aj referáty, v ktorých bola hodnotená pôvodná dramatická a ilustračná tvorba pre deti a mládež za rok 2014. Mgr. Adela Mitrová, PhD., kriticky reflektovala pôvodnú tvorbu pre deti a mládež, ktorá vznikla v RTVS. Vo svojom referáte sa zamerala na hodnotenie pôvodného televízneho seriálu *Superhrdinovia* a filmovej rozprávky *Láska na vlásku*, ktorá vznikla v koprodukcii s ČT. V Slovenskom rozhlasu pozitívne hodnotila predovšetkým dramaturgiu (Z. Grečnárová a B. Panáková) a žánrové spektrum pôvodných rozhlasových hier pre deti. Pôvodnú di-

vadelnú tvorbu pre deti a mládež kriticky hodnotila Mgr. art. Lenka Džadíková, ArtD. V závere svojho príspevku zdôraznila, že každoročne vzniknú takmer dve desiatky nových dramatických textov určených deťom, no drvivá väčšina z nich slúži jednorazovo konkrétnemu inscenačnému tímu. V činoherných divadlách podľa nej dominovali nižšie nároky ako na tvorbu pre dospelých a v bábkových divadlách panuje kvalitatívny status quo. Príspevok Mgr. Ivety Gal Drzewieckej, PhD., v ktorom hodnotila pôvodnú ilustrátorskú tvorbu pre deti a mládež, bol posledným referátom hodnotiaceho seminára. Autorka v ňom upozornila na to, že napriek rozmanitosti domácej ilustrátorskej tvorby vody slovenskej ilustrácie sú až príliš pokojné a stabilné, odvaha púšťať sa do ilustračne a dizajnového osobitejších, no ekonomicky neistých projektov vydavateľstvám stále chýba. Väčšina autorov etablovaných na domácej ilustrátorskej scéne sa podľa nej pridrža svojich vlastných zabehnutých metód tvorby a autorská báza slovenských ilustrátorov v súčinnosti s vydavateľstvami tvorí relatívne malý a uzavretý systém.

Názory, ktoré odznali na hodnotiacom seminári pôvodnej literárnej, ilustračnej a dramatickej tvorby za rok 2014, boli v mnohom podnetné predovšetkým v súvislosti s hodnotovou identifikáciou súčasnej detskej literatúry na Slovensku. Na podujatí sa vytvoril aj priestor na diskusiu a rozvoj spolupráce medzi predstaviteľmi literárnej vedy, spisovateľmi, ilustrátormi, zástupcami vydavateľstiev, kultúrnych organizácií a inštitúcií. Seminár sa aj tohto roku tešil veľkej pozornosti vysokoškolských študentov, prevažne budúcich učiteľov slovenského jazyka a literatúry, ktorí tak mali možnosť oboznámiť sa so súčasnou slovenskou literárnou tvorbou pre deti a mládež a zorientovať sa v jej hodnotovom kontexte.

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- Anoškinová, V.:** Kto pripravoval BIB, č. 3, s. 56.
- Cipár, M.:** „Naše bienále nemôže zaniknúť, aj keby sme veľmi chceli“, č. 3, s. 12–15.
- Čačko, P.:** Spomienka na založenie BIB-u, č. 3, s. 23–24.
- Drzewiecka Gal, I.:** Sedem Svetozárov v ateliéri majstra Mydla, č. 1, s. 1–9; Čiary života (K osemdesiatinám Miroslava Cipára), č. 2, s. 1–8; Cykly a recyklácie slovenskej ilustrácie (Pôvodná ilustrátorská tvorba pre deti a mládež v roku 2014), č. 4, s. 27–39; Chvála zamotaných obrazov (K nedožitému 80. jubileu Albína Brunovského), s. 40–44.
- Dzadiková, L.:** Napísali a zrežirovali (Divadelná tvorba pre deti v roku 2014), č. 4, s. 45–52.
- Faithová, E.:** Ideologizácia literatúry pre deti v po-februárovom období, č. 2, s. 50–59.
- Feldek, L.:** Osemdesiatročný mladík (Jubilejné spomínanie), č. 2, s. 9–16.
- Hevier, D.:** Kamarát môj, počúvaj, č. 1, s. 10–11.
- Jarošová, Z.:** Živený energiou srdca alebo Polstoročná misia BIB-u, č. 3, s. 1–3.
- Kačala, J.:** O tých, čo sa stratili a nevedia sa nájsť (Jazyk a štýl generácie výpovede Kamily Šebestovej), č. 2, s. 27–31.
- Kállay, D.:** V duši na celý život, č. 3, s. 28–34.
- Kellenberger, M.:** Viedol som workshop, č. 3, s. 53.
- Kepstová, L.:** Pocta krotiteľovi muchotrávok, č. 1, s. 14–15.
- Kiselová-Síteková, J.:** Chráňma si knihu aj BIB, č. 3, s. 42–45.
- Klimovič, M.:** Ostrovčeky poézie (O básnickej tvorbe pre deti a mládež v roku 2014), č. 4, s. 12–23.
- Kriška, F.:** O chlapcovi, čo naháňal motýľa, č. 3, s. 16–19.
- Krištúfek, P.:** O Kornelovi, s Kornelom a bez Kornela, č. 2, s. 32–38.
- Matlovičová, M.:** Buď je vtom dieťa alebo Zlaté jablko, č. 3, s. 54–55.
- Mitrová, A.:** Na pulze pôvodnej mediálnej drámy pre deti a mládež 2014, č. 4, s. 53–62.
- Naščák, P.:** Prekladom za poznáním, č. 2, s. 60–64.
- Ondráš, M.:** Od ideológie k umeniu, č. 1, s. 54–64.
- Paľo, L.:** Most do farebných mikrokosmov, č. 3, s. 50–53.

- Potrok, M.:** Výstavy BIB v zahraničí, č. 3, s. 57.
- Revajová, T.:** Dni detskej knihy 2015 v Banskej Bystrici čiže O knihách, o deťoch a o nečítajúcom národe, č. 2, s. 21–26.
- Roll, D.:** „Ak my nemôžeme ísť von, pozvime svet k nám!“, č. 3, s. 4–9; Moja láska BIB, č. 3, s. 67–68.
- Sliacky, O.:** Od poučení k Srdcu (Prekladová tvorba v predumeleckej fáze slovenskej literatúry pre deti a mládež), č. 1, s. 48; Menej, ale nie málo (Literárnovedná reflexia literatúry pre deti a mládež 2014), č. 2, s. 39–47.
- Stanislavová, Z.:** Pastirčákov mýtus o (s)tvorení, č. 1, s. 43–48; Pozvanie na Zlatú svadbu, č. 2, s. 17–20; Prózy pôvodné, príbehy výborné I, č. 4, s. 1–9; Poslanie: Rozprávkar (K životným jubileám Jána Uličianskeho a Daniela Heviera), s. 24–26.
- Stehlíková, B.:** Pamätuj prvé BIB, č. 3, s. 24.
- Švec, A.:** BIB v diskusii, č. 3, s. 61–67.
- Tvrdoň, P.:** Iba príjemné spomienky, č. 3, s. 35–36.
- Šubrtová, M.:** Listy spoza Moravy: Kam odchází básnik, č. 1, s. 34–35; Časopis pro děti chytrých rodičů, č. 2, s. 48–49; Zlatá stuha nově uvázaná, č. 4, s. 63–64.
- Uchnár, P.:** Můj vztah s BIB-om, č. 3, s. 48–49.
- Urbanová, S.:** Děti s hvězdičkou (Téma holokaustu v české a překladové tvorbě posledních dvou desetiletí), č. 1, s. 36–42.
- Vráblová, T.:** Můj příběh, č. 3, s. 46–47.
- Zimka, O.:** Kde bolo, tam bolo, č. 3, s. 25–27.

ROZHOVOR

- Sliacky, O.:** Príbehy pod modrou oblohou (Rozhovor s laureátkou ceny Trojruža 2014 Toňou Revajovou), č. 1, s. 24–32.
- Šubrtová, M.:** Pohled na BIB z českého ateliéru (Rozhovor s Renátou Fučíkovou), č. 3, s. 58–60.

BELETRIA

- Hevier, D.:** Rozprávka o maliarovi Mydlovi, č. 1, s. 12–13.

RECENZIE

- Dzadiková, L.:** Bradford, R. – Spišák, Š. – Gabčíková, V.: Kedy budú Vianoce? č. 2, s. 66–67.
- Gallik, J.:** Panáková, B.: Orfeus a Eurydika, č. 1, s. 70–71.
- Hlebová, B.:** Ondrej Sliacky a kol.: Dejiny slovenskej literárnovednej reflexie literatúry pre deti a mládež, č. 1, s. 66–67.
- Kačala, J.:** Encyklopédia pre deti, č. 4, s. 65–67.
- Klimovič, M.:** Rojček, F.: Snehuličik šepol mame, č. 1, s. 67–68.
- Mitrová, A.:** Škripková, I.: Divadelná HRA-BE-CE-DA, č. 2, s. 65.
- Naščák, P.:** Revajová, T.: Tvoja Johanka, č. 1, s. 69–70.
- Orban, E.:** Tórková, Z.: Hudobno-slovné relácie pre deti a mládež v Slovenskej televízii v Bratislave, č. 1, s. 71.
- Sliacky, O.:** Kufrik (K životnému jubileu Libuše Friedovej), č. 4, s. 67.
- Szabó, I.:** Rezník, J.: Janko Hraško (Ako to naozaj bolo), č. 2, s. 69.
- Žilková, M.:** Solčanská Čengel, M.: Láska na vlásku, č. 2, s. 67–68.

PUBLICISTIKA, GLOSÝ

- Anoškinová, V.:** Cena Ľudovíta Fullu 2014 Jánovi Dresslerovi, č. 1, s. 18–19; Výstava BIB a seminár v Bruseli, č. 1, s. 33.
- Cíferská, E.:** Knihy pre deti ocenené v Čechách a na Slovensku, č. 1, s. 64; BIBIANA na veľtrhu v Srbsku, č. 2, s. 47.
- Dobiáš, R.:** Trojruža 2014 in memoriam Jozefovi Repkovi, č. 1, s. 20–21.
- Lieskovská, G.:** BIBIANA v Srbsku, č. 4, s. 10.
- Milčák, J.:** Slávnostné všedné dni v Krakove, č. 1, s. 64–65.
- Ondráš, M.:** Tvorba pre deti a mládež 2014, č. 4, s. 68–69.
- Vráblová, T.:** Trojruža 2014 Toni Revajovej, č. 1, s. 22–23.

PREZENTOVANÍ AUTORI

- Andersen, H. Ch.:** č. 1, s. 52.
- Bodnárová, J.:** č. 4, s. 4–5.
- Bombová, V.:** č. 3, s. 21–22.
- Bořkovcová, H.:** č. 1, s. 39.
- Brukner, J.:** č. 1, s. 34–35.
- Brun, R.:** č. 3, s. 39.
- Brunovský, A.:** č. 3, s. 16–18.
- Csontosová, Z.:** č. 4, s. 8.

- Čepan, O.:** č. 1, s. 55.
- Dobrodovová, D.:** č. 4, s. 5.
- Dragulová-Faktorová, D.:** č. 4, s. 19.
- Dressler, J.:** č. 1, s. 18–19.
- Feldek, L.:** č. 1, s. 56–57.
- Földvári, K.:** č. 1, s. 56.
- Franková, A.:** č. 1, s. 40.
- Fučíková, R.:** č. 3, s. 58–60.
- Gregušová, A.:** č. 4, s. 7.
- Hatala, M.:** č. 4, s. 19–20.
- Hevier, D.:** č. 4, s. 2, s. 12–13.
- Hlušíková, M.:** č. 4, s. 8–9.
- Kállay, D.:** č. 3, s. 31–34.
- Kiselová-Síteková, J.:** č. 3, s. 42–46.
- Klíma, I.:** č. 1, s. 38.
- Klátik, Z.:** č. 1, s. 58.
- Kopál, J.:** č. 1, s. 61.
- Kováč, B.:** č. 1, s. 60.
- Kraus, M.:** č. 1, s. 38.
- Leška, Š.:** č. 1, s. 51.
- Leyson, L.:** č. 1, s. 42.
- Matzenauer, O.:** č. 1, s. 51.
- Michalko, P.:** č. 1, s. 49.
- Miko, F.:** č. 1, s. 61.
- Milčák, J.:** č. 4, s. 2–4.
- Mydlo, S.:** č. 1, s. 1–15.
- Nagaj, O.:** č. 4, s. 20.
- Orlev, U.:** č. 1, s. 41.
- Paľo, L.:** č. 3, s. 51–52, č. 4, s. 9.
- Panáková, B.:** č. 1, s. 70–71, č. 4, s. 4.
- Pastirčák, D.:** č. 1, s. 43–48, č. 4, s. 1–2.
- Pavlovič, J.:** č. 4, s. 15–16.
- Poliak, J.:** č. 1, s. 59.
- Repčiak, T.:** č. 4, s. 17–18.
- Repko, J.:** č. 1, s. 20–21.
- Revajová, T.:** č. 1, s. 22–32, č. 69–70, č. 4, s. 5.
- Rojček, F.:** č. 1, s. 67–68, č. 4, s. 14–15.
- Sepeši, J.:** č. 1, s. 49–50.
- Sliacky, O.:** č. 1, s. 61, s. 66–67.
- Sokolík, A.:** č. 1, s. 51.
- Staviarska, M.:** č. 4, s. 8.
- Šebestová, K.:** č. 4, s. 5–6.
- Ševelová, K.:** č. 3, s. 41.
- Šmatlák, S.:** č. 1, s. 56–58.
- Šmelko, M.:** č. 4, s. 18–19.
- Tablic, B.:** č. 1, s. 49.
- Tešedík, S.:** č. 1, s. 49.
- Turan, J.:** č. 4, s. 14–15.
- Uchnár, P.:** č. 3, s. 49.
- Tórková, Z.:** č. 1, s. 71.
- Wagnerová, D.:** č. 4, s. 15.
- Weisová, H.:** č. 1, s. 38.
- Zimka, O.:** č. 3, s. 27.
- Zúbek, L.:** č. 1, s. 56.

VÝSTAVY V BIBIANE

KLOBÚK DOLU, PÁN BRUNOVSKÝ

Cieľom výstavy je priblížiť deťom život a dielo jedného z najvýznamnejších slovenských grafikov a maliarov, zakladajúceho člena BIB-u, ktorý by tohto roku oslávil 80. narodeniny.

Námet a scenár, výtvarno-priestorové riešenie Ondrej Slivka, dramaturgia Valéria Marákyová.

Termín: 4. 9. 2015 – 10. 1. 2016

MIROSLAV CIPÁR: MOJA KRAJINA JE MOJA FANTÁZIA

Výstava venovaná spoluzakladateľovi BIB-u a čerstvému osemdesiatnikovi Miroslavovi Cipárovi. Prvky výstavy sú inšpirované jeho ilustráciami a tak vznikol kolotoč, hojdačka, hojdací koník alebo štadión v rybej konzerve ako bábkové divadlo.

Scenár a dramaturgia Katarína Kosánová, výtvarno-priestorové riešenie Zuzana Hlavinová, Nataša Štefunková.

Termín: 4. 9. 2015 – 10. 1. 2016

AKO SA ZACHRÁNILI YPSO A ĽALA

Výstava k 200. výročiu narodenia Ľudovíta Štúra. Autori sa vážne zamýšľali ako spracovať výstavu o tejto veľkej osobnosti slovenskej histórie a jeho diele tak, aby bola poučná, ale aj hravá, vtipná, kreatívna, výtvarne zaujímavá. Deti budú čítať a písať „štúrovčinou“, tlačiť Slovenskje národné noviny, zoznámi sa so Štúrovým životom. Pomocou vtipnej rozprávky sa dozvedia, ako sa do nášho jazyka dostal mäččeň a ypsilon. Súčasťou výstavy budú aj ďalšie hry so slovami, jazykolamy, slovné koláže a veľa iných nápadov a tajomstiev.

Scenár Halka Marčeková, výtvarno-priestorové riešenie Ondrej Slivka, dramaturgia Valéria Marákyová.

Termín: 29. 10. 2015 – 8. 1. 2016

SUMMARY

On the 22nd of April 2015, the nationwide seminar on literary, illustratory and dramatical creations from 2014 for children and youth took place at the Faculty of Education of the Comenius University in Bratislava. The seminar was organized by Bibiana, an international house of art for children, and the Departments of Slovak Literature and Literary Studies and Slovak Language from the Faculty of Philosophy of the Comenius University. Extended editions of the contributions which were presented at this event are published in this issue of Bibiana. In the first article *Original Prose, Excellent Tales*, Prof. Z. Stanislavová from the University of Prešov evaluates the prose of older female writers, namely *Dita* from Jana Bodnárová and *Tvoja Johanka* from Toňa Revajová, as well as praising *Generácia MY* and *Rodinu si nevyberieš* from the young prosaists Kamila Šebestová and Denisa Dobrovodová. Z. Stanislavová also draws attention to Daniel Hevier's *Svet zachráni rozprávky*, which deals with the issue of xenophobia, and Daniel Pastirčák's philosophical myth *O kresbe, čo ožila*. The seminar's guarantor, Ondrej Sliacky from the Comenius University, held a presentation on reflective literature for children and youth called *Less, but Not Too Little*. In it, he emphasized the value of a monograph which deals with the art of translation in the 1970s. The valuable piece was created at the Faculty of Education of the University of Prešov under the leadership of Professor Z. Stanislavová. Ondrej Sliacky's contribution also includes information on the monograph *Dejiny slovenskej literárnovednej reflexie pre deti a mládež*, which was created by literary scientists from the Faculty of Education of the Comenius University in Bratislava and the Faculty of Education of the University of Prešov. He concludes by praising *Jazyk majstrov*, a linguistic piece written by Prof. J. Kačala from the Faculty of Education of the Comenius University in Bratislava. In it, the famous Slovakian linguist analyzes the style of some contemporary books for children and youth. Prof. J. Kačala himself also played an active role in the seminar. In his analysis of *Generácia My*, the prozaic debut of Kamila Šebestová which was published in the 2nd issue of Bibiana, he states that the young

high school writer has a remarkable sense of navigating her reader to the real values of life. In the next contribution *Cycles and Recycles of Slovakian Illustration*, Mgr. I. Gal Drzewiecka from the Faculty of Education of the University of Prešov analyzes original illustrations. Despite the variety in the illustrative expression, Mgr. I. Gal Drzewiecka claims that Slovakian illustrators lack the courage needed to search for new creative possibilities. Another part of the seminar was Mgr. Adela Mitrová's presentation on dramas on Slovakian radio and television. While television channels only streamed two attempts at original plays in 2014, the radio produced a number of good standard plays, including some experimental ones, which give us hope for the future. Mgr. art Lenka Dzadiková critically evaluates theatrical creations for children and youth in *They Wrote and Directed*. According to her, although around twenty new dramatic texts are created in Slovakian theatres annually, most of them are only mediocre. These evaluating presentations are filled in by a contribution on poetry for children and youth, which was written and presented by dr. Martina Klimoviča from the Faculty of Education of the University of Prešov. The linguist and writer is renowned for his excellent critiques of children's poetry. He proves this in *Islands of Safety*, where he reflects on the standard of contemporary Slovakian poetry for children. From his evaluation, we can conclude that most of children's poetry is either drowning in empty words or is left "on a deserted island, where no trains go, nor even whales". Luckily, there are still "islands of poetry", mostly thanks to Františka Rojčeka and Daniel Hevier. This issue of Bibiana also includes two jubilee articles. In the first one, which is called *Calling: Story-teller*, Z. Stanislavová praises the creations of Slovakian story-tellers Ján Uličiansky and Daniel Hevier. The second article was written by Mgr. I. Gal Drzewiecka and reminds us of what would have been the 80-year jubilee of the famous graphic designer, illustrator and painter Albín Brunovský, who was the founder of the school of modern Slovakian illustration, which became an international phenomenon in the 1960's and '70's.

M. KLIMOVICH

/ Ostrovčeky poézie

**MAESTRO ULIČIANSKY,
MAESTRO HEVIER,
AD MULTOS ANNOS!**

I. GAL DRZEWIECKA

/ Chvála zamotaných obrazov

Z. STANISLAVOVÁ

*/ Prózy pôvodné, príbehy
výborné*

A. MITROVÁ

/ Na pulze mediálnej drámy

L. DZADÍKOVÁ

/ Napísali a zrežirovali